

Onsdagen den 10 majOnsdagen den
10 maj 1978

Kl. 10.00

*Meddelande om
reviderad ären-
deplan***§ 1 Meddelande om reviderad ärendeplan***Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

TALMANNEN:

Den 17 mars framlades en preliminär ärendeplan för tiden den 29 mars – den 3 juni 1978. Det har sedermera befunnits ofrånkomligt att beträffande ett stort antal utskottsbetänkanden ändra den i planen angivna tidpunkten för kammarbehandlingen. Med anledning härav har nu upprättats och utdelats en reviderad ärendeplan för återstoden av riksmötet 1977/78.

§ 2 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1977/78:40–43

Finansutskottets betänkande 1977/78:29

Lagutskottets betänkande 1977/78:27

Näringsutskottets betänkande 1977/78:58

§ 3 Riktlinjer för fiskeripolitiken, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1977/78:23 med anledning av propositionen 1977/78:112 om riktlinjer för fiskeripolitiken, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1977/78:112 hade regeringen (jordbruksdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de i propositionen förordade allmänna riktlinjerna för fiskeripolitiken,

2. godkänna de i propositionen förordade grunderna för licensiering av yrkesfiske,

3. godkänna de i propositionen förordade grunderna för stöd till fiskets rationalisering,

4. godkänna vad i propositionen anförts om avveckling av omställningsstöd till fiskare,

5. godkänna de i propositionen förordade grunderna för prisreglering på fisk m. m.,

6. godkänna vad i propositionen förordats om stöd till beredning och avsättning av fisk och fiskprodukter,

7. medge att för tiden intill den 30 juni 1979 reglering av priserna på fisk, m. m. jämte vad därmed hängde samman samt användningen av medel i

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

prisregleringskassan för fisk fick ske enligt de grunder som förordats i propositionen.

Vidare hade regeringen föreslagit riksdagen att

1. till Främjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1978/79 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.,
2. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om fångstbegränsningsbidrag,
3. medge att under budgetåret 1978/79 statsbidrag beviljades till fiskets rationalisering med sammanlagt högst 5 000 000 kr.,
4. till Bidrag till fiskets rationalisering m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.,
5. medge att under budgetåret 1978/79 statlig garanti beviljades för lån till fiskeföretag med sammanlagt högst 20 000 000 kr., för lån till fiskets berednings- och konservindustri med sammanlagt högst 10 000 000 kr. och för lån till åtgärder som främjade fritidsfisket med sammanlagt högst 2 000 000 kr.,
6. till Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.,
7. till Prisreglerande åtgärder på fiskets område för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 25 000 000 kr.,
8. till Fiskerilånefonden för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 17 000 000 kr.,
9. till Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 6 700 000 kr.,
10. godkänna vad i propositionen förordats om statsbidrag till följd av stormskador på fiskeredskap under år 1977,
11. till Statens fiskredskapslånefond för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 kr.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag till nya riktlinjer för fiskeripolitiken. Dessa grundar sig i huvudsak på förslag som har avgetts av fiskerikommittén. I propositionen behandlas bl. a. målen för fiskeripolitiken, fiskets framtida omfattning och inriktning, licensiering av yrkesfiske, statliga insatser för fiskets rationalisering samt prisregleringen på fisk.

Målen för fiskeripolitiken bör vara att skapa förutsättningar för att de som är sysselsatta i fiskerinäringen kan få både en ekonomisk och social standard som är jämförbar med den som erbjuds inom andra näringar och trygghet i arbetet samtidigt som konsumenterna erbjuds fisk av god kvalitet till rimliga priser. Inom de gränser som ges av en ansvarsfull hushållning med fisktillgångarna bör fisket bedrivas så effektivt som möjligt och fångsterna bestämmas av möjligheterna till en lönsam och stabil avsättning. Samtidigt bör hänsyn tas till behovet av sysselsättning främst i kust- och skärgårdsområden där fisket har stor regionalpolitisk betydelse.

I propositionen föreslås en fortlöpande planering av fiskets omfattning och inriktning. Syftet med planeringen är att ta till vara de fiskresurser som står till

förfogande och utnyttja fiskeflottan så effektivt som möjligt.

Förslaget om licensiering av yrkesfiske syftar till att skapa garantier för att det statliga stödet till fisket kommer yrkesfisket till del.

Stödet till fiskets rationalisering bör inriktas på åtgärder som förbättrar effektiviteten hos de äldre fiskefartygen samtidigt som en successiv förnyelse av fiskeflottan främjas. Stöd föreslås utgå i form av fiskerilån, lånegaranti och statsbidrag.

I propositionen föreslås nya riktlinjer för prisregleringen på fisk, avsedda att tillämpas tidigast från budgetåret 1979/80. Förslaget syftar till att ge större inkomststabilitet inom fisket samtidigt som konsumenterna ges ett inflytande över prisregleringen.

För budgetåret 1978/79 föreslås dock att prisregleringen på fisk utformas i huvudsak enligt samma grunder som f. n. För minimi- och garantiprisreglering m. m. föreslås att 12 milj. kr. anvisas från prisregleringskassan för fisk. Särskilda pristillägg föreslås utgå av budgetmedel med 25 milj. kr.

Vidare föreslås åtgärder för att främja beredning och avsättning av svenskfångad fisk.

Särskilda åtgärder föreslås för att främja reproduktion av vissa fiskslag.”

I detta sammanhang hade behandlats
dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:303 av Per Petersson (m) och Tore Nilsson (m),

1977/78:589 av Margot Håkansson (fp),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1977/78:1781 av Ivar Högström (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts i fråga om de mindre varven vid förnyelsen av fiskeflottan,

1977/78:1813 av Hugo Bengtsson (s),

1977/78:1814 av Hans Gustafsson m. fl. (s), vari hemställts 1. att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts i fråga om möjligheterna att utnyttja Karlskronavarvets erfarenheter för serieproduktion av fiskefartyg samt 2. att riksdagen uttalade sig för att staten garanterade erforderligt investeringskapital för serieproduktion av fiskefartyg som genom leasingförfarande kunde ställas till enskilda fiskares förfogande, och

1977/78:1815 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen med godkännande av propositionen 1977/78:112 i övrigt beslutade 1. att hos regeringen begära att fisken tillfördes de baslivsmedel som blev föremål för statliga subventioner liknande dem som tillerkändes produkter från jordbruket som mjölk, kött m. fl., 2. att licensieringen av yrkesfisket skulle anstå till dess 1973 års fiskevattensutredning avgivit sitt yttrande och därmed avslå punkt 2 i hemställan i propositionen 1977/78:112, 3. att uttala att vad som i motionen anförts under rubrikerna ”Reproduktion av fisk” och ”Fiskodling” snarast borde göras till föremål för regeringens överväganden och förslag.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

- Utskottet hemställde
att riksdagen skulle
1. godkänna de i propositionen förordade allmänna riktlinjerna för fiskeripolitiken,
 2. beträffande reproduktion av fisk lämna motionen 1977/78:1815, yrkande 3 i förevarande del, utan åtgärd,
 3. beträffande byggande av laxtrappa vid Jokkfallet lämna motionen 1977/78:303 utan åtgärd,
 4. med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1977/78:1815, yrkande 2, godkänna de i propositionen förordade grunderna för licensiering av yrkesfiske,
 5. godkänna de i propositionen förordade grunderna för stöd till fiskets rationalisering,
 6. beträffande utveckling av fartystyper m. m.
 - a. anse motionerna 1977/78:1781 och 1977/78:1814, yrkande 1, besvarade med vad utskottet anför,
 - b. lämna motionen 1977/78:1814, yrkande 2, utan åtgärd,
 7. godkänna vad i propositionen anförts om avveckling av omställningsstöd till fiskare,
 8. godkänna de i propositionen förordade grunderna för prisreglering på fisk m. m.,
 9. beträffande viss subventionering av fisk lämna motionen 1977/78:1815, yrkande 1, utan åtgärd,
 10. godkänna vad i propositionen förordats om stöd till beredning och avsättning av fisk och fiskprodukter,
 11. medge att för tiden intill den 30 juni 1979 reglering av priserna på fisk, m. m. jämte vad därmed hängde samman samt användningen av medel i prisregleringskassan för fisk fick ske enligt de grunder som förordats i propositionen,
 12. beträffande prisregleringsavgift på ål lämna motionen 1977/78:1813 utan åtgärd,
 13. till Främjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1978/79 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.,
 14. beträffande stöd till fiskodling lämna motionen 1977/78:1815, yrkande 3 i förevarande del, utan åtgärd,
 15. beträffande laxodlingsanstalt i Mörrum lämna motionen 1977/78:589 utan åtgärd,
 16. beträffande bidrag till fiskets rationalisering m. m.
 - a. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om fångstbegränsningsbidrag,
 - b. medge att under budgetåret 1978/79 statsbidrag beviljades till fiskets rationalisering med sammanlagt högst 5 000 000 kr.,
 - c. till Bidrag till fiskets rationalisering m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.,
 17. beträffande statlig kreditgaranti för fiske
 - a. medge att under budgetåret 1978/79 statlig garanti beviljades för lån till

fiskeföretag med sammanlagt högst 20 000 000 kr., för lån till fiskets berednings- och konservindustri med sammanlagt högst 10 000 000 kr. och för lån till åtgärder som främjade fritidsfisket med sammanlagt högst 2 000 000 kr..

b. till Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr..

18. till Prisreglerande åtgärder på fiskets område för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 25 000 000 kr.,

19. till Fiskerilånefonden för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 17 000 000 kr.,

20. till Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 6 700 000 kr.,

21. beträffande statens fiskredskapslånefond

a. godkänna vad i propositionen förordats om statsbidrag till följd av stormskador på fiskeredskap under år 1977.

b. till Statens fiskredskapslånefond för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 kr.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! I motionen 1815 av vänsterpartiet kommunisterna, väckt i anslutning till regeringens proposition 1977/78:112 om riktlinjer för fiskeripolitiken, yrkas att fisken förs till de baslivsmedel som blir föremål för statliga subventioner liknande dem som tillerkänns produkter från jordbruket som mjölk, kött m. fl. livsmedel, att licensieringen av yrkesfisket anstår till dess 1973 års fiskevattensutredning avgivit sitt yttrande samt att riksdagen uttalar att vad som i motionen anförs under rubrikerna Reproduktion av fisk och Fiskodling snarast bör göras till föremål för regeringens överväganden och förslag.

För första gången i detta lands historia har högre myndigheter, regering som riksdag, ägnat sitt intresse åt uppgiften att ge landet en fiskeripolitik. Intresset härför har tidigare varit mycket minimalt. Sverige har sedan lång tid tillbaka haft en jordbrukspolitik som bl. a. lett till att den gett dess brukare betydligt högre levnadsstandard och ekonomiskt utbyte än vad annars skulle ha varit fallet. Genom skattemedel understödjes det svenska jordbruket med åtskilliga miljarder per år som betalas över statskassan, bl. a. för att hålla priserna nere för konsumenterna på vissa s. k. baslivsmedel. Så har icke varit fallet för dem som driver fisket som näring i vårt land.

Regeringens proposition nr 112 om riktlinjer för fiskeripolitiken är dock ett gott steg framåt, även om den enligt vår uppfattning inte behandlar vissa för det svenska fisket väsentliga frågeställningar. Vänsterpartiet kommunisterna tar upp dessa frågor i motionen 1815. Här kanske bör tilläggas att regeringens proposition bygger på utredningen Fiskerinäringen i framtiden, ett betänkande av fiskerikommittén. Men inte heller denna utredning, SOU 1977:74, tar upp dessa enligt vpk:s uppfattning väsentliga frågeställningar.

I vår motion säger vi bl. a. att den svenska fiskerinäringen sedan länge har varit styvmoderligt behandlad av höga myndigheter. Dess fackliga organisa-

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

tion har varit svag i jämförelse med exempelvis jordbrukarnas föreningsrörelse. Det kan givetvis förklaras med att fiskarna till antalet varit få i förhållande till landets jordbrukare. Detta är dock inte hela förklaringen till den starkare ekonomiska föreningsrörelse som jordbrukarna byggt upp, och det omfattande statliga stöd som under åren kommit jordbruket till del.

Exempel på denna styvmoderliga behandling är uppgörelsen med EG-länderna på sin tid, där svenska fiskeprodukter är belagda med tullavgifter, men det är fritt fram och inga tullavgifter för dessa länders export av samma varor till Sverige. Här offrades det svenska väst- och ostkustfisket till förmån för andra svenska näringar, där storfinansen i stort sett dominerar. Detta förhållande har slagit mycket hårt mot den svenska berednings- och konserverindustrin på fiskets område. Enligt industriverkets utredning var konsumtionen 1976 ca 1,8 miljarder kronor, medan saluvärdet av den svenska fiskkonserverproduktionen var endast något över 500 milj. kr. – således en väsentlig skillnad.

Att det ensidiga åtagande som gjordes i anslutning till Sveriges frihandelsavtal med EG nu äntligen skall bli föremål för överläggningar med EG för en avveckling av tullen på svensk export av beredda och konserverade fiskvaror hälsas givetvis med tillfredsställelse, även om det är sent påtänkt. I detta sammanhang bör nämnas att vänsterpartiet kommunisterna – f. ö. det enda av riksdagens partier – hela tiden har varit motståndare till detta avtal. Denna vår uppfattning har vi framfört i motioner till riksdagen.

Varför har den svenska fiskerinäringen som tidigare haft en så undanskymd plats och behandlats så styvmoderligt av högre myndigheter nu helt hastigt blivit föremål för så stort intresse av samma myndigheter? Den frågan är berättigad att ställa i detta sammanhang.

Låt oss se något tillbaka i tiden. För inte så länge sedan, då det rådde ”full, ja, överfull sysselsättning” och då glesbygderna skulle avfolkas för att anskaffa arbetskraft åt storfinansens industrier, riktades ögonen även på fiskarkåren för att få denna som arbetskraft till exempelvis varven och bilverkstäderna i Göteborg. På grund av flera länders rovfiske i Nordsjön var fisktillgången inte som förr, och yrkesfisket i detta område gav inte samma lönsamhet.

I stället för att ge yrkesfisket en hjälpande hand och låta detta komma i paritet med jordbruket när det gäller statliga stödåtgärder blev den politiska linjen att medvetet avfolka fiskarkåren och kustbygderna. Det var framför allt de yngre fiskarna som myndigheterna och den dåvarande regeringen ville komma åt för att ställa dem till förfogande som arbetskraft för storkapitalets industrier. Statsmakterna – eller den dåvarande regeringen – kom då på den geniale idén att införa det s. k. omställningsbidraget för yrkesfiskare. Dessa fiskare erhöll av staten upp till 12 000 kr., om de lovade att lämna yrkesfisket och därmed sin gamla fackorganisation för att, som det står skrivet i det statliga dokumentet, ”varaktigt utöva annan yrkesverksamhet än fiske”.

Det är självklart att de stora företagen med öppna armar tog emot denna arbetskraft. Medvetet underminerades det svenska yrkesfisket, och de bohuslänska fiskelägena avfolkades nästan intill katastrof. Fiskeflottan

såldes i stor utsträckning till utlandet och bostadshusen till Stockholms- och Göteborgsdirektörer. Denna regional- och glesbygdspolitik har satt djupa spår utefter den bohuslänska kusten. Storkapitalet, som behövde arbetskraft till sina industrier, fick sina önskemål uppfyllda. Den dåvarande regeringen gick även i denna fråga storkapitalet till handa.

Avfolkningen av fiskarkåren på framför allt västkusten gick relativt snabbt. I skärgårdssamhällena i Bohuslän där det tidigare fanns ett tjugtal större fiskefartyg återstår nu endast ett par. Fångstmöjligheterna i traditionella fiskevatten i västerhavet blev starkt begränsade på grund av överfiskning. Framför allt i Nordsjön har under flera år förekommit ett formligt rovfiske med de mest effektiva fiskredskap. Här uppehöll sig flera nationers moderna fiskeflottor och bedrev fiske – även ett mycket utvecklat industrifiske efter s. k. foderfisk, avsedd bl. a. för uppfödning av den fabriksframställda broilern. Det var ett fiske som om varje dag var den sista, och man hade ingen tanke på att detta effektiva fiske kunde göra slut på fisken som förnyelsebar råvara. Utvidgningen av de andra nationernas fiskegränser i Nordsjön blev ett svårt handikapp för den svenska fiskarkåren på västkusten.

Fångstmöjligheterna när det gäller viktiga sorters fisk är alltså starkt begränsade, framför allt i Skagerak, Kattegatt och Nordsjön. Möjligheter att öka det svenska fisket under de närmaste åren finns endast i Östersjön. Detta framgår också klart av propositionen.

Östersjön är trots allt ett relativt litet innanhav, och det står till förfogande för flera nationers fiskare. Känt är att moderna fiskeflottor från andra kustnationer vid Östersjön finkammat dessa fiskevatten. Ost- och sydkustfiskarnas båtar och redskap kan inte tillnärmelsevis mäta sig med dessa nationers fiskeflottor i fråga om effektivitet. Nu skall även västkustfiskarna ha Östersjön som sin huvudsakliga fångstplats, sedan fiskevattnen västerut inte längre står till förfogande.

Även om Sverige har flyttat ut sin fiskegräns i Östersjön och uppgörelse med andra Östersjöländer träffats om kvoterings, kan Östersjön inom en snar framtid bli "utfiskad", om inga särskilda åtgärder vidtas och då inte endast av Sverige utan av samtliga kustnationer. Det gäller bl. a. att få ett stopp på den omfattande vattenföroreningen i Östersjön. I vpk-motionen har denna fråga särskilt påtalats. Det gäller en så viktig sak som reproduktionen av fisk, vilken f. ö. behandlats rätt ingående i propositionen. Om vattenföroreningen sägs det knappast någonting i samma proposition, även om jordbruksministern förutsätter "att de vatten i vilka fisken lever har sådan kvalitet att fisken kan överleva och föröka sig".

Jordbruksutskottet knyter an till detta uttalande av jordbruksministern och tillägger att "en effektiv miljölagstiftning och tillsyn över dess efterlevnad är väsentliga förutsättningar härför". Det var sannerligen ett tunt uttalande med anledning av vår motion om en så viktig fråga för fisket i Östersjön. I stora områden i Östersjön och vattnen däromkring kan fisken varken överleva eller föröka sig. Vi har påvisat detta i vår motion, och fler exempel skulle kunna anföras.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

Vad beträffar landets miljölagstiftning måste man säga att den inte är effektiv. Den efterföljs inte. Regeringen kan ge dispens om ett multinationellt företag så önskar, och det har hänt. Och vattnen fortsätter att förorenas. Dessa miljövårdslagar existerar endast på papperet, de efterföljs inte. Vad skall man då med lagar till? Vad som i vår motion påtalats när det gäller vattenföroreningarna vid exempelvis cellulosafabrikerna och Rönnskärsverken förbigår jordbruksutskottet med tystnad.

Vad beträffar förhandlingar med övriga kustnationer om en renare Östersjön kan dessa bli besvärliga, då vattenföroreningarna är så påfallande vid den svenska kusten. Att det i propositionen ingenting sägs om dessa omfattande vattenföroreningar eller om att de skall stävjas har vi redan i vår motion betecknat som en allvarlig brist. I utskottsskrivningen i denna fråga rör det sig endast om undanglidningar. Jordbruksutskottet tar ingen ställning i saksfrågan.

Vad beträffar reproduktionen av fisk gör Sverige en god insats vid utsättandet av ungfisk, t. ex. av lax och ål. Vissa länder vid Östersjön gör i detta avseende inga som helst insatser men har ändå laxfisket som en stor inkomstkälla.

Dock skulle mera kunna göras på detta område, särskilt med tanke på att Sverige efter utflyttningen av fiskegränsen i Östersjön behärskar de stora fiskevattenområdena. Jag avser här närmast det vi i vår motion efterlyser, som laxtrappor och ålledare. I propositionen saknas helt dylika initiativ för fiskens reproduktion. Jordbruksutskottet har heller inget att anföra om detta i sitt betänkande.

Vad beträffar fiskodling anser sig jordbruksministern inte kunna villfara fiskerikommitténs förslag att inom ramen för rationaliseringsstödet till fisket bevilja statsbidrag till sådan odling.

Fiskodling är dock en värdefull tillgång vid livsmedelsförsörjningen i många andra länder, och den kan ju där skapa omfattande sysselsättning. I Norge, exempelvis, finns inte mindre än 300 anläggningar för matfiskproduktion, som tillsammans producerar ca 4 000 ton per år. Fiskodlingar är också en stor tillgång för livsmedelsförsörjningen i länder som Japan, Kina, Vietnam och Nordkorea, för att nu nämna några exempel.

I Spanien, Portugal, Frankrike och Italien är odlingar av musslor en inkomstbringande näring. Rationellt ordnade blåmusselodlingar i norra Bohuslans kustband skulle enligt vår uppfattning kunna bli en verklig näring och i någon mån kompensera tillbakagången av djuphavsfisket. Konservindustri i anslutning till dessa odlingar skulle skapa arbete och sysselsättning åt kustbefolkningen. Blåmusslan är därtill en mycket näringsrik matvara, då 60 % av dess torrvekt är rent protein. Jordbruksutskottet hänvisar för sin del till vad utskottet anförde i fjol om en av mig under föregående riksmötes allmänna motionstid väckt motion i denna fråga. Självfallet är det bra med utredningar. Men handling är bättre, ja, avgörande. Det är på tiden att det blir något gjort på detta område.

I vänsterpartiet kommunisternas motion föreslås även att fisken som matvara förs till kategorin baslivsmedel och blir föremål för statliga

subventioner liknande dem som tillerkänns produkter från jordbruket, bl. a. kött.

Menas det allvar med vad som sägs i propositionen om att fiskarna skall ges samma ekonomiska ställning som jordbrukarna haft sedan länge, bör också samma förmåner ges fiskarna och den vara de tillför näringslivet. Den saken borde vara självklar. Den s. k. prisregleringen kan inte uppfylla dessa krav. Priset på fisken kan ge fiskarna en bättre ersättning än hittills för deras arbetsinsatser. Men för att undvika större prisökningar för konsumenterna bör fisk föras till baslivsmedlen, som är föremål för statliga subventioner på jordbrukets område. Varför skall fiskarna i vårt land och fisken som livsmedel sättas på undantag?

Jordbruksutskottet anser att denna vår hemställan inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd, med följande motivering: "Såvitt avser frågan om subventioner från statens sida bör framhållas att såväl det förordade systemet för reglering av priserna på fisk som de föreslagna bestämmelserna rörande statligt stöd till fiskets rationalisering i sig innebär en inte obetydlig statlig subventionering på förevarande område."

På "förevarande område", säger alltså utskottet och söker att blanda bort korten. Hur skulle en ny fiskeflotta kunna byggas upp och utrustas i vårt land – den gamla är ju ålderstigen – utan statliga insatser? Det här har heller ingenting att göra med att fisken skall räknas som baslivsmedel. Det gäller ju enligt propositionen att bedriva ett rationellt fiske. Det gäller också att kunna konkurrera med andra nationers moderna fiskeflottor. I vissa fall förekommer sådana flottor på upp till 100 fiskefartyg och 10 moderfartyg, samtliga på fiske i Östersjön. Jämför dessa moderna fiskefartyg med de båtar som ostkustfiskarna och sydkustfiskarna kan mönstra upp i dag!

Vad vi menar, vilket också klart framgår av vår motion, är att fisk sist och slutligen skall göras till ett populärt näringsmedel. Det är det inte i vårt land i dag. Det äts mycket litet fisk i Sverige, och den konsumtionen tycks sjunka för varje år, i varje fall när det gäller färsk fisk. Här kommer priset att spela en väsentlig roll. Därför menar vi i vpk att fisken skall erhålla samma status som de jordbruksprodukter som räknas som baslivsmedel. Denna vår hemställan menar utskottet inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet liksom jordbruksministern talar i detta sammanhang ett dubbelbottnat språk, minst sagt.

Herr talman! Så till frågan om licensiering av yrkesfisket och grunderna härför. Enligt utskottsbetänkandet skall detta beslut fattas nu och i enlighet med propositionens förslag. I vår motion menar vi att beslut i denna fråga bör anstå till dess 1973 års fiskevattensutredning avgivit sitt betänkande. Denna utredning har ju uppgiften att utreda frågan om lagstiftning rörande rätten att utnyttja olika typer av fiskredskap.

De som skall erhålla licens enligt propositionen skall vara yrkesfiskare. Till dessa räknas de som yrkesmässigt utövat fisket under sex av årets månader och kommit upp i en inkomst av fisket på 10 000 kr., som är gränsen för skyldighet att erlägga mervärdeskatt. Jordbruksministern säger att han till yrkesfiskare kan räkna även binäringsfiskare. Men vilka är binäringsfiskare,

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

om de inte kommer upp till de krav som ställs för att de skall räknas till yrkesfiskare och ges möjligheter att använda alla tillåtna fiskredskap? Kommer låginkomsttagare, som länge använt fisket som en inkomstkälla men inte kommer upp till 10 000 kr. per år, att räknas som binäringsfiskare?

Vad beträffar fritidsfiskarna skall dessa, med lagens hjälp, endast komma att få använda handredskap som kastspö o. d., om jag fattat saken rätt.

Men mellan yrkesfiskare och binäringsfiskare finns en stor grupp människor, som t. ex. pensionärerna utefter våra kuster. De kan tidigare ha ägnat en stor del av sitt liv åt yrkesfisket men ramlat ur sin fackliga organisation därför att de inte längre kommer upp i de 10 000 kronorna i inkomst per år. Skall dessa personer i fortsättningen inte få använda tillåtna fiskredskap så långt de nu orkar för att även i fortsättningen ägna sig åt ett arbete som under många år varit deras livsinnehåll?

Till vilken kategori skall de räknas, som då det blev sämre med fisket försökte sig på pälsdjursuppfödning och hittills fiskat foderfischen själva? Skall den norrländska kustbefolkningen få ha ute sina ryssjor och skötar, som de tidigare haft? Om dylikt talas det inte alls i propositionen eller i utskottsbetänkandet. Det är dock säkerligen känt bland jordbruksutskottets ledamöter att det i detta sammanhang råder en påtaglig oro bland många människor utefter våra kuster.

Utskottet motiverar sitt avstyrkande av vpk-motionens yrkande om att beslutet om licensiering av yrkesfisket skall uppskjutas med att det inte kommer att få några negativa konsekvenser för kustbefolkningen, då enligt utskottet riktlinjerna för den nya fiskeripolitiken särskilt pekar på behovet av regionalpolitiska insatser på fiskets område. Att det föreligger behov – och stora behov! – av regionalpolitiska insatser längs våra kuster är ju en sak som är klarlagd sedan länge, men vilka är dessa insatser och hur skall de genomföras? Om detta ges det inga klara besked i betänkandet. I det avseendet är f. ö. utskottsbetänkandet motsägelsefullt.

Att nu besluta om licensiering för att om en tid på riksdagens bord få ett förslag om lagstiftning rörande rätten för olika människor att utnyttja olika typer av fiskredskap är enligt vår uppfattning fel väg att gå. Inom vänsterpartiet kommunisterna anser vi fortfarande att beslutet om licensiering kan vänta till dess 1973 års fiskevattensutredning har avgivit sitt betänkande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen på samtliga punkter.

PER PETERSSON (m):

Herr talman! I jordbruksutskottets föreliggande betänkande, nr 23, ingår också skrivningen över motionen 303, som har avlämnats av Tore Nilsson och mig och som gäller byggande av en laxtrappa vid Jokkfallet i Kalix älv.

Motionen om byggandet av laxtrappan har fått en mycket välvillig behandling av ett enigt utskott. Frågan är inte heller ny; en laxtrappa vid Jokkfallet har länge varit önskad av bygdens folk. Redan år 1824 föreslog Tärändö byamän att en fiskväg – laxtrappa – skulle byggas. Under 1900-talet

har frågan upprepade gånger utretts och studerats. Skälen för anläggandet av en fiskväg i Jokkfallet har under årens lopp blivit allt starkare, bl. a. därför att kraftverksbyggande har medfört att de naturliga laxreproduktionsområdena i Norrlandsälvarna blivit allt mindre.

Enligt utredning av fiskeriexperter är hela 80 % av för laxreproduktion lämpade områden i Kalix älv belägna uppströms Jokkfallet. Lågt räknat anses den årliga återfångsten av lax kunna öka med minst 60 000 kg. om vattnen ovanför Jokkfallet utnyttjas för naturlig laxreproduktion.

Arbetslösheten bland anläggningsarbetare i närområdet är tyvärr hög, varför byggandet av en laxtrappa i Jokkfallet bör kunna utföras som ett statligt beredskapsarbete. Jag instämmer med jordbruksutskottet i att frågan om ersättning till Jokks by för försämrat laxfiske bör regleras genom en överenskommelse mellan kammarkollegiet och Jokks byamän eller genom prövning av vattendomstolen.

Herr talman! Jag vill slutligen citera de sista meningarna i utskottets skrivning i denna fråga: "Som framgår av den lämnade redogörelsen har ärendet avancerat förhållandevis långt. I och för sig bör det sålunda finnas förutsättningar för att det planerade anläggningsarbetet snabbt kan sättas i gång."

Jag har inget annat yrkande än det enhälliga utskottet. Jag vill uttrycka förhoppningen att laxtrappan i Jokkfallet snabbt blir byggd.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Det är här fråga om en mycket kraftig och viktig satsning för hela fiskerinäringen. Att denna kraftiga satsning gjorts har också välkomnats. Detta har visat sig på det sättet att vi fått mycket positiva reaktioner från fiskerinäringen över lag. Det har också – vilket jag med glädje konstaterar – kunnat leda till ett fullständigt enhälligt utskottsbetänkande.

Jag vill dock gärna erkänna att ingenting är så bra att det inte kan göras ändå bättre. Den omfattande satsning som nu genomförs innebär givetvis inte att alla problem är lösta för all framtid. Men alla problem löses inte för all framtid genom att man som vpk kommer med en väldig uppräknings utan att ange exakta tekniska lösningar och utan att ange budgetmedel, detta blandat med en del felaktiga slutsatser eller illvilliga tolkningar. Därför anser jag, herr talman, att det kanske inte finns anledning att gå in på de här detaljerna i herr Lorentzons anförande. Jag skall bara ta några exempel.

Det är fel tillfälle, herr Lorentzon, att stå upp och kritisera departement och utskott i ett läge då man gör en ny satsning på fiskerinäringen som rör sig om ca 100 milj. kr. Det är fel att påstå att konsumtionen ständigt minskar när den totala konsumtionen är oförändrad. Det är också fel att här påstå att man inte skulle kunna få stöd till fiskodling – det kan enligt propositionen utgå. Man kan dock inte få bidrag, och det skulle enligt vår mening vara felaktigt. Bidraget skulle kanske kunna få verkningar på det yrkesmässiga fisket som inte vore önskvärda. Det handlar här om en rad svåra och tekniska problem som skall vägas mot varandra på ett vettigt sätt, och jag vill än en gång understryka att det säkert finns möjligheter att arbeta vidare med dessa. Men

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

vpk har inte kunnat ange några klara, exakta lösningar som undanröjer de avigsidor som kan uppstå på grund av denna tekniskt mycket svåra problematik.

Jag tycker vi har anledning att välkomna den här satsningen. Att licensieringen skulle kunna anstå kan man naturligtvis ha olika åsikter om. Herr Lorentzon tyckte att fiskevattensutredningen först skulle yttra sig. Men den har redan yttrat sig, herr Lorentzon. Den har bifallit vårt förslag, och det finns därför ingen anledning att vänta. Licensieringen utgör ingen begränsning för någon, den medför bara att man får en kartläggning av vilka personer som skall ha statens stöd för sin yrkesverksamma utövning. Den innebär inte någon begränsning för dem som inte är helt yrkesverksamma och som vill fortsätta att fiska.

Jag har velat nämna detta som några exempel på de angrepp som herr Lorentzon gjorde och som jag anser är orättvisa. Jag tycker att han gör sig själv till talesman för orättvisan när han plötsligt utropar: Varför gör man just nu en sådan här satsning på fiskerinäringen? Herr Lorentzon har rätt i att denna näring inte har rönt den behandling och det intresse från samhällets sida som den är värd. Jag vill inte yttra mig om denna satsning kommer för sent eller om den – vilket är mycket möjligt – borde ha kommit tidigare. Jag vill emellertid med bestämdhet hävda att det är fel att kritisera satsningen när den kommer.

Låt oss vara överens om att detta arbete kommer att fortsätta. Det är möjligt att man på sikt kan få en organisation när det gäller tillgång och efterfrågan som liknar den man har för andra livsmedel. Det är inte säkert att man skulle göra fiskerinäringen någon större tjänst genom att nu direkt förklara fisken som baslivsmedel. Det har inte heller herr Lorentzon på något sätt kunnat styrka. I stället föreslår man en hel rad andra satsningar på näringen som skall ge den subventionering som man nu, efter lämpliga avvägningar, tycker är viktig. Det är inte helt säkert att man utan vidare kan slänga fram denna tekniskt svårhanterliga problematik och säga att man är beredd att ta den hårda prisreglering på fiskprodukter som man har på jordbruksprodukter. Men det är möjligt att det finns faktorer i de här båda sektorerna som är närbesläktade, där man kan lära av varandra. Det är också möjligt att det kan bli en fortsättning i utvecklingen av fiskerinäringens roll med lösningar som liknar de man har inom jordbruksnäringen.

Jag vill, herr talman, avsluta med att säga att ett helt enigt utskott kunnat välkomna den satsning som nu sker. Vi har utförligt motiverat vår ståndpunkt i betänkandet, som jag ber att få hänvisa till samtidigt som jag ber att få yrka bifall till hemställan i detsamma.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad som sades av jordbruksutskottets företrädare var i och för sig inte mycket mer än det som står i betänkandet. Att vpk kritiserar propositionen har sin grund i att där saknas redovisning av en del för fisket avgörande problem som måste lösas. De problemen tar ni inte upp vare sig i propositionen eller i betänkandet. Att satsningen har kommit hälsar vi med

tillfredsställelse, och vi talar om fiskarkåren som en stor tillgång för det svenska folket.

Låt mig som svar på frågan varför vi inte presenterar tekniska lösningar under dessa korta minuter bara ta upp en sak: vattenföroreningarna. Vartför tas den frågan icke upp i propositionen och inte heller i utskottsbetänkandet? Den är ju ändå avgörande för en fortsatt reproduktion av fisk i Östersjön. Den frågan bör utskottets talesman besvara.

Vi skulle kunna ta många exempel. Låt mig nämna Mörrums bruk, som byggdes någon gång i slutet på 1950-talet och som ligger vid Pukaviksbukten. Där fanns ett omfattande ålfiske. Vad är det i dag? Ålen har helt försvunnit. De som var fiskare där måste göra sig av med sina redskap och bli löncarbetare på Mörrums bruk. Denna cellulosafabrik har utan några som helst hinder fått förgifta hela Pukaviksbukten.

Och hur är det i Hanöbukten? Där är det på väg att bli likadant. Där ligger Nymölla bruk. Vi har påtalat dessa förhållanden i vår motion, men de frågorna tar jordbruksutskottet inte upp i sitt betänkande.

Listerlandets fiskareförening gick till vattendomstolen redan 1975 och krävde kemisk-biologisk rening. Vattendomstolen har trots att det är över tre år sedan dessa klagomål framfördes inte gjort någonting.

Vad säger fiskarna i Gävlefisks ekonomiska förening? Det står refererat i måndagens tidningar. I stort sett är nu strömmingsfisket i Bottenviken slut. Bottenhavet har under årens lopp fått ta emot alltför mycket föroreningar, vilket gör att mikroorganismerna dör och därefter de smådjur som utgör strömmingens föda.

Detta är uppgifter för jordbruksutskottet att titta på. De har varit bekanta sedan länge. Men inte ett ord nämns härom i betänkandet. Å andra sidan har vi i vår motion, liksom jag gjorde i det anförande som jag nyss höll här, påpekat dessa förhållanden och också anvisat de vägar som man bör gå för att ordna bättre förhållanden för fiskarna.

EINAR LARSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns nu inte särskilt mycket kvar av den hårda kritik som herr Lorentzon framförde i sitt första anförande. Jag skall då bara bemöta hans replik genom att säga att vi är helt eniga om den tillgång för landet som fiskerinäringen, fiskarbefolkningen och dess yrkeskår utgör. Vi har kvar ett problem att diskutera: vattenföroreningarna. Jag vill gärna säga till herr Lorentzon – när han får tid att lyssna – att vi är helt eniga också om detta. Men det skulle vara en alltför vårdslös hantering av den frågan om jordbruksutskottet skulle ha ambitionen att lösa hela denna svåra problematik liksom litet vid sidan om i fiskeripropositionen. Det skulle kräva en bilaga på åtskilliga hundra sidor. Det kan inte vara herr Lorentzons allvar att vi skulle ha löst hela problemet med vattenförorening nationellt och internationellt.

Jag är angelägen att understryka att jordbruksutskottet verkligen inte på något sätt försöker smita undan den problematiken. Om herr Lorentzon ville fortsätta den läsning som han ambitiöst började på s. 9 i utskottsbetänkandet

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
politiken, m. m.*

skulle han finna att vi klart sagt ifrån att arbetet med att förbättra lagstiftning och tillsyn på detta viktiga område pågår inom miljöskyddsutredningen. Utskottet skriver: "I likhet med jordbruksministern utgår utskottet från att också fiskets intressen tillvaratas i detta sammanhang." Sedan fortsätter en rejäl redovisning där utskottet uttrycker sina förväntningar och sina krav. Men vi har inte löst problemen i detta sammanhang, och det har aldrig varit vår ambition, därför att det är inte möjligt. Men utskottet menar allvar med att de här problemen måste lösas.

Den rad av förbud som införts genom svensk miljöskyddslagstiftning har inte alltid inneburit att våra fiskevatten har renats från de svåra gifter som sprids från övriga kuster i exempelvis Östersjöns innanhav. Det är inte någonting som man löser genom att bara litet vårdslöst peka på problemen. Vi är fullt medvetna om att dessa viktiga problem måste lösas, men vi klarar det inte i samband med den här propositionen. Och det skulle ha varit fel att vänta med att ange nya riktlinjer för fiskerinäringen tills alla de andra svåra problem som herr Lorentzon räknat upp kan lösas.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksutskottets talesman försöker komma undan hela problematiken genom ett ordfyreverkeri. Frågan är: Vad har ni gjort? Så står frågan. Och ni kan inte redovisa någonting. I denna viktiga proposition finns ingenting om vattenföroreningarna. Det sägs att självfallet måste fisken ha rent vatten. Det verkar ju nästan som en saga. Ni tar upp ett så allvarligt problem och säger bara med några ord att fisken självfallet måste ha rent vatten om den skall kunna reproducera sig! Men ni går helt förbi alla de vattenföroreningar som förekommer!

Jag och vpk har inte krävt att problemen skall lösas i dag. Men frågan är vad som har gjorts. Einar Larsson talar om att det finns miljöskyddslagar. Men dem kryper man ju undan! Storföretagen ges dispens och får uppträda som de vill! Det är verkligheten!

Ta Rönnskärsverken, som förgiftar hela Bottenviken! Jag nämnde förut vad Gävlefiskarna i ett pressmeddelande säger om detta. I betongbunkrar har man sänkt tusentals ton arsenik utanför i havet. I Pockettidningen R:s Guld och döda skogar meddelas att Sovjetunionen har erbjudit sig att lyfta upp och forsla bort dessa stora betongbunkrar, men svenskarna har svarat: Det har vi inget intresse av.

Är det arseniken i dessa betongbunkrar som nu har sluppit ut? Eller är det de tusentals ton arsenik och kvicksilver som Rönnskärsverken släpper ut i Bottenhavet som gjort att det inte längre finns någon strömming i Bottenviken?

Allt detta måste ju ligga inom jordbruksutskottets intressesfär! Vi har inte begärt att problemen skall lösas i dag. Men det behöver ändå påpekas hur det i verkligheten ligger till. Men det kryper man undan.

De fromma önskningarna om att fisken skall ha rent vatten hjälper inte fiskarna vare sig vid Östersjön eller på den svenska kusten över huvud taget. Det räcker inte med fromma önskingar, utan det måste krafttag till.

Sedan vill jag rätta till en sak. Jag sade i mitt anförande att Mörrums Bruk ägdes av Wallenberg. Mörrums Bruk ägs av Södra Skogsägarna. Det är Nymölla som ägs av storfinansen.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Låt mig få börja med några kommentarer till den debatt som förts här mellan Gustav Lorentzon och utskottets ordförande.

För det första vill jag slå fast att den fiskeripolitik som förts under årens lopp har beslutats av den här riksdagen med breda majoriteter.

För det andra tror jag att jag efter de många kontakter jag haft med yrkesfiskarna vågar säga att man i dag är glad över att det inte finns 15 000 utan 5 000 yrkesfiskare som har att söka sin försörjning i de fiskeresurser som kommer att stå till vårt lands förfogande.

För det tredje vill jag när det gäller vattenföroreningen erinra om att det var Sverige som tillsammans med Finland drev på för att vi skulle få till stånd en Östersjökonvention. Jag var själv som jordbruksminister med och undertecknade den överenskommelse som träffades i Helsingfors. Sverige och Finland var de första nationerna som ratificerade den här konventionen. Konventionen upptar en rad bestämmelser som innebär att man ökar skyddet för Östersjön. Jag är icke lika pessimistisk som Gustav Lorentzon när det gäller de övriga Östersjöländernas intresse att medverka i det här arbetet. Jag hade överläggningar bl. a. med DDR och fann att man också där var inställd på att göra betydande insatser för att motverka vattenföroreningarna. DDR har också sedan dess ratificerat konventionen. Det återstår ännu några länder, men jag är som sagt inte lika pessimistisk som Gustav Lorentzon på den punkten.

Sverige har alltså gått i spetsen för vattenvården i Östersjön. Trots att ännu mycket återstår är jag övertygad om att vi med de insatser som görs skall kunna klara Östersjön framöver.

När den socialdemokratiska regeringen tillsatte fiskerikommittén, var situationen för det svenska fisket bekymmersam. Ett av bekymren var att effektivare fångstmetoder och ökad fångstkapacitet för alla Nordsjöstaternas fiskeflottor hade medfört en så kraftig överbeskattning av många fiskbestånd att totalfångsterna måste begränsas. Det ledde i sin tur till att de stora moderna fiskefartyg som även svenska fiskare hade skaffat sig inte på långa vägar kunde utnyttja sin kapacitet. Det medförde att man råkade i ekonomiska svårigheter. Samtidigt blev fångstmöjligheterna för övriga fiskare ännu mer begränsade. Den pågående diskussionen om fiskegränserna gjorde att framtiden för den svenska fiskerinäringen tedde sig oviss. Den socialdemokratiska regeringen fann det angeläget att söka skapa tryggare förhållanden för en fiskerinäring, som gör det möjligt för oss att nu och i framtiden utnyttja de fiskeresurser som bör tillkomma vårt land.

Vi inriktade vårt arbete på att i samband med diskussionerna om fiskegränserna tillvarata det svenska fiskets intressen. Vi tillsatte fiskerikommittén för att i samförstånd med Sveriges Fiskares riksförbund söka finna lämpliga lösningar på näringens problem.

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

Riktlinjer för fiskeripolitiken, m. m.

Fisket riktar sig mot en begränsad resurs. Fiskbestånden måste vårdas och beskattas på sådant sätt att tillgången på fisk tryggas även för framtiden.

Konsekvenserna av ett fiske där alla bara tar för sig utan tanke på följderna för bestånden blir förödande. Med hänsyn härtill fann vi en planering av hur de svenska fiskeresurserna skall utnyttjas nödvändig. Målet för denna planering skulle enligt den socialdemokratiska regeringens mening vara att vi genom en ansvarsfull hushållning med fisketillgångarna skulle skapa förutsättningar för en fiskerinäring, som kunde ge sina utövare trygghet i arbetet och en social standard jämförbar med den som erbjuds inom andra näringar, samtidigt som konsumenterna skulle få tillgång till fisk av god kvalitet till rimliga priser. Vi ansåg näringen vara särskilt betydelsefull från sysselsättningssynpunkt i våra kust- och skärgårdsområden, där fisket har stor regionalpolitisk betydelse.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att fiskerikommittén fick möjlighet att fullfölja sitt uppdrag i enlighet med den socialdemokratiska regeringens intentioner. Den proposition vi nu har att ta ställning till följer också nära nog till punkt och pricka fiskerikommitténs enhälliga förslag.

Mot denna bakgrund har det varit lätt för oss i utskottet att enas om riktlinjerna för fiskeripolitiken. Det ser vi socialdemokrater som ett glädjande resultat av det arbete vi en gång påbörjade.

Det är likaså tillfredsställande att vi snart får ta ställning till de avtal som träffas med Östersjöstaterna om fisket i Östersjön, sedan Sverige aviserade utflyttningen av fiskegränserna till den s. k. mittlinjen.

Det gläder mig att jordbruksministern i propositionen om dessa avtal slår fast att den ordning, som nu börjar ta form för fiskets bedrivande i Östersjön, från svensk synpunkt är klart överlägsen den ordning som tillämpades före utvidgningen av den svenska fiskezonen och att möjligheten att skydda fiskbestånden blir avsevärt bättre. Därmed har det arbete som vi från socialdemokratiskt håll lagt ned på denna fråga också burit frukt.

Till sist, herr talman, är det av principiellt intresse att jordbruksministern och regeringen accepterat en planerad hushållning under samhällets inflytande som metod för att lösa ett näringspolitiskt problem. Jag hoppas bara att detta inte skall vara en engångsföreteelse.

Vi har som bekant flera områden än fisket där de resurser som näringen utnyttjar är så begränsade att svåra störningar uppstår för såväl sysselsättning som regionalpolitik om marknadskrafterna får härja fritt. Men till de problemen får vi återkomma i annat sammanhang.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag med anledning av propositionen om riktlinjerna för fiskeripolitiken.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill från denna talarstol säga att det ländar f. d. jordbruksministern Svante Lundkvist till heder att han var den förste jordbruksminister i detta land som tillsatte en utredning där man tog fiskerinäringen på allvar och gjorde den till ett samhälleligt spörsmål. Det hade aldrig hänt tidigare.

När jag för några år sedan talade med en representant för den bohuslänska fiskarkåren frågade jag bl. a. så här: Går det inte att använda riksdagen som en plattform när det gäller fiskets önskemål? Nej, svarade han, man jobbar bakom draperierna och går till jordbruksministern för att få lån till litet större båtar, för det är sådana vi behöver när vi skall konkurrera med andra nationer. Det var det önskemål man hade; längre sträckte man sig inte, vilket kan ha sina förklaringar.

Herr Lundkvist säger att han inte är så pessimistisk som jag när det gäller vattenvården i Östersjön, därför att det finns en konvention som han har skrivit under. Ja, också jag känner till att det finns en konvention och att man har fört förhandlingar. Men här gäller frågan när man skall göra något åt dessa omfattande vattenföroreningar, som har pågått i så många år och som tillåts bli allt värre.

På s. 69 i propositionen står följande: "Samtidigt förutsätter fiskevården att de vatten i vilka fisken lever har sådan kvalitet att fisken kan överleva och föröka sig. En effektiv miljölågstiftning och tillsyn över dess efterlevnad är väsentliga förutsättningar härför."

Då är det fråga om att efterleva miljölågstiftningen. Men det är ju det man inte gör. Storfinsan, dvs. cellulosafabriken, får uppträda hur den vill.

Vi har i vår motion deklarerat att vi håller med om att det är ett stort steg att denna proposition har kommit. Men vi har tagit upp saker och ting som vi saknar i denna proposition och som vi anser väsentliga – baslivsmedlen, vattenföroreningarna plus en hel rad andra frågor.

SVANTE LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller vattenföroreningarna vet nog trots allt Gustav Lorentzon att skärpta bestämmelser har tillämpats steg för steg och att vi här i Sverige baserar våra åtgärder på de överenskommelser som har träffats bl. a. i denna miljöskyddskonvention. Jag föreställer mig att också Gustav Lorentzon med erfarenhet från sin egen hembygd vet att det inte är så där väldigt enkelt att utan vidare bara lägga ned industrier, som är byggda i gammal tid och alltså har dåliga anordningar för att klara miljökraven. Där får man gå fram i en takt, som gör det möjligt att både tillgodose sysselsättningsintressena och samtidigt främja en aktivare miljövård.

På det sättet har dessa frågor hanterats. Man har ställt krav på företagen, vilka fått tid på sig för att försöka förbättra förhållandena. De har också understundom tvingats lägga ned industrier därför att det inte har varit möjligt att tillgodose kraven. Samtidigt har vi i detta sammanhang haft besvärande sysselsättningsproblem, inte minst i de bygder som Gustav Lorentzon representerar. Vi har försökt hantera frågorna med hänsyn till alla intressen som finns med i bilden.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det kan i och för sig vara så som herr Lundkvist säger, att man måste gå fram i en takt som är möjlig. Men då är frågan: Vem skall man ta hänsyn till? Skall man ta hänsyn till svenska folket, i detta fall fiskarna, eller

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

skall man ta hänsyn till storindustrin? Rönnskärsverken har bollat med befolkningen där uppe under alla år, men när naturvårdsverket sagt ifrån att företaget inte får fortsätta längre på detta sätt, har regeringen givit dispens. Rönnskärsverken har gjort stora vinster under de år som gått. Förhållandena har blivit bättre på sina håll, säger man. Ja, hur skulle det ha sett ut i dag, om förhållandena varit sämre eller desamma som i slutet av 1920-talet och under 1930-talet när verksamheten startade? Så kan man inte diskutera denna fråga. Först när svenska folket och miljöaktivisterna började röra på sig i detta land, insåg myndigheterna att de kanske måste göra något åt problemen.

Vi har väckt en motion om de sex meter höga fiberbankar som ligger utanför cellulosafabrikerna litet varstans i landet. Ingenting har gjorts åt dem. Nu säger man att om man rör i dessa fiberbankar, som är fulla av kvicksilver, fördärvar man det rinnande vattnet. Men någon gång kommer kvicksilvret fram, och någonting måste göras. Ingenting görs dock från ansvariga myndigheter. Vår motion kommer att behandlas av riksdagen. Jag vet inte hur vederbörande utskott kommer att ställa sig till den. Men frågan är aktualiserad: Varför har företagen fått fortsätta på detta sätt under alla dessa år?

SVANTE LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att Gustav Lorentzon nu har gjort ett medgivande i förhållande till vad han ursprungligen sade. I sina tidigare inlägg ansåg han att förhållandena bara blivit sämre. Nu konstaterade han liksom jag har gjort att förhållandena har blivit bättre. Med den skärpning av lagstiftningen som tillkommit och genom alla de åtgärder som har satts in, inte minst av samhället, är det självklart att förhållandena har blivit bättre. Om jag får tala för mitt parti, kommer vi givetvis att eftersträva att få till stånd en så snabb förbättring som över huvud taget är möjlig av vattenmiljön i Östersjön.

Jag har velat redovisa för Gustav Lorentzon att de som sitter i ansvarsställning i de här frågorna – och jag har understundom gjort det – har mött inte bara, som Gustav Lorentzon uttrycker det, kapitalisternas intresse för att driva verksamhet. De har också mött oron hos dem som är sysselsatta i företagen för att frågorna skulle drivas så snabbt och så hårt att de anställda skulle riskera att förlora sin sysselsättning. De anställda har sagt: Företaget måste få en sådan övergångsperiod när det gäller att genomföra förändringarna som gör det möjligt för oss att få stanna i vår sysselsättning eller hinna få en ny därest icke det här företaget kan räddas på grund av den dåliga utrustning man har på miljösidan.

Jag har velat peka på detta avvägningsproblem för att vi inte skall stanna inför den våldsamma förenkling av hela problematiken som jag tycker att Gustav Lorentzon har gjort sig skyldig till i sina debattinlägg.

Talmannen anmälde att Gustav Lorentzon anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
politiken, m. m.*

Herr talman! För det svenska yrkesfisket är det utan tvivel ett historiskt tillfälle i dag. Äntligen föreligger det en regeringsproposition och ett enigt utskottsbetänkande, i vilka klart uttalas en konkret och positiv målsättning för det svenska yrkesfisket. Tyvärr måste det sägas att fisket tidigare under alltför många år möttes av i stort sett ointresse från samhällets sida. På det området måste jag ge Gustav Lorentzon helt rätt, även om jag kanske inte kan vara med honom i vissa av hans ideologiska inpass.

Det ointresse som kom till synes under så många år gjorde att yrkets utöware till en början så gott som ensamma fick ta smällarna, då för en del år sedan stora motgångar drabbade hela det internationella yrkesfisket. Jag vill gärna säga att från det parti jag företräder, folkpartiet, har vi under många många år arbetat för drägligare förhållanden för yrkesfisket. Tidigare mötte dessa krav dock inte den genklang här i riksdagen och hos regeringen som de hade varit berättigade till. I en hel del andra länder skedde det tidigt en ordentlig uppbackning av fisket, vilket fick till följd att svenskt fiske i konkurrenshänseende fick kämpa i underläge.

Det har nämnts att de svenska fiskarna kom i kläm vid EG-uppgörelsen, och det är helt riktigt. I rättvisans namn vill jag dock säga att det så småningom skedde en del brandkårsuttryckningar, men det var då läget var på gränsen till katastrof för det svenska yrkesfisket. I det läget stod det klart för statsmakterna att det låg allvar i de ideliga varningarna från fiskets riksorganisation om att yrkeskåren decimerades på ett sätt som pekade mot fullständig förintelse.

Ett viktigt steg i rätt riktning togs när den då sittande regeringen tillsatte fiskerikommittén, vilken fick mycket koncisa och allvarliga direktiv, då det gällde fiskets både kortsiktiga och långsiktiga problem. Jag vill gärna understryka detta och instämma i vad som tidigare sagts på den punkten. Kommitténs slutbetänkande ligger också i stor utsträckning till grund för den proposition som vi nu behandlar, och det gläder mig.

För den som under många år försökt föra fiskets talan här i riksdagen är det en tillfredsställelse att konstatera att en klar målsättning nu har kommit till uttryck på samma sätt som det tidigare funnits för exempelvis jordbruket. Både propositionen och utskottsbetänkandet slår fast att inkomstmålet bör innebära "att med statliga insatser skall eftersträvas sådana villkor för fisket att de som är sysselsatta i ett rationellt bedrivet yrkesfiske kan uppnå en med jämförbara grupper likvärdig ekonomisk och social standard".

Jag tolkar alltså propositionens olika förslag liksom utskottets enhälliga yttrande som bevis på att statsmakterna nu äntligen klart säger ifrån att vi behöver ett svenskt yrkesfiske och att detta skall ha sin givna plats bredvid och få samma behandling som andra näringar i vårt land.

De motioner som föranletts av propositionen går ju i samma för fisket positiva anda, även om en del av dem enbart rör sig om detaljer i sammanhanget. Vpk-motionen är väl den mest utförliga, och jag vill gärna kommentera den på ett par punkter.

Att fisken skulle föras in i kategorin baslivsmedel är en tanke som tidigare

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

har framförts till regeringen från Sveriges fiskares riksförbund. Vi fick inte den tanken direkt genomförd, men ett visst steg i denna riktning har tagits genom att speciella stödpriser för vissa fiskslag har införts, och möjligheter finns att arbeta vidare på den vägen. Bl. a. har möjligheter skapats genom att fiskets förhandlingsdelegation enligt propositionen får helt andra befogenheter än tidigare. Det viktigaste är ju inte hur stödet benämns utan att effekten av det blir den åsyftade.

En del av de saker som Gustav Lorentzon fört fram kommer att behandlas efter hand, och jag skall därför inte nu gå in på dem. Jag vill framhålla att det är riktigt att det finns en hel del olösta frågor. Men fiskerikommittén hade ambitionen att arbeta snabbt, och att den skulle göra det var något som kraftigt underströks av fiskets organisationer. Det var viktigare att en del åtgärder snabbt kom till stånd än att vi fick hela fältet utrett och behandlat. Snabb hjälp här var dubbel hjälp, och därför är jag tacksam för att propositionen nu är framme för behandling. Propositionen och utskottsbetänkandet öppnar ju dörrar som jag vågar försäkra att fiskets organisationer efter hand kommer att utnyttja.

En annan sak i vpk-motionen som jag gärna vill kommentera gäller frågan om fiskets licensiering. Motionärerna vill att behandlingen av denna del skall anstå tills 1973 års fiskevattensutredning har framlagt sitt betänkande. Detta motionsyrkande bottenar tydligen, så långt jag förstår det, i samma missförstånd som man ofta mött på andra håll och inte minst i massmedia. Det är möjligt att ordet licensiering här är något vilseledande, eftersom det uppenbarligen av många kopplats till rätten att över huvud taget bedriva fiske. Men det är inte vad ordet licensiering betyder i detta sammanhang, utan det har egentligen här en snävare betydelse. Utskottet uttrycker detta korrekt när utskottet hänvisar till att fiskerikommitténs "förslag till licensiering av yrkesfisket är avsett att skapa garantier för att det statliga stödet till fisket, främst rationaliseringsstödet och prisstödet, kommer yrkesfisket till del. Förslaget innebär däremot inte att yrkesfiske som sådant skall vara underkastat tillståndstvång."

Jag tror inte att motionärerna vill att personer som har ett annat – i vissa fall väslavlonat – yrke i land, som ger dem deras bärning, skall få statligt stöd för att på fritiden konkurrera med yrkesfiskarna. Jag är övertygad om att Gustav Lorentzon och jag är helt eniga på den punkten.

Gustav Lorentzon var också inne på frågan om de gamla fiskarna och sade att risken finns att dessa skulle på något sätt hindras i sin utövning. Vi hade även den frågan uppe i utredningen, och vi var där helt eniga om att det naturligtvis inte på något sätt får läggas hinder i vägen för dem som under hela sitt liv har ägnat sig åt yrkesfiske utan att det skall finnas möjlighet för dem att fortsätta. Därför är också i de direktiv som kommer när det gäller licensieringen en mycket större flexibilitet inskriven, så det finns möjligheter att ordna saker och ting på bästa sätt.

1973 års fiskevattensutredning har att ta ställning till frågan om vilka redskap som skall användas osv. Varken fiskerikommittén, propositionen eller utskottet har haft att ta ställning till detta. När fiskevattensutredningen

kommer med sitt förslag får vi tillfälle att gå närmare in på det.

Herr talman! Av tidsskäl skall jag inte gå in på fler detaljer, även om det givetvis är frestande. Jag vet att det inte är populärt med långa debatter när det föreligger ett enigt utskottsbetänkande. Därför yrkar jag bifall till utskottets betänkande på alla punkter, och jag poängterar vad jag sade inledningsvis, nämligen att de beslut som nu kommer att fattas innebär en historisk händelse för det svenska yrkesfisket.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Åberg här avslöjade någonting som jag visserligen kände till innan, men som inte varit känt av en större allmänhet, nämligen att yrkesfiskarkåren på ett rätt tidigt stadium ställde krav på att fisken skall räknas som baslivsmedel och därmed komma i åtnjutande av de förmåner som de svenska jordbrukarna haft i många år. Det är åtskilliga miljarder vi har betalat ut över skattsedlarna till jordbrukets produkter, men för fiskarna har det varit stopp. Det är alltså inte bara vpk som ställer det kravet. Jag vill notera det i detta sammanhang.

Sedan till frågan om licensieringen. Det är riktigt att den har skapat verkligt stor oro bland kustbefolkningen. Det står i propositionen och utskottsbetänkandet att det är fråga om att yrkesfiskarna skall erhålla stöd och att det statliga stödet är förutsättningen när det gäller licensieringen. Men det talas också om att det är den nya utredningen, 1973 års fiskevattensutredning, som skall formulera och föreslå lagarna om vilka fiskeredskap de olika kategorierna skall få använda. När jordbruksministern talar om att binäringsfiskare räknas till yrkesfiskarna frågar folk: Vem är binäringsfiskare? Det är inte klart utsagt, och därför vidhåller jag yrkandet i vår motion om att frågan om licensieringen inte avgörs i dag utan anstår tills dess 1973 års fiskevattensutredning har kommit med sina förslag.

Jag vill rikta en fråga till herr Åberg, som kanske är den ende av oss som helt behärskar dessa frågor. Det gäller vad som sägs både i propositionen och i utskottsbetänkandet om att skapa sysselsättning för en del av fiskarkåren och ge denna möjligheter till foderfiske i Östersjön. Detta industrifiske tar ju i första hand den fisk som skall vara mat till exempelvis torsk. Det har visat sig att rovfisket i Nordsjön fått katastrofala konsekvenser. Normännens rovfiske på loddan vid norska kusten har gjort att fisket efter torsk har gått tillbaka kraftigt vid Lofoten. Den mat torsken skulle ha har man rovfiskat. Då är frågan jag vill ställa: Finns det inga andra möjligheter för dessa bohusfiskare än industrifiske i Östersjön? Stoppas detta rovfiske kan kravet ställas på de andra Östersjönationerna: Industrifiske, som egentligen är ett rovfiske, skall vara förbjudet i Östersjön.

GEORG ÅBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med Gustav Lorentzon om att gränsdragningen när det gäller binäringsfiske kan vara svår. Vi har haft svårigheter med detta att brottas med under många år, och vi hoppas att 1973 års fiskevattensutredning skall kunna klargöra vissa frågor på den här punkten.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

Det viktigaste för oss var emellertid att det inte blev något dröjsmål när det gällde att stödja det kommersiella yrkesfisket. Därför gällde det att finna någon form av åtgärder, och då gick vi in för den här licensieringen. Även om denna inte är helt uttömmande på alla punkter, så ansåg vi oss nödsakade att gå den vägen. Att låta frågan anstå, såsom vpk har föreslagit, skulle betyda att en hel del fiskare som kanske är berättigade till stöd inte skulle ha fått ett sådant, och den risken ville vi inte ta.

Beträffande frågan om industrifiske i Östersjön vill jag säga att svenska fiskare bedriver sådant i mycket liten omfattning. Frågan har av massmedia fått proportioner som inte är rättvisande. Vi har från Sveriges fiskares riksförbund avgivit ett uttalande till fiskeristyrelsen där vi anför att vi inte anser att det skall bedrivas ett, som vi benämner det, riktat industrifiske. Att man sedan får en del bifångster som utgörs av död fisk och som då kan användas till fodermjöl och sådant, det är en annan sak.

Det bör tilläggas ytterligare en detalj i sammanhanget, och det är att med den kvotering som skett mellan länderna gäller det för Sverige att i nuvarande läge se till att utnyttja de kvoter vi har fått, även om det vid något tillfälle kan bli fråga om visst fiske efter foderfisk därför att tillgången på en fiskart kan vara större än efterfrågan. Det är nämligen viktigt att utnyttja kvoterna, eftersom dessa bygger på biologiska undersökningar. Om inte Sverige utnyttjar sin kvot så förs den automatiskt över exempelvis på öststaterna. Det har vi ju inget intresse av, utan vi vill att svenskar skall kunna fortsätta att fiska på de svenska kvoterna. Men, som sagt, vi är från fiskerinäringens sida inte heller intresserade av någon inriktning på industrifiske i Östersjön. Vi har bittra erfarenheter av vad som i det avseendet har hänt i Nordsjön och på andra vatten.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för det inlägg Georg Åberg nu gjorde. Men vad som oroar mig är närmast det som står på s. 29 i propositionen. Där sägs: "Enligt kommittén är en viss ökning av fisket efter foderfisk nödvändig för att bereda sysselsättning för de fiskare och fartyg som fått sysselsättnings-svårigheter genom begränsningarna av sillfisket i Nordsjön ---." Av den skrivningen kan man få uppfattningen att nu skall det bedrivas ett verkligt industrifiske i Östersjön. Men vad sker då med de andra nationerna, som har betydligt större fartyg än vad svenskarna kan mobilisera och betydligt rationellare fiskredskap?

Det är denna skrivning som fått mig att ställa frågan till Georg Åberg: Finns det inga möjligheter att förbjuda allt industrifiske? Att den fisk som är död när den kommer upp går till foderfiskframställning är ju en självklar sak. Men att bedriva ett rationellt industrifiske i Östersjön för att ge sysselsättning åt fiskare som annars skulle få sysselsättningssvårigheter, det ställer jag mig mycket fundersam inför och det behöver enligt min mening inte förekomma. Frågan om sysselsättning åt dessa fiskare måste lösas på ett annat sätt.

Vad sedan gäller frågan om tidningsskriverier och annat, så har jag här en artikel som var införd i Aftonbladet måndagen den 24 april. Den har rubriken

”Fiskekriget bryter ut i Nynäshamn”. Av den framgår att det är allmänt bekant bland västkustfiskarna att de av ostkustfiskarna och sydkustfiskarna betraktas som verkliga rovfiskare. Jag hinner inte referera hela artikeln, men i korthet sägs att så stora fångster som västkustfiskarna med sina stora trålare drar upp i Östersjön skulle ostkustfiskarna aldrig kunna få med de dåliga och omoderna fiskefartyg som de har. Det gäller ju här att i första hand ställa båtar till förfogande för ost- och sydkustfiskarna, så att deras fiske kan bli lönsamt på ett annat sätt än det varit hittills.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

GEORG ÅBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det svenska yrkesfisket har i första hand alltid varit inriktat på mänsklig konsumtion. Vissa mindre fisken har tidvis också varit inriktade på fiskmjölsframställning, men inte i tillnärmelsevis den omfattning som fisket i de övriga länder som gränsar till Nordsjön och Östersjön. Vi fortsätter att hålla den stilen. Vid förhandlingar med Östersjöstaterna har vi också låtit förstå att vi önskar att fiskbestånden i Östersjön i första hand används för mänsklig konsumtion.

Vi vet att det har bedrivits rovfiske och att det finns en del att göra. I tidningsartiklar av det slag Gustav Lorentzon här nämnde har man ofta alltför mycket framhåvt vad västkustfiskare tar upp i Östersjön, medan man totalt glömt bort vad stora flottor från andra länder tar upp. Det gäller här mycket större kvantiteter. Det svenska fisket kan man knappast tala om på samma gång som man talar om de andra fångsterna.

Men inom fiskets organisationer sker det ett samarbete. Ost-, syd- och västkustfiskarna kommer överens om tagen, även om det som i de flesta bra familjer emellanåt finns olika meningar. I stort sett är vi emellertid eniga, och vi kommer att göra allt för att Östersjöns fiskbestånd i första hand skall utnyttjas för mänsklig konsumtion.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag tror att vi har anledning att vara Gustav Lorentzon tacksamma för att han har tagit upp den här frågan, för den visar hur besvärligt det blir i terminologifrågan – licensiering efter det här systemet och licensiering på grundval av vad 1973 års fiskevattensutredning kommer fram till. Jag instämmer helt i vad Gustav Lorentzon sade om tvetydigheten.

Anledningen till att utskottet inte har tillstyrkt hans förslag att av den orsaken bordlägga frågan eller avstyrka den, tills vi kan behandla frågorna i ett sammanhang är den att den licensiering som utskottet här talar om redan finns. Det är bara det att den inte kallas för licens. Utskottet vill lagfästa denna licensiering redan nu. Inga av de husbehovsfiskare som nu finns, inga av de gamla pensionärerna som i hela sitt liv har utövat fiske, kommer att gå miste om den inkomsten i fortsättningen heller. Om de inte skulle uppnå den inkomstnivå som bestämts, går de bara till den lokala länsfiskerinämden och begär att bli betraktade som yrkesfiskare. Det kan man göra redan nu. Nu är det, om jag inte tar fel, fiskeristyrelsen som avgör sådana frågor. Jag har suttit i fiskenämnd och tidigare fiskerinämd i åtskilliga år och inte en enda gång

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

har en sådan ansökan avslagits utan alla har bifallits. Detta om licensieringen.

En annan sak som Gustav Lorentzon tog upp gällde fiskodling, inte den formen som innebär att man odlar fisk för förstärkningsutsättningar utan som en självständig näring. Han har alldeles rätt i att Sverige ligger långt efter i varje fall Norge och Danmark i det avseendet. Danskarnas fiskodling – den kallas ju för dammkultur där – har hunnit ganska långt. Det tråkiga är bara att det som mest odlas i denna dammkultur är regnbågsforell, den fisk som av någon för mig obegriplig anledning kallas för laxforell på matsedlarna. Jag vet inte om man tror att man kan ge den en bättre smak på det viset. Den fisken är samtidigt den som är allra känsligast för förorening.

Jag tror att det varit rätt stor tur att vi inte har byggt ut vår dammkultur så mycket med tanke just på den akuta försämring av föroreningsläget som uppstått under de senaste åren. Vi får hoppas att vi skall kunna lösa problemet. Här har vi, som Gustav Lorentzon sade, en potentiell inkomstkälla som borde kunna utnyttjas bättre än vad som nu sker.

När det till sist gäller föroreningarna i Östersjön är det väl något som handläggs av miljöskyddsutredningen. Vi får verkligen förutsätta att den med de direktiv den har kommer att ta upp också denna fråga. Därför har utskottet inte funnit någon anledning att göra den punkten till den huvudpunkt som den kanske i och för sig skulle förtjäna att vara.

Men det är, som Svante Lundkvist sade, så att vi får skilja mellan de gamla företagen, som har kommit till på den tid då vi inte visste hur svårt förorenings- och föroreningsproblemet var, och de nya företagen. När det gäller de gamla företagen kan man få välja mellan att gå hårt fram för att stoppa föroreningarna, med risk för att det blir alltför stora reningskostnader så att företaget får läggas ned, och att behålla en förorening en tid framåt. Jag tror ändå att inget annat land i världen har hunnit så långt som vårt när det gäller rening av vattnen. På den punkten har vi anledning att ge en eloge till det tidigare regeringspartiet.

När Gustav Lorentzon sade att ålfisket på Listerlandet och i Hanöbukten har fördärvats av Wallenbergares och skogsägarers industrier kanske han gjorde sig skyldig till en sammanblandning mellan böldpestens verkningar på ålen och frågan om åltillgången över huvud taget. När det gäller böldpesten, som har härjat svårt ett antal år på ålen, har man inte kunnat klarlägga något absolut samband mellan just skogsindustrierna i Pukaviksbukten och i Hanöbukten och denna sjukdom, även om sambandet mellan föroreningar i och för sig och böldpest anses klart bevisat.

Om Gustav Lorentzon, när han var nere och hade en animerad underhållning med fiskarbefolkningen eller i varje fall med en fiskarorganisation på Listerlandet, också hade talat med några andra ålfiskare, hade han nog fått veta att industrin egentligen spelar en ganska liten roll i detta sammanhang. Blåser det ordentligt från öster, får man också ål i garnen. Blåser det inte, ja, då får man ingenting.

Det kanske ändå är att tillmäta skogsägarorganisationerna eller familjen

Wallenberg litet för stor betydelse att tro att de också kan påverka hur vinden blåser.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I frågan om ålens vandringar från Sverige till Sargassohavet vill jag knyta an till en artikel i yrkesfiskarnas egen tidning. Vetenskapsmän på fiskeriområdet har där, bl. a. med en teckning, återgivit hur man sluppt ut märkt ål vid den svenska kusten och sedan träffat på den långt ute på djupa vatten. Ålen skyr fiskevattnen i Hanöbukten och Pukaviksbukten. Men varför gör den det nu? Det skedde aldrig innan cellulosafabrikerna anlades där. Mot denna bakgrund bör dessa fabriker genomföra biologisk och kemisk rening på det sätt som fiskarna i dessa områden också har krävt.

I fråga om licensieringen är också jag på det klara med att det i propositionen framhålls att det stöd som finns skall anlitas av fiskarna. Men eftersom det bara är några månader fram till dess att 1973 års vattenutredning i höst skall lägga fram sitt förslag, anser jag för min del att man kan vänta med beslutet till dess. Oron ute bland kustbefolkningen är alltför stor för att vi i dag skall kunna fatta beslut i denna fråga.

HANS WACHTMEISTER (m) kort genmäle:

Herr talman! Den omständigheten att man har funnit märkta ålar långt ute på djupare vatten har inte något att göra med enbart industrierna – i varje fall har det inte kunnat bevisas. Att ålen går ut på det djupa vattnet beror nämligen till stor del på kärleken. Gustav Lorentzon, och ålen är då på väg ner till lekplatserna i Sargassohavet. Jag tror att vi här i riksdagen aldrig kommer att kunna påverka kärleken.

ERIC HOLMQVIST (s):

Herr talman! Sedan Hans Wachtmeister och Gustav Lorentzon nu givit väl till känna den oro som finns på sina håll i landet när det gäller licensieringen kanske jag egentligen inte borde ta till orda. Men jag gör det av det skälet att jag första maj var placerad att medverka på västkusten. I Lysekil blev jag uppvaktad av representanter för en där befintlig husbehovsfiskares förening. Det som de sade mig ger just belägg för att vi inte har nått ut med informationen om vad den här propositionen innebär och vad licensieringen innebär. Jag kan lägga till att dessa representanter var ytterligt oroliga för vad som skulle följa i framtiden. De såg detta som inledningen till en utveckling som skulle betyda att man mycket starkt avskärmade den krets av människor som skulle ha rätt att fiska. Det är för att markera att jag tog allvarligt på det resonemang som jag hade med dessa representanter som jag har begärt ordet.

Men jag vill samtidigt också säga att jag tror det var mycket välgörande att Georg Åberg på ett utmärkt sätt i sitt inlägg klargjorde att det från yrkesfiskets sida inte finns några strävanden som går ut på att försöka avgränsa möjligheterna för andra människor att delta i fisket. Jag tror att det är ännu mer välgörande att just Georg Åberg säger detta, eftersom han är representant

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Riktlinjer för fiske-
ripolitiken, m. m.*

för yrkesfiskarna i vårt land.

Vi kanske kan säga, att propositionen är så utformad, att det inte finns anledning att göra några invändningar. Jag skall inte heller ställa något yrkande, utan jag har med detta inlägg bara velat ge till känna att detta tydligen är ett område där informationen inte gått ut på ett riktigt sätt. Samhället har ju lagt ned, jag vet inte hur många miljoner på att lösa in fiskerätter. Det rör sig om mycket stora belopp. Och när vi har gjort en sådan satsning för att göra fisket tillgängligt för alla, är det givetvis högst angeläget att se till att vi inte i andra former inför en så stark begränsning att vi ointetgör de möjligheter som samhället avsiktligt har skapat.

Någon kanske vill invända att tal om ett fritt fiske ger uttryck för att man inte har känsla för den nödvändiga fiskevården, och att vi skall slå vakt om de tillgångar som finns. Alldeles självklart skall vi göra det. Men när vi vidtar sådana åtgärder är det nödvändigt att se till att de presenteras på ett sådant sätt att de inte uppfattas som en mycket snäv begränsning av fiskemöjligheterna.

Herr talman. Jag har inget yrkande, men jag uttrycker den förhoppningen att fiskeristyrelsen och andra instanser som arbetar med de här frågorna skall vinnlägga sig om att föra ut informationen på ett sådant sätt att det inte uppstår sådana missförstånd som uppenbarligen råder kring vad det nu aktuella beslutet innebär och vad fortsättningen syftar till.

Jag har funnit det angeläget att föra fram dessa synpunkter.

KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i de synpunkter som Georg Åberg har framfört. Det är en stor dag och en historisk dag för yrkesfisket, när riksdagen nu har att ta ställning till detta enhälliga utskottsbetänkande.

Det är bara några synpunkter som jag gärna ville framföra i samband med behandlingen av betänkandet.

Det är med största tillfredsställelse accepterat av fiskarna att man nu får en reglering av fisket som gör att yrkesfiskarna kommer att behandlas som andra näringsidkare i vårt land. Dock finns det, herr talman, en rätt stor möjlighet till expansion på detta område. Vi bör ha klart för oss att det bara är en tredjedel av den fisk vi konsumerar i landet som fångas av svenska yrkesfiskare. Därför är det också angeläget att sådana förutsättningar skapas för näringen att den kan expandera.

Någonting som inte har behandlats i det här betänkandet men som av yrkesfiskarna betraktas som oerhört viktigt är frågan om skatterna. Vi vet att utredningar pågår om beskattningen i annat sammanhang. Skattekonsekvenserna för fiskarna såsom egna småföretagare har ofta blivit mycket hårda. Visserligen har det hänvisats till de pågående utredningarna, och även några mindre förbättringar har genomförts efter hand, men om vi jämför de svenska fiskarnas skattevillkor med skatteförhållandena för fiskare i våra grannländer finner vi att de är till de svenska yrkesfiskarnas nackdel.

En annan fråga som jag gärna vill säga några ord om gäller det förslag till fiskelflottans förnyelse som finns upptaget i betänkandet. Detta är synner-

ligen tacknämligt, då den nuvarande fiskeflottan är både gammal och nedsliten. Här har ett stort steg tagits i rätt riktning. Men jag tror, herr talman, att de maximeringar som föreslås då det gäller både bidrag och lån mycket snart kommer att behöva ses över, då kostnaderna för en förnyelse av fiskeflottan stiger oerhört snabbt. Från yrkesfiskarnas sida har ifrågasatts om inte summorna redan i initialskedet är för låga.

En punkt i såväl propositionen som betänkandet pekar på nödvändigheten av flexibilitet när det gäller fisket. Det framhålls att möjligheter bör finnas för fiskarna att gå över till torskfiskefångst i stället för sillfiske, vilket skulle ha stor betydelse för yrkesfiskarna. Jag vill säga att det rent praktiskt ofta är svårt att ställa om verksamheten när det inte finns möjligheter till ett lönsamt fiske genom inriktning på ett annat fiskslag.

Jag vill också säga ett par ord till Svante Lundkvist, som här ansåg att yrkesfiskarna borde vara tacksamma för att kåren nu har decimerats så kraftigt – om de hade varit lika många till antalet i dag som de var för ett tiotal år sedan hade det varit svårt för dem att uppnå någon lönsamhet i det svenska fisket. Det är möjligt att det nu är lättare för den lilla uthålliga grupp som finns kvar att erhålla en rimlig utkomst, men jag kan försäkra Svante Lundkvist att det har varit en synnerligen smärtsam omställningsperiod som de svenska yrkesfiskarna har fått genomlida.

Jag tror att det nya prissättningssystem som vi slår fast i och med dagens beslut kommer att bli till yrkesfiskets fromma och få oerhört stor betydelse för framtiden. Men vi bör samtidigt ha klart för oss att det också ställer stora krav på fiskets egna organisationer. Vi förutsätter att yrkesfiskarna, i varje fall i initialskedet, skall kunna vänta sig en gynnsam behandling från den statliga organisationens sida.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1815 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Gustav Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 23 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1815 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Gustav Lorentzon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 299

Nej – 12

Onsdagen den
10 maj 1978

Brister i strålskyddet på röntgen- och radioterapiavdelningarna

Tore Claeson (vpk) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats som frånvarande.

§ 4 Brister i strålskyddet på röntgen- och radioterapiavdelningarna

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1977/78:24 med anledning av motion om brister i strålskyddet på röntgen- och radioterapiavdelningarna.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! I motionen 1977/78:786 hemställs av mig och min medmotionär, Rolf Wirtén, i yrkande 1 att den samarbetsgrupp som tillsatts mellan socialstyrelsen och strålskyddsinstitutet för att bl. a. utreda utbildnings- och kompetensfrågor för personal som arbetar med joniserande strålning skall påskynda sitt arbete så att förslag kan framläggas under innevarande år samt i yrkande 2 att strålskyddsinstitutets möjligheter till övervakning och kontroll av apparatur som sänder ut joniserande strålning förbättras.

Utskottet har behandlat motionen på sex sidor på ett välvilligt sätt, men utskottet anser att med den positiva inställning som regeringen och ansvariga myndigheter visat i denna fråga så påkallar motionen inte någon särskild åtgärd från riksdagens sida. När det gäller yrkande 2 angående strålskyddsinstitutets kontroll och övervakningsuppgifter nöjer man sig i utskottet med att hänvisa till årets budgetbehandling, där institutet tillförts viss resursförstärkning bl. a. på personalsidan.

I motionen samt i en interpellationsdebatt med statsrådet Troedsson har jag utförligt redogjort för de stora risker för patienter och personal som den joniserande strålningen medför.

Det är på grund av dessa risker av största vikt att den samarbetsgrupp som bildats mellan socialstyrelsen och strålskyddsinstitutet och som till sig knutit experter som är inblandade i patientstrålskyddet snabbt kan arbeta och framlägga förslag till konkreta åtgärder, som kan verkställas av de berörda myndigheterna. Man frågar sig onekligen oroligt: Hur farlig är den joniserande strålningen? Röntgenstrålningen, som upptäcktes i slutet av 1800-talet, är en elektromagnetisk vågrörelse precis som synligt ljus men med mycket större energi än ljuset. Man känner alltså inte om man utsätts för strålningsdoser som är för höga. I början av 1900-talet såg man vilka skador röntgenstrålningen gav. Det var pionjärerna inom röntgendiagnostiken som drabbades av strålskador såsom leukemi, alltså blodkräfta, och hudcancer. I dag vet man med bestämdhet hur farlig den joniserande strålningen är för en människa som utsätts för för höga stråldoser, ibland genom många onödiga omtagningar av röntgenbilder på grund av fel teknik, genom att ett för stort område av kroppen utsätts för strålning, genom för långa genomlysningstider samt genom onödiga undersökningar.

Den huvudsakliga orsaken till onödiga eller felaktiga undersökningar är

bristen på utbildad personal. Därför måste kravet vara att all röntgen och allt radiologiskt arbete skall utföras av personal med särskild utbildning för ändamålet. Detta gäller läkare, tandläkare, radiofysiker, röntgenassistenter och radioterapiassistenter.

Herr talman! I dagens läge är det dock tyvärr så att många grupper av personal som har obefintlig eller bristfällig utbildning i strålskydd och även i användandet av apparaturen handskas med en för människorna så riskfylld medicinsk verksamhet. Det är viktigt att ställa sig frågan: Hur farlig får vår sjukvård vara?

I det svar jag erhöll i interpellationsdebatten med statsrådet Troedsson den 12 december 1977 utlovade statsrådet att efterhöra samarbetsgruppens tidsprogram och slog också fast vikten av att den arbetar så snabbt som möjligt, men hon påpekade också att regeringen inte hade utfärdat några direktiv, eftersom samarbetsgruppen inte är tillsatt av regeringen.

Det hade varit en klar tillgång för arbetets bedrivande i samarbetsgruppen om jordbruksutskottet hade bifallit motionsyrkande 1 och om ett förslag från samarbetsgruppen hade lagts fram för socialstyrelsen under år 1978. Det hade kunnat ge resultat i form av utfärdande av kompetensregler för all personal som arbetar med joniserande strålning.

Så länge man från ansvarigt håll – socialstyrelse och strålskyddsinstitut – accepterar att arbetsuppgifter delegeras till bristfälligt utbildad eller outbildad personal accepterar man också att ett stort antal människor, uppskattningsvis ett hundratal per år, drabbas av för höga eller felaktiga stråldoser, som resulterar i cancer eller i genetiska skador.

Inspektionen av den apparatur som används inom röntgen och radioterapiverksamhet sker, speciellt på de mindre sjukvårdsinrättningarna och distriktsläkarmottagningarna, med långa tidsintervaller. Hur kontrolleras efterlevnaden av anvisningarna och instruktionerna från strålskyddsinstitutets sida? Hur sorteras gammal och olämplig apparatur ut?

Utskottet har mycket bristfälligt tagit upp problemen i yrkande 2, och något svar på dessa frågor har jag inte fått. Det vore bra om utskottets ordförande – det ansvariga statsrådet är inte här – kunde svara på denna fråga.

Att yrka bifall till motionen mot ett enligt utskott är inte meningsfullt, men jag hoppas på ett fortsatt intensivt arbete, som skall ge konkreta resultat i denna stora och väsentliga fråga genom en förbättrad information om riskerna, genom utbildning och kompetensregler och genom en bättre organisation av verksamheten. Jag avvaktar därför nu för att återkomma i denna kammare om inte detta inom kort infrias. Vi har inte råd att låta fler människor dö i onödan för att kvarnarna mal för långsamt.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Jordbruksutskottet har uppfattat de problem som rests av motionärerna och tidigare av Margot Håkansson i en interpellation som utomordentligt väsentliga. Vi har förstått att det här är ett problemområde som inte är tillräckligt omgärdat av säkerhetsföreskrifter. Vi har därför på ett mycket seriöst sätt försökt beskriva detta och uttryckt våra förhoppningar att

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

Brister i strålskyddet på röntgen- och radioterapiavdelningarna

Onsdagen den
10 maj 1978

Brister i strålskyddet på röntgen- och radioterapiavdelningarna

lösningar skall vara på väg.

Det är inte normalt att riksdagen beslutar när ett utredningsarbete skall vara slutfört, och det har vi inte heller här ansett oss kunna göra. Vi tror emellertid att den interpellation som Margot Håkansson väckt och det svar hon fått på den liksom den här motionen och utskottets formuleringar om den – låt vara att motionären, helt normalt, tyckte att de kunde ha gått något längre – tillsammans skall medföra att det börjar hända något på detta område. Vi har i ett enhälligt utskott tillåtit oss att i detta sammanhang hysa ett visst förtroende för att regeringen skall ta det här på allvar. Vi hoppas att i ett kommande sammanhang, om så behövs, kunna ställa upp på ett sätt som motionären kanske skulle betrakta som mera kraftfullt. Som Margot Håkansson är väl medveten om är detta också en fråga som man måste resonera med budgetdepartementet om.

MARGOT HÅKANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar utskottets ordförande för svaret. Detta är en invecklad och besvärlig fråga. Det är värdefullt att det i alla fall har börjat hända någonting här. Efter den interpellationsdebatt som jag hade med statsrådet Troedsson i höstas satte man i alla fall fart på den här samarbetsgruppen, som faktiskt inte hade haft någon vidare fart tidigare. I strålskyddslagens 10 § heter det:

”Den som bedriver radiologiskt arbete är pliktig att, under särskilt beaktande av vad som stadgas i denna lag och med stöd därav meddelade föreskrifter, iakttaga allt som – – – skäligen kan göras för att förebygga skador av strålningen.”

Enligt samma paragraf åläggs envar som är sysselsatt i radiologiskt arbete att använda de strålskyddsanordningar som finns.

Under åren 1975 och 1976 gjordes en enkät på landets röntgenavdelningar. Den utfördes av Medicinsk-tekniska assistentföreningen, som är ansluten till Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund. Genom den här enkäten försökte man få en uppfattning om personalläget på de olika avdelningarna. Det var 80 avdelningar som svarade. Storleken på dessa röntgenavdelningar varierade från avdelningar med endast en anställd till universitetskliniker med 100 anställda. På 46 av de 80 avdelningarna utfördes röntgenundersökningar delvis eller helt av icke adekvat utbildad personal.

Det finns också belägg för att det förekommer mycket långa intervaller mellan strålskyddsinstitutets inspektioner.

Givetvis är det viktigt att man kan föra ut röntgenverksamheten ute i landet till små enheter. Men denna decentraliserade röntgenverksamhet är ett större problem än vad myndigheterna från början kanske trodde. När röntgen används på många små avdelningar är det risk för att man inte har utbildad personal.

Jag förstår att utskottets ordförande uttryckte förtroende för att det här arbetet skulle bedrivas snabbt i fortsättningen. Men eftersom denna samarbetsgrupp helt är en rådgivande grupp, som får arbeta efter eget gottfinnande, skulle det ha varit en oerhörd styrka om utskottet, som säger sig ta allvarligt

på frågan, hade velat ta så pass allvarligt på den att man uttalat sig för att riksdagen skulle hemställa hos regeringen att ge gruppen direktiv. Då hade det hänt ändå mer i denna för många människor väldigt viktiga fråga.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att falla statsministern i ämbetet i vad det gäller departementsindelningen. Men med den stora uppskattning jag har av Einar Larssons i Borrbys mångsidiga kunnighet skulle jag ändå på flera kammarledamöters vägnar gärna vilja ha en förklaring till varför strålskydds-institutet lyder under jordbruksdepartementet och inte under socialdepartementet. Även om röntgenbestrålning har haft sin roll i växtförädlingen, så är det väl ändå först och främst riskerna för människor det gäller.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Jag har faktiskt undersökt möjligheterna att sända över motionen till något annat utskott. Men vi har fått oss anförtrödd miljölagstiftningen, och där har av någon underlig anledning också joniserande strålning räknats in. Jag tycker själv att det är litet långsökt, och jag har ingenting emot att denna kalk tages ifrån utskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Näringspolitiken

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:55 med anledning av motioner om näringspolitiken.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:344 av Filip Fridolfsson (m),

1977/78:348 av Olle Wästberg i Stockholm (fp),

1977/78:600 av Pär Granstedt m. fl. (c),

1977/78:807 av Nils Erik Wååg (s) och Lilly Hansson (s),

1977/78:869 av Lars Werner m. fl. (vpk), såvitt avsåg yrkandet 1 att riksdagen hos regeringen hemställde om en parlamentarisk utredning med uppgift att utarbета ett industripolitiskt program i enlighet med i motionen 1977/78:867 angivna riktlinjer,

1977/78:1295 av Sune Johansson m. fl. (s),

1977/78:1297 av John Johnsson m. fl. (s),

1977/78:1301 av Svante Lundkvist m. fl. (s),

1977/78:1628 av Ylva Annerstedt (fp),

1977/78:1632 av Arne Fransson (c),

1977/78:1634 av Erik Hovhammar m. fl. (m),

1977/78:1635 av Erik Hovhammar m. fl. (m),

33

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

1977/78:1640 av Olof Palme m. fl. (s), såvitt gällde hemställan att riksdagen skulle

1. godkänna de riktlinjer för näringspolitiken som förordats i motionen,
2. som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om statliga styrelserepresentanter i vissa företag,
9. hos regeringen begära skyndsamt förslag om en kraftigt ökad investeringsverksamhet i de statliga företagen, och

1977/78:1701 av Johan Olsson m. fl. (c, fp), vari hemställts att riksdagen i enlighet med vad som sades i motionen 1977/78:1700 hos regeringen begärde att en utredning, med uppgift att göra en utvärdering av hantverkets situation och framtidsutsikter, tillsattes.

Utskottet hemställde

1. beträffande allmänna riktlinjer för näringspolitiken att riksdagen skulle
 - a) avslå motionen 1977/78:869 yrkandet 1,
 - b) avslå motionen 1977/78:1640 yrkandena 1 och 9,
2. beträffande inriktningen av framtida strukturförändringar inom industrin att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:600,
3. beträffande tillvaratagande av befintlig industriell kapacitet att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1301,
4. beträffande regional utvärdering av vissa industribranscher att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1295,
5. beträffande kartläggning av den svenska industrins utvecklingsmöjligheter att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:807,
6. beträffande utredning om hantverkets situation och framtidsutsikter att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1701 hos regeringen begärde en utredning i enlighet med vad utskottet anfört,
7. beträffande styrelserepresentation för staten i vissa företag att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1640, yrkandet 2,
8. beträffande tvångsförvaltning av vissa företag att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1297,
9. beträffande åtgärder mot nedläggning av vissa företag att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1632,
10. beträffande konkurrensbegränsningslagstiftningen att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1635,
11. beträffande mindre och medelstora företags kreditförsörjning att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1634,
12. beträffande egenföretagares personliga borgensåtaganden att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:344,
13. beträffande löntagarägda företag att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:348,
14. beträffande informationskampanj för svenska varor att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1628.

Följande tre reservationer hade avgivits av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Wååg, Ivar Högström, Lennart Pettersson, Rune Jonsson i Husum och Sivert Andersson (samtliga s):

1. beträffande allmänna riktlinjer för näringspolitiken, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) avslå motionen 1977/78:869 yrkandet 1,

b) med bifall till motionen 1977/78:1640 yrkandena 1 och 9 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anför,

2. beträffande utredning om hantverkets situation och framtidsutsikter, vari reservanterna ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1701,

3. beträffande styrelserepresentation för staten i vissa företag, vari reservanterna ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1640 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! I det betänkande som vi nu skall diskutera behandlas inte mindre än 14 motioner, som alla berör näringspolitiken. Det stora intresset för dessa frågor är naturligt mot bakgrund av dagens situation inom näringslivet.

På två år har industriinvesteringarna minskat med 30 % och industrisysselsättningen gått ned med ca 70 000 platser. I industriverkets prognos beräknas att antalet industrijobb skall minska med 85 000 mellan åren 1976 och 1982. De skilda industribranscherna uppvisar mycket stora olikheter. En del växer mycket långsamt eller minskar ganska kraftigt. Andra branscher däremot uppvisar en hög tillväxttakt.

Allt detta har lett till en mycket stor arbetslöshet, betydande kostnader för beredskapsarbeten m. m. De största utgifterna har dock industriministern stått för i sina brandkårsuttryckningar för att bispringa nödlidande företag och branscher som teko-, sko-, stål-, varvs-, skogsindustrin m. fl. Dessa kortsiktiga åtgärder blir ofta mer eller mindre misslyckade, därför att de sätts in först när problemen blivit allvarliga. De kortsiktiga åtgärderna blir verkningslösa såväl för det enskilda företaget som för branschen i fråga. Regeringen tycks dock inte finna någon anledning till oro över dessa misslyckanden. Man nöjer sig i stort med den spontana utvecklingen, som i princip leder till en kraftig nedgång i industrisysselsättningen. Någon vilja att planera och styra på lång sikt för att kunna möta problemen innan de blir akuta tycks inte finnas.

I socialdemokraternas partimotion 1640 lägger vi fram riktlinjer för en annan och mer långsiktig näringspolitik. Vi vill inte acceptera den spontana utvecklingens förödande härjningar inom vårt näringsliv med arbetslöshet, hopplöshet och resursbrist som följd. Vi vill möta utvecklingen med positiva åtgärder av olika slag, genom en omsorgsfull planering av samhälle och

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

näringsliv i samverkan.

Under 1970-talet införde den socialdemokratiska regeringen en rad nya instrument och effektiviserade befintliga medel för att möjliggöra en utbyggd näringspolitik. De styrmedel som kom i fråga var för det första information och samråd för att ge nödvändigt bedömningsunderlag för olika åtgärder.

För det andra skulle enligt riksdagsbeslut statliga styrelserepresentanter för insyn och samverkan utökas också till vissa större produktionsföretag. Men den borgerliga regeringen har inte utnyttjat den möjligheten.

För det tredje kunde lagstiftning vara värdefull när det gäller vissa minimikrav på industrin, särskilt inom miljövårdsområdet.

För det fjärde kunde man peka på att generella stödåtgärder i vissa sammanhang kunde vara mycket betydelsefulla, om man bara insåg deras begränsning. Avdrag för maskininvesteringar i kristid är ett sådant exempel.

För det femte kan selektiva stimulansåtgärder för att få företagen att göra särskilda insatser i ett alldeles visst konjunktursammanhang bli mycket betydelsefulla. Detsamma gäller de olika branschprogrammen.

För det sjätte påpekar vi att ett statligt ägarengagemang är värdefullt. Inom denna sektor finns betydande investeringsobjekt, som omedelbart kan komma till utförande och därmed skapa ny sysselsättning. Samhället kan alltså inom denna bransch ta ett stort direktansvar för utvecklingen. I början av 1970-talet var Statsföretag en god investerare också i en konjunkturedgång, då man mycket markant stack av från den privata industrin, där investeringarna sjönk i kristider.

Vi socialdemokrater vill bygga upp en näringspolitisk planering för en ökning av landets industriutbyggnad och kan ej vara till freds med regeringens passivitet på detta område. En aktiv näringspolitisk planering måste grundas på ett ökat samspel mellan samhället och företagen, då inbegripet de anställda och deras organisationer.

Huvuduppgiften för näringspolitiken måste vara att utarbeta långtgående program, som driver fram en expansiv och framtidsinriktad svensk industri. För att nå detta mål behövs kraftfulla insatser. En ökad stimulans av forskning och utveckling krävs, och där har vi lagt fram ett långsyftande och omfattande program. Det behövs ökade finansiella resurser för investeringar, där vårt förslag om en strukturfond liksom vårt förslag om stärkande av Investeringsbankens resurser visar på åtgärder av stor betydelse.

En ökad satsning på en effektivare marknadsföring skulle betyda mycket. En kraftig utbyggnad av de statliga företagen är, som jag nyss nämnde, en annan betydelsefull åtgärd.

Samhällets insatser i planerings- och investeringsverksamheten måste självklart komma krisbranscherna till godo. Man måste tillse att omvandlingen där inte blir onödigt smärtsam för berörda bygder, att avvecklingarna inte blir onödigt omfattande samt att alla förändringar sker på för de anställda socialt acceptabla villkor. Men än betydelsefullare är det för samhället att få till stånd en planering för våra framtidsindustrier, de industrier som skall ge oss de nya jobben. Här är det fråga om ett betydelsefullt och svårt arbete, som

det gäller att med all kraft driva nu utan någon som helst tveksamhet.

Den borgerliga majoriteten i näringsutskottet vill dock inte vara med om detta. Den är helt nöjd med förhållandena som de är. Det räcker med de brandkårsutryckningar som regeringen har sysslat och sysslar med för att klara branschproblemen i vissa krisbranscher och krisföretag. De borgerligas mening är enligt utskottsbetänkandet: "De riktlinjer som motionärerna vill att riksdagen skall uttala sig för präglas emellertid enligt utskottets mening av att statens medverkan i ägarfunktion och som pådrivande kraft i struktur-omvandlingen överbetonas."

Något uttalande för ökade etableringar i de statliga företagen vill de borgerliga inte vara med om, men å andra sidan försäkrar de att de inte principiellt är emot investeringar i statliga företag. På denna punkt måste jag säga att jag känner en stark oro för utvecklingen i framtiden. Under den senaste tvåårsperioden har Statsföretag sannerligen inte uppträtt som något expansivt och framtidsinriktat företag. Tvärtom har man i huvudsak sysslat med nedläggning och avveckling eller med tal om detta.

Häromdagen såg jag ett uttalande av den nyvalde ordföranden i Statsföretag, ett uttalande som verkligen var alarmerande. Han säger sig inte vara främmande för att dela upp Statsföretag i två skilda bolag. Ett bolag skulle ta hand om de svaga företagen, de som nu går med förlust precis som en del privata. Ett annat bolag skulle sedan ta hand om de mer inkomstbringande delarna av Statsföretag. Jag hoppas att detta uttalande var ett olycksfall i arbetet, varifrån han nu än kan ha fått idén. Detta är ju inget annat än ren och skär kapitalistisk roffarpolitik.

Inte minst skulle norra Sverige drabbas mycket hårt av en sådan åtgärd. Där kan man ännu i alltför hög grad minnas vad som hände på 1920- och 1930-talen för att bli oroad när ett sådant här uttalande görs. Man minns där hur den då befintliga skogsindustrin och dess tillgångar delades upp i två bolag.

Ett bolag fick ta hand om de nedkörda industrierna, i huvudsak sågverken efter Norrlandskusten, och ett annat bolag fick ta hand om skogarna. Det bolag som bara rådde om de nedkörda industrierna lades ned efter ett par år. Det gjorde en konkurs av enorm omfattning och ställde tusentals människor i verklig nöd. Det företaget fick staten sedan ta hand om, och det kom så småningom att bli ASSI. Samhället var tvunget att ta hand om de arbetslösa människorna och de värdelösa nedkörda industrierna.

Men det bolag som hade fått ta hand om skogen gjorde inte konkurs. Nej, det företaget utvecklades och utgör i dag med sina skogar, som ju egentligen skulle ha hört ihop med ASSI, grunden i en av våra största privata skogskoncerner. Så såg det handlandet ut.

Det här exemplet på renodlat profittänkande trodde jag inte skulle få fotfäste inom Statsföretag. Men vad är inte möjligt med den nuvarande regeringen?

Är det här uttalandet och vissa andra verkligen uttryck för Statsföretags och också regeringens ambitioner, då fruktar jag att ett av de få bestående minnesmärkena över den nuvarande regeringen blir ett försvagat eller förött

Statsföretag. Om regeringen nu önskar det – det får den ju själv bedöma.

Också från socialdemokratiskt håll har det talats om en uppdelning av Statsföretag i sammanhållna divisioner, men de skulle sedan hållas ihop inom koncernen. Förra industriministern Rune Johansson pläderade i en skrivelse till Statsföretag redan 1974 för en sådan divisionalisering av Statsföretag för att få en rationell ledning. Det gällde att sammanföra gruv- och stålföretagen till en division, skogs- och träföretagen till en annan, osv. Men dagens tal om att dela upp Statsföretag i svaga och starka företag tycks ju mer bädda för att den starke skall klara sig så mycket bättre när man offrar den svaga.

Några statliga styrelserepresentanter och någon ökad insyn i företagen vill de borgerliga inte heller ha. Det är bra som det är, och skulle det inte råka vara bra, så är regeringen bäst skickad att inse detta, anses det. Ibland är våra humoristers sammanfattningar av politikernas tankegångar omöjliga att överträffa. Jag nöjer mig därför med att citera ett sådant ord som ni kanske minns och som jag tycker passar in alldeles utmärkt på de borgerligas sätt att behandla de här frågorna: "Vi är för allt som är positivt, och vi är emot allt som är negativt, och det som är besvärligt har vi inte tagit ställning till."

Men på en punkt samlar sig den borgerliga majoriteten verkligen till ett tillstyrkande av en motion. Det gäller en utvärdering av hantverkets situation och framtidsutsikter. Det är ytterst viktigt att en sådan utredning kommer till stånd, säger man. Det är måhända den viktigaste frågan inom näringspolitiken.

Med all respekt för hantverket finner vi socialdemokrater inte en sådan utredning meningsfull. Hantverkets problem växlar ju från bransch till bransch och bör därför behandlas av de olika branscutredningar och planeringar som vi har föreslagit och inte bakas ihop till en oformlig ineffektiv mammututredning där de branschvisa problemen kommer att ha svårt att göra sig gällande. Vi går därför emot det utredningsförslaget.

Herr talman! Det är alldeles tydligt att här står två synsätt på näringspolitiken emot varandra. Vi socialdemokrater vill genom olika åtgärder aktivt söka påverka industrin till ökade investeringar och uppbyggnad av nya arbetsplatser, inte därför att vi vill ha ett omfattande näringsliv och en ständigt ökad produktion av olika varor som högsta goda i och för sig, utan därför att vi vill ge arbete och trygghet åt alla medborgare. De borgerliga nöjer sig med att erbjuda företagen vissa förmåner, och sedan väntar de och hoppas på att en ökad produktion skall komma till stånd. Men någon planering och styrning genom samhälle och företag vill man inte vara med om. Marknadsekonomin är den trollformel som enligt de borgerliga klarar alla problem. Vänta bara och hoppas!

Mellan de här båda ståndpunkterna finns det tydligen inga reella samverkansmöjligheter. Jag nöjer mig därför med att yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 vid näringsutskottets föreliggande betänkande.

Herr talman! Liksom Olof Palme gjorde i går måste man ju notera det inte alltför överväldigande intresset för närings- och sysselsättningspolitik som en beklaglig kontrast till det enorma intresse som visades i går för en helt annan fråga, vilken dock icke har samma dimensioner som den vi nu diskuterar. Detta sagt mera i förbigående.

Varför blir det arbetslöshet? Varför skapas det i samhället på sikt en stadigt ökande reservarmé av undersysselsatta? Varför minskar den totala sysselsättningen i landet sakta men säkert?

Ja, enligt vpk:s mening beror detta inte i grunden på den ena eller andra regeringens ekonomiska politik. Den ekonomiska politiken kan dämpa eller förstärka en konjunktur eller en långsiktstendens. Men den kan inte ändra de grundläggande dragen och utvecklingstendenserna som sådana, med mindre den griper in i själva den ekonomiska strukturen och omvandlar den.

Arbetslöshet, undersysselsättning, vikande total sysselsättning framgår ur det nuvarande ekonomiska systemets inneboende motsägelser och motsättningar. Först och främst finns det ju en motsättning mellan kapital och arbete. Kapitalismens utvecklingsförsättningar innehåller bl. a. ett tvång att spara in mänskligt arbete, att ersätta mänskligt arbete med fast kapital. Sedan har kapitalet också ett intresse av att hålla lönerna tillbaka. Men det slår ju i större utsträckning undan grunden för en del av den inhemska marknadens tillväxt. När så alla kapitalistiska länder söker hålla tillbaka lönerna leder detta naturligtvis till allmänt sämre tillväxt och därmed också till svårigheter för exporten, bl. a. då den svenska.

Liksom varje annat dynamiskt system utvecklas även kapitalismen i stadier. Man är nu inne i ett stadium där de gamla industriländerna relativt sett inte har samma tillväxt som de nyare och där gamla klassiska branscher relativt sett – ibland också absolut – trängs tillbaka till förmån för andra. Detta drabbar givetvis Sverige, som är ett gammalt industriland med ganska starkt beroende av klassiska branscher. Det leder också till ett omfattande kapitalutflöde. Samtidigt som industrisysselsättningen i Sverige minskat, har det svenska kapitalet skapat ett par hundra tusen nya jobb i utlandet. De klassiska svenska basnäringarna är dessutom oftast mycket kapitalintensiva, och de kan helt enkelt inte expandera produktionsmässigt så mycket att de ökar sin sysselsättning. Så fort tillväxten i allmänhet dämpas, hjälper det inte hur många skogsområden man kalhugger, hur mycket malm man drar upp, hur mycket stålämnen man producerar – sysselsättningen i de ifrågakvarande branscherna minskar ändå.

Läget är därför det, att den öppna och den dolda arbetslösheten stiger. Sysselsättningen mätt i antal heltidsarbeten och särskilt sysselsättningen mätt i antal effektivt arbetande heltidsanställda människor minskar, och den har minskat sedan flera år.

Rent formellt kan man hävda – och det hävdas ju alltid av etablissemangets företrädare – att arbetslösheten i Sverige är låg. Men i realiteten är, litet beroende på hur man räknar, var tionde eller rent av var åttonde människa i den svenska arbetskraften i ett läge där hon inte förmår försörja sig utan

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

måste dra sig fram på tillfällighetsarbeten, leva på förtidspension, gå på deltid eller uppbära direkt eller indirekt samhälleligt understöd – dvs. i de flesta fall acceptera otrygghet, kortsiktighet och en ofta flytande tillvaro av tillfällighetsarbeten, avbrutna av arbetslöshetsperioder, sjukskrivning etc.

Det är detta som är det mest markanta uttrycket för det ekonomiska systemets kris. Det är detta som alla regeringar hittills i efterkrigstidens Sverige har på något sätt accepterat som naturligt och sökt kamouflera i acceptabla termer. Men bakom detta ligger alltså en allt tydligare och grundläggande oförmåga hos det ekonomiska systemet självt att bära upp sysselsättning och ekonomisk utveckling. Arbete och trygghet åt alla medborgare – det har blivit en fras, numera utan mening. I varje fall är den det om man inte förstår att det målet bara kan nås genom omfattande strukturreformer, siktande till en total övergång till ett annat ekonomiskt system.

Därför är det också enligt vpk:s mening dags för strukturella reformer. Näringspolitik kan helt enkelt inte i framtiden bedrivas utan ingripanden i den rådande strukturen – ingripanden som i en förlängning, som jag nämnde, nödvändigtvis för över i en planmässig hushållning, där det privata ägandet av stora kapital är helt borta.

Nödvändigheten av allt detta är uppenbar. Det privata näringslivet minskar sedan många år sitt antal anställda. Det är samhällssektorn som de senare åren har ökat. Men också den ökar nu för litet, om inte den produktionsmässiga basen i samhället också radikalt förnyas.

För detta behövs en medveten, planmässig och enhetlig närings- och industripolitik. En sådan kan bara bedrivas i samhälleligt organiserad form. Den kan dessutom bara bedrivas på basis av de arbetandes klara och uttalade klassintressen. Ty kapitalets intresse är i huvudsak att fortsätta exploateringen av de sviktande basnäringarna, att fortsätta kapitalexporten, att fortsätta utslagningen av människor, att skärpa uppdelningen på arbetsmarknaden i A- och B-lag.

Vad leder nu detta till för slutsatser? Först och främst att den samhälleliga kapitalbildningen måste starkt öka. Den måste få en annan form och en annan organisation än hittills, eftersom den egentligen bara varit en sorts stödåtgärd åt den privata storfinansens intressen. Så har det varit med fjärde AP-fonden, med Investeringsbanken och andra samhällsägda institutioner för kapitalbildning. En förnyelse kan, menar vi, bara ske genom en uppbyggnad av samhälleliga fonder av ny typ, fonder som står under de arbetandes självständiga förvaltning och kontroll.

Denna fråga diskuteras nu livligt i arbetarrörelsen. Den är ytterst viktig. Det är bra att både SAP och vpk nu tar upp den. Vi menar dock från vår sida att LO-SAP-förslaget har svåra brister, som gör det tveksamt om det i sin nuvarande form kan användas för en expansiv och sysselsättningsskapande politik.

För det första går SAP-utkastet i fondfrågan ut på att man skall finansiera det mesta av fonderna med utblivna lönehöjningar, genom att de arbetande avstår från hela eller delar av sin lönehöjning. Det är fel, menar vi. Det är från

spekulationsvinsterna, från de stora förmögenheterna, från kapitalutflödet ur landet – från den typen av källor – som man måste ta det mesta. Annars blir det en felaktig typ av omfördelning i samhället. Och annars hämmar man en löneutveckling, som faktiskt behövs för att den inre marknaden skall kunna tillväxa och utgöra ett partiellt stöd för nya industrier.

För det andra sägs att SAP-förslaget skall bli ett stöd för exportindustrins kapitalbildning. Det är som om kapitalbildningen skjuts i förgrunden framför andra syften. Men där ligger faran att man ställer upp på storfinansens intressen, att man skjuter undan frågan om en självständig politik på basis av fonderna, att man tror att det bara finns en möjlig väg att följa, nämligen att följa de övermäktiga krafter som dominerar den renodlade kapitalistiska utvecklingen. På det sättet bedriver man inte en självständig politik, som kan omvandla den svenska industrins långsiktiga struktur efter de arbetandes klassintressen. Man förstärker, snarare än bygger sig ur, det ogynnsamma beroende man fått av klassiska basnäringar och traditionella exportområden. Om man genomför en politik efter de linjerna leder det till svaga eller inga sysselsättningstillskott.

En samhällelig kapitalbildning som baseras på en näringspolitik i de arbetandes intresse måste se annorlunda ut.

De nya industrierna kan inte vara privata. De måste vara samhällsägda med direkt starkt inflytande för de arbetande själva. De måste vara lätta förädlingsindustrier. Industrialismen går in i ett nytt stadium, där de nya arbetena skapas inom de mest avancerade industrityperna – de som sysslar med avancerad sammansättning, kombinerade produkter, högt förfinad detaljteknik, produktion av hela större system och även av ren teknologi. I sådana industrier råder dessutom i regel – generellt sett – det förhållandet att insatser av energi, råvaror och annat kapital ger mesta möjliga arbetstillfällen. De är alltså inte särskilt kapitaltunga eller energitunga. Om man väljer att expandera efter den linjen kan man också skapa ny sysselsättning utan att för den skull särskilt mycket öka industrins samlade energiuttag. Sverige har ju i nuvarande läge en mycket energitung industristruktur, långt mer energitung än andra västeuropeiska länder. Det är också i dessa typer av industrier som den allmänna tillväxten kan väntas bli störst.

Denna utveckling kan understödjas genom att nytt kapital också tillförs viktiga delar av den samhällelige servicesektorn. Om man nämligen bygger ut det kollektiva trafiknätet till dess högsta tekniska kapacitet, om man skärper insatserna för att bygga bort de sociala bristerna genom kraftigt ökat daghemsbyggande, kraftigare satsning på vården, ökat bostadsbyggande, om man satsar på ny miljöteknik osv. – då skapar man ju också en vidgad marknad för delar av den nya industriproduktion som måste fram. Man får alltså en mer planmässig uppbyggnad av sammanhanget mellan nationell marknad och förnyelse av den industriella produktionen i allmänhet. Man kan säga att man på det sättet skulle i viss mån – fast ännu med bibehållande av en allmänt kapitalistisk ram – förebåda en form av planmässig hushållning.

Ett utvecklingsprogram efter de riktlinjer som jag här mycket kort har

skisserat måste sedan kompletteras med andra viktiga politiska åtgärder, som det också utförligare redogörs för i den vpk-motion som bl. a. är föremål för behandling. Det är nämligen omöjligt att bedriva kamp mot arbetslösheten och kamp för en aktiv närings- och sysselsättningspolitik utan att röra vid frågan om kapitalutflödet. Det har vpk hävdad i många år. Under den förra regeringen liksom under den nuvarande har alltid sådana motioner från vårt håll avslagits som syftat till att begränsa kapitalexporten. Men det orimliga i en ohämmad kapitalexport blir allt uppenbarare. Detta menar vi att arbetarrörelsen och speciellt socialdemokraterna borde tydligare dra konsekvenserna av. Man kan inte tala om fonder, kapitalbildning och näringspolitik om man blundar för kapitalexportens problem. Detsamma gäller om man blundar för problemen med makten över de stora privata kreditinstituten. Skall man föra en medveten strukturpolitik, där olika samhällseliga former av ägande och fondbildning skall ha avgörande roll, där det gäller att styra kapitalströmmarna på ett medvetet och insiktsfullt sätt, då kan man inte ha ett privat bankväsen, där man över huvud taget inte har någon garanti för huruvida bankerna står till tjänst med kapitalresurser för de riktiga ändamålen.

Man kan inte någonsin mer i detta land effektivt bekämpa arbetslösheten, alltså skapa ny växande sysselsättning med mindre än att man är beredd att föra fram stora strukturreformer av den typ jag här snabbt har berört. Kapitalismen kan inte längre lösa problemet. Den skapar och när sig själv av ökad utslagning, av att spara in arbete. Och när dess allmänna tillväxt långsiktigt minskar, då får den allt färre regelbundet heltidssysselsätta och ett allt större skikt av människor, vars brist på sysselsättning måste döljas med allsköns tillfälliga manövrer.

En ny näringspolitik blir med nödvändighet en politik av djupgående strukturreformer. Dessa reformer kommer att sätta frågan om övergången till ett planekonomiskt system på sin spets, sett i ett något längre perspektiv. Men det väsentliga för dagen är att arbetarrörelsen måste träda in för snara strukturreformer, måste bereda sig för att börja bryta in i den kapitalistiska strukturen, i storfinansens maktsfär. Nya utgångspunkter för produktion, industristruktur och sysselsättning måste skapas, utgångspunkter som grundas på ett annat tänkande än den kaotiska och anarkiska kapitalistiska marknadsekonomins idéer.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-motionen, och jag ställer avslutningsvis frågan: Är socialdemokratin beredd att träda in för strukturreformer av den typ om vilken jag här talat?

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Sedan regeringsskiftet i oktober 1976 har regering och riksdag beslutat om stöd till industrin på närmare 30 miljarder. Det är naturligt att så omfattande insatser blir föremål för diskussion och kritik. Man kan något förenklat skönja tre huvudpunkter i kritiken, vilket också framgick av Ingvar Svanbergs anförande.

För det första konstaterar man helt riktigt att stödet utgått selektivt, dvs.

riktats till vissa branscher och företag. En sådan selektiv industripolitik anses på sikt innebära ett hot mot marknadsekonomin. Man efterlyser därför en mer generell politik.

För det andra hävdar man att stödet riktats bara till tillbakagående branscher med krympande sysselsättning och utan framtid. Man efterlyser därför en mer offensiv näringspolitik. Det framgick av Ingvar Svanbergs anförande och delvis också av Jörn Svenssons anförande.

För det tredje har det sagts – bl. a. av Ingvar Svanberg och även av Jörn Svensson – att regeringen saknar en näringspolitisk strategi. Man vill se de föreslagna åtgärderna infogade i ett näringspolitiskt program med en hård planstyrning – främst från Jörn Svenssons sida, men även från Ingvar Svanbergs.

Om jag börjar med den sista punkten är det naturligtvis riktigt att någon näringspolitisk plan för de olika åtgärderna inte existerar, och någon sådan har aldrig existerat under socialdemokraternas 44 år vid makten. Det har genom industriverkets försorg gjorts utredningar som står hyllmetervis på ledamöternas rum, förmodar jag. Men några åtgärder har inte vidtagits med anledning av alla utredningar.

Nu har emellertid den borgerliga regeringen under det här året börjat dra upp linjerna för utvecklingsmöjligheter för de olika industribranscherna. Låt mig bara friska upp minnet på den fåtaliga skara som sitter här i dag.

I november förra året framlades småföretagarpropositionen. Det andra steget gällde special- och handelsstålet, varven och skogen, och eventuellt kommer det också att gälla bilindustrin. Det tredje steget var propositionen om forskning och utveckling med en översyn och effektivisering av STU, industriella utvecklingscentra, regional produktutveckling m. m. Och det fjärde steget gäller den framtida näringspolitiken, frågan hur vi skall klara konkurrensen med låglöneländerna på längre sikt.

Det försprång som svensk kvalitet tidigare inneburit har krympt betänkligt – som Jörn Svensson helt riktigt nämnde i sitt anförande. Vilka branscher och sektorer skall vi satsa på i framtiden? Ingvar Svanberg tog upp att vi skall satsa på framtidsbranscher. Det gäller också de statliga företagens roll i näringspolitiken och en rad åtgärder där som en grupp nu sysslar med.

Det är klart att med den marknadsekonomi av svensk typ som vi har uppstår det svårigheter när man ifrågasätter om vi inte skulle ha en plan över hela näringspolitiken. Regeringsledamöter, riksdagsmän och ämbetsmän i verk och departement sitter inte heller inne med unika kunskaper om marknadens långsiktiga förändringar. Den bristen på unik kompetens gäller tyvärr både när man skall försöka bedöma vilka produkter och affärsidéer som framöver kommer att bli framgångsrika och när man skall avgöra vilka som under de närmaste åren kommer att slås ut.

De statliga försöken till framtidssatsningar har hittills inte varit särskilt lyckosamma – om jag nu får erinra om Stålverk 80, och det är dess värre inte bara ett olycksfall i arbetet. I dag är det många politiker och andra som kritiserar stålföretagen för att de inte för flera år sedan genomförde omfattande strukturförändringar. Men hur många av oss drev den frågan i

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

början av 1970-talet?

På goda grunder kan man anse att kunskaperna om marknaderna är sämre i den politiska administrativa apparaten än ute i företagen. Vi skall inte glömma bort att just denna viktiga insats är det centrala motivet för regeringens näringspolitik, som går ut på ett decentraliserat näringsliv.

Samtidigt är det ofrånkomligt att en socialt ansvarsmedveten regering måste gripa in i typiska krissituationer. Ingvar Svanberg tog upp det och sade att industriministern har fått stå för brandkårsutryckningarna. Till det vill jag säga att 85 % av det statliga stöd som gått till näringslivet har gått till två branscher, varven och stålet, som sysselsätter 65 000 människor. Då vill jag fråga Ingvar Svanberg: Har det inte varit rimligt och riktigt att göra de här satsningarna på dessa två branscher, som i och för sig kanske inte har så stor framtid, åtminstone vad gäller varven? Är det inte rimligt att regeringen i sådana här typiska krissituationer går in och stöttar upp företagen så att de får ett visst andrum för att klara de sociala problem som uppkommer genom att företagen i annat fall skulle få lägga ned?

De kriser som vi haft i dessa olika branscher har ofta varit en följd av snabba och oväntade marknadsförändringar. Och som jag tidigare sade kan ingen regering stillatigande acceptera att stora företag från en dag till en annan läggs ned och att tusentals människor förlorar sina jobb. Man hör ofta från socialdemokratiskt håll och även från kommunisthåll att det är marknadskrafterna som spelar den helt avgörande rollen i näringspolitiken. Men det stämmer inte i dag, inte i hela västvärlden. I den demokratiska processen har ju regeringarna i de demokratiska länderna i västvärlden fått ta på sig ett ansvar – och självklart skall de göra det – när vissa företag haft problem. Vi kan här se på exempelvis den brittiska stål-, bil- och varvsindustrin, där förhållandena är jämförbara med dem här i Sverige vad gäller varven och stålet.

Men även om regeringen saknar en näringspolitisk plan så finns det bakom det förslag som redovisas i näringsutskottets betänkande en näringspolitisk filosofi. Vi tror på en social marknadsstyrd ekonomi. Och vi tror helt enkelt att det är bäst om framtidens produkter och affärsidéer får testas på tusentals och åter tusentals människor och om företagen får pröva sina uppslag. Vi tror att företagen i sig har större möjligheter att göra den bedömningen än man har inom departementet.

I det utskottsbetänkande som tidigare refererats av Ingvar Svanberg berörs 14 motioner. I den socialdemokratiska motionen 1640, som är en paraply-motion, framförs en rad påståenden. Krav reses där på näringspolitiska insatser från samhällets sida. Ingvar Svanberg påvisade i sin historieskrivning att det socialdemokratiska programmet för industrisysselsättning medförde en rad åtgärder och styrmedel, vilka vidtogs och infördes i början på 1970-talet, men man anser att den borgerliga regeringen nu bedriver ett slags låt-gå-system när det gäller näringspolitiken.

Jag har här redovisat vilka åtgärder regeringen har vidtagit och kommer att vidtaga för att få fram den rimligare näringspolitik, som skall ge oss framtidsutsikter i Sverige. Jag vill än en gång betona att vi aldrig i detta land

haft någon näringspolitisk plan vare sig under socialdemokraternas 44 år vid makten eller vid den tidpunkt då den nuvarande regeringen trädde till. Men i och med det fjärde steget kommer vi att få ett näringspolitiskt program i ett längre tidsperspektiv. Ingvar Svanberg vet emellertid att man inte på ett och ett halvt år kan lösa alla dessa uppgifter.

Jag återgår till den socialdemokratiska motionen, där man fört fram en rad krav. Det hävdas att de strukturproblem som vi har i ett antal branscher beror på den allmänna ekonomiska politik som den borgerliga regeringen har fört. Jag tror inte att detta riktigt stämmer. Ingvar Svanberg vet innerst inne att de åtgärder som från regeringshåll har vidtagits för att underlätta på exportsidan och kostnadssidan för svensk industri utgör ett större plus för sysselsättningen än de ungefärliga 20 % som man från socialdemokratiskt håll har velat påföra industrin.

Nej, Ingvar Svanberg, jag tror att ni kommer sanningen närmare i edra påståenden på s. 3 i motionen, där ni säger: "Det internationella konkurrensläget har skärpts under senare år. Det beror till stor del på den mycket svaga internationella konjunkturutvecklingen som medför en betydande överkapacitet på en rad håll."

Jag tror att detta är alldeles riktigt, inte minst till följd av alla de länder som dykt upp och kommit med nya produkter och produktionsmetoder. Dessa har också kommit att spela en allt större roll på världsmarknaden.

I motionen, som följs upp av reservationen 1 i det utskottsbetänkande som vi nu behandlar, framförs en rad krav på riktlinjer för en aktiv näringspolitik. Det krävs att samhället skall få tillgång till näringspolitiska styrmedel av alla slag, såväl generella som selektiva stödinsatser, men också tvingande medel baserade på lagstiftning. Från socialdemokratiskt håll har man alltid haft en övertro på styrmedel, som är baserade på lagstiftning.

Av helt avgörande betydelse för den svenska industrins konkurrensförmåga är ju att man har en hög investeringstakt. Här håller jag med Ingvar Svanberg. Investeringstakten har i dag en helt avgörande betydelse för vår standard på 1980-talet, och självklart är det att beklaga att vi inte har en högre industriell investeringstakt i Sverige i dag. Men man kan också se att den svaga investeringsviljan inom industrin intimt hänger samman dels med lönsamheten, dels med att man inte har en utnyttjad kapacitet. Utnyttjar man inte dagens produktionsapparat är det trots allt mycket svårt att få företagen att investera i nya maskiner och ny teknologi, som framgent för oss blir avgörande.

Men utskottsmajoriteten håller med om mycket som framförs i den socialdemokratiska motionen. Detta gäller framför allt investeringar och ökade insatser på forsknings- och utvecklingsarbete inom näringslivet. De ekonomiska insatserna bör företrädesvis göras på områden där den svenska industrin i ett längre tidsperspektiv är konkurrenskraftig. Den uppfattning därom som framförs i den socialdemokratiska motionen delar vi inom utskottet.

Vi har ändå inte kunnat göra någon samskrivning. Utskottsmajoriteten anser att ni går för långt i det tillkännagivande ni vill göra angående

styrmedlen. Genom de generellt formulerade riktlinjer som ni uppdragit i motionen skulle handlingsfriheten komma att begränsas. Om man går från fall till fall skulle statsmakterna komma att bli mycket hårt styrda och få svårigheter att göra de för dagen så viktiga bedömningarna.

Jörn Svensson har talat för vpk-motionen 869. Däri begärs att man skall tillsätta en parlamentarisk utredning, som får i uppdrag att utarbeta ett näringspolitiskt program. Detta skall få sådan inriktning att den industriella satsningen ställer den samhälleliga nyttan och den regionala rättvisan i centrum. I motionen talas om att man skall sträva efter en ökad förädlingsgrad.

Vi håller med om detta. Det är självklart angeläget och viktigt att svensk industri får ökad förädlingsgrad. Man anser också att de statliga industriföretagen i första hand bör utbyggas. Men i stort delar vi inte er uppfattning, och därför har ett enigt utskott avstyrkt motionen. Ni vill ha en socialistisk planekonomi av sådan art som vi från borgerligt håll inte kan vara med om. Tydligen kan inte heller socialdemokraterna vara med.

Jörn Svensson talar för att han inte vill ha den marknadsprishildning som vi har i detta land och som decentraliserar många beslut till den enskilde. Han vill ha en planerad ekonomi, i vilken de flesta beslut fattas och kontrolleras centralt. Här måste alltså finnas en byråkrati som kommenderar, varigenom medborgarna kommer att få lida. Det är väl så, Jörn Svensson, att alla diktaturer inte är socialistiska men att alla socialistiska ekonomiska system är diktatoriska. Kanske är det en slump men vi menar att den sociala marknadsekonomi som vi har i detta land passar oss i Sverige bäst, eftersom den stöds av merparten av svenska folket.

På s. 30 i betänkandet ger utskottet sin uppfattning till känna vad gäller hantverkets situation och framtidsutsikter. Ingvar Svanberg raljerade litet i den meningen att utskottet i detta fall kunde ge till känna sin uppfattning vad gäller hantverket. Vi har ansett det vara viktigt att det finns en god hantverkstradition här i landet. Under de senaste åren har man konstaterat att det framför allt på utbildningssidan råder stora brister, varför det finns alla skäl att försöka behålla yrkeskunnigt folk kvar inom hantverket. Det är angeläget att finna sådana vägar att bättre grogrund skapas för hantverksservice på olika sätt.

Reservationen 3, som Ingvar Svanberg tog upp i sitt anförande, gäller styrelserepresentation för staten i vissa företag. Vi behandlade detta i förra årets utskottsbetänkande som gällde näringspolitiken i stort, och vi anser att det inte har inträffat någonting sedan dess som ändrar vår inställning. Vi anser, som vi påpekade, att lagen inte ställer några krav på att man skall utnyttja dessa möjligheter för att sätta in statliga representanter, och vi anser det också värdefullt och viktigt att de anställda på företagen har representation i styrelsen. Därför har vi avstyrkt socialdemokraternas yrkande.

Herr talman! Eftersom utskottet är enigt på övriga punkter kommer jag inte att beröra dessa utan hänvisar till utskottets fylliga skrivning. Man finner, om man läser utskottsbetänkandet, att det trots allt råder en mycket stor enighet i näringsutskottets behandling av de flesta motionerna. Det finns i den

näringspolitik vi sysslar med mycket av gemensam filosofi, det kan skilja sig på några punkter. Men regeringen sitter sannerligen inte med armarna i kors när det gäller att få i gång ett offensivt näringsliv. Det visar väl påtagligt de åtgärder som regeringen har vidtagit för att få mera "sprutt" på svensk ekonomi. Jag tror inte att någon kan ta den övertygelsen ifrån mig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen finns det inte så stor anledning att replikera på Sven Anderssons i Örebro anförande. Hans anförande bestyrker på ett utomordentligt sätt precis vad jag sade i mitt anförande, nämligen att det på den borgerliga sidan inte finns någon näringspolitisk ideologi och att man inte är beredd att bygga upp någon sådan utan förlitar sig på marknadsekonomin, väntar, hoppas och ser till att man får pengar.

Sedan säger han något mycket lustigt. Han talar om de 30 miljarderna som industriministern har satsat i företag som har varit på fallrepet och säger att jag är emot den satsningen, som är regeringens näringspolitiska filosofi. Så elak vill jag inte vara mot den borgerliga regeringen att jag säger att de 30 miljarderna är deras näringspolitiska filosofi. Det är ju kort och gott en åtgärd som måste till, eftersom man inte har skött den långsiktiga planeringen. Kolingen åkte en gång spårvagn och hamnade bredvid en mycket fin dam, som försökte komma så långt ut på kanten som möjligt av bänken från denna lustiga person. Hon doftade väldigt gott av parfym, och då sade Kolingen: Ja, det är bra att det finns, men fasen att det skall behövas. Det är just vad jag sade om de 30 miljarderna. Det är synd att det skall behövas sådana ingripanden, men de måste ju ske när människorna lider av arbetslöshet. Men låt bli att segla Sveriges näringspolitik in i en sådan situation att det skall behöva ske!

Sedan säger Sven Andersson: Det finns ingen plan hos den nuvarande regeringen. Han har varit i centerns underliga famn, där man nu varje år rätt länge har talat om en näringspolitisk plan som vi alla skall vara överens om. Låt oss, Sven G. Andersson – som ändå är en klok karl – tala om en näringspolitisk ideologi, om den finns! Den finns inte på den borgerliga sidan. Den gamla regeringen, om jag får använda det uttrycket, gick fram under årens lopp med en mängd åtgärder som skulle föra oss till en bättre planeringssituation. Man skapade AP-fonderna, man skapade Investeringsbanken, man fick insyn i företagen, man byggde upp Statsföretag och skapade en organisation kring det. Det borde naturligtvis ha hänt ännu mer, men man var på väg och hade en inriktning. Nu säger Sven G. Andersson att småföretagarpropositionen, som egentligen inte innebär något annat än att man slänger över statens kostnader på landstingen, är uttryck för deras filosofi. Satsningen på stålet är också ett uttryck för vad de vill åstadkomma, men i ett avscende, när det gäller handelsstålet, har ju den i huvudsak bestått i att man bevakat det privata kapitalets intressen.

Sven G. Andersson slutar med att säga att nu skall det komma ett

näringspolitiskt program. Det är just vad jag fruktar, när jag ser vad det kommer att innehålla: en planlöshet utan like. Man kommer i stort sett att hoppas att det privata näringslivet hjälper regeringen, och därför öser man pengar över det, men man vet inte vad resultatet blir av det hela. Se till att inte göra satsningarna så planlöst – det är vad jag velat säga här, och att det rådet behövs har Sven G. Andersson på ett utomordentligt sätt verifierat.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Den här debatten har flera mycket ironiska inslag.

Jag tycker t. ex. att det är beklagligt att en borgerlig talare skall kunna vinna poäng i en argumentation med en företrädare för arbetarrörelsen genom att hänvisa till att det under ett väldigt långt regeringsinnehav inte fanns någon egentlig näringspolitisk eller ekonomisk planering, ingen verklig plan för utveckling, utan att man följde den kapitalistiska strukturomvandlingens alla huvudlinjer. Det är tyvärr en riktig beskrivning. Det är synd att det skall vara så, och det måste arbetarrörelsen ändra på i framtiden.

Jag tycker vidare att det är lika ironiskt och lika synd att när kommunisterna nu för fram tankar på bestämda strukturreformer, på steg mot en mera planerad ekonomi som i förlängningen siktar till en framtida planekonomi, då avslås dessa förslag av en gemensam majoritet av borgerliga och socialdemokrater. Det borde i stället vara så att vi från båda arbetarpartierna, åtminstone när det gäller viktiga strukturreformer, hade en gemensam front mot de borgerliga. Varje tanke och varje diskussion om sådana här strukturreformer och steg mot en mer planmässig ekonomi och en självständig planering, som inte tar hänsyn till privatkapitalets intressen utan utgår ifrån de arbetandes intressen, borde kunna föras fram från en gemensam bas inom arbetarrörelsen. Man borde åtminstone kunna vara överens om vissa utgångspunkter därvidlag.

Vi begär inte att socialdemokraterna skall skriva under på det som står i den kommunistiska motionen eller på alla yrkanden där, men med ledning av hur socialdemokraterna har skrivit ihop sig med de borgerliga i utskottet vill jag fråga Ingvar Svanberg: Var står ni när det gäller frågan om en mer planmässig ekonomi och frågan om de strukturreformer som vi förslår? Ni kanske har andra motiv för att avslå än de borgerliga, men det borde ni i så fall ha talat om, för ni har ju skrivit under på samma formuleringar när det gäller avslaget som de har. Det vore bra om ni talade om, ifall ni har en annan syn. Men om ni på samma sätt som de borgerliga utgår ifrån att den kapitalistiska strukturen skall bli bestående och att den näringspolitik som skall föras skall ha denna som bas och ingenting annat, då innebär det en oerhörd ideologisk och politisk kapitulation från arbetarrörelsen. Då har den uppgett väsentliga målsättningar som ändå alltid hos arbetarrörelsens övertygade anhängare har spelat en avgörande roll som en politisk drivkraft för deras arbete.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i trätan mellan Jörn Svensson och Ingvar Svanberg om huruvida socialdemokraterna under 44 år kunnat konstruera något långtgående näringspolitiskt program. Jag har slagit fast att det aldrig har funnits något sådant i det socialdemokratiska kanslihuset. Samtidigt har jag redovisat de tankar och förslag som har kommit och som kommer i början av 1979 från regeringskansliet. Ingvar Svanberg viftar bort detta och säger att det inte är någonting alls. Men vi har ändå fått fram den här småföretagarpropositionen och därmed ett samlat grepp om småföretagarproblemen, och vi har föreslagit åtgärder som ett andra steg för att bekämpa strukturproblemen inom olika branscher. Det är ju för det lilla Sverige jättelika problem som man har tagit itu med. Man möter, herr talman, ofta kritik från socialdemokratiskt håll för att regeringen, som jag tror det heter, pytsar ut pengar till företagen och på det sättet göder dem. Jag sade att drygt 85 % har gått till varven och stålindustrin, och jag vill fråga Ingvar Svanberg: Var det fel att i dagens situation satsa på dessa företag för att ge dem rådrunder och andrum?

Vi har tagit både det andra steget och det tredje steget beträffande forskning och utveckling, och vi kommer också att ta det fjärde steget. Ingvar Svanberg, ni har under 44 år aldrig lyckats med den här formen av planering, utan det har hela tiden varit ett slags tuvhoppande. Sedan riktar ni en ofta allmän och svepande kritik mot regeringens näringspolitik. Ni säger att det skall vara mer generella och mer offensiva satsningar. Men i verkligheten har ni ju mycket litet på fötterna. Förslagen är tunna och ofta har det hela utmynnat i förslaget om den här strukturfonden, som likt galten Särimmer äts upp varenda dag för att varje påföljande morgon stå livs levande i Odins sal, så att kämparna kan börja äta på nytt.

Den faktiska situationen är ju att ni inte hade någon planering för näringspolitiken då ni satt i regeringskansliet, utan det blev ett tuvhoppande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jörn Svensson ställde en direkt fråga till mig som jag anser att jag bör svara på. Jag har inte så mycket att anmärka på hans första anförande, som enligt min mening i långa stycken var mycket välbalanserat och sakligt. Att vi inte kunnat vara med om att tillstyrka den kommunistiska motionen har inte att göra med att den är kommunistisk. Anledningen är den att vi inte är överens i det långa loppet.

Jörn Svensson talade för en planering i samhället, och det vill jag gärna vara med om. Vi behöver mera näringspolitisk planering, mera insyn och styrning från samhällets sida och över huvud taget mera inflytande från det hållet. Men vi vill skapa en ekonomisk demokrati där beslutanderätten i mycket stor utsträckning skall ligga inom industrin. Den skall ligga hos de anställda osv.

Vi vill icke, det vill jag klart deklarera, vara med om att skapa en statskapitalism som på många sätt ju inte är mycket bättre än privatkapitalismen. Vi vill ha en planerad ekonomi i form av en ekonomisk demokrati där beslutanderätten ligger hos många människor, inte bara hos en statsledning. I övrigt har jag mycket litet att anmärka på hans anförande.

Sedan vill jag säga några ord till Sven Andersson i Örebro. Han sade att 85 % av krisstödet har gått till varven. Var det tokigt, frågade han, att ge dem det, så att de får rådrum? Ja, någon ny sysselsättning har det ju inte inneburit. Men, snälle Sven G., varvsåtgärderna ärvde ju den nuvarande regeringen av den gamla. Det var alltså inte den här regeringen som tog initiativet till att försöka klara vår varvsnäring. Den nuvarande regeringen har bara gått på i ullstrumporna efteråt. Jag har icke angripit detta, men vi måste ha planering för någonting annat än en neddragning, vilket blivit fallet i fråga om varven. Kom inte igen med detta, för det är inte på den punkten vi bråkar om åtgärder för att klara människors sysselsättning. Vi bråkar om hur vi skall ha det på lång sikt med vår industriella utveckling.

Sven Andersson sade vidare att man nu äntligen kom med en plan för hur industrierna skall kunna klaras det lyckades inte den socialdemokratiska regeringen med. Jag tycker att den lyckades med en hel del. Men, Sven G. Andersson, under ert anförande kom jag underfund med att vi egentligen talar om olika ting. Vad ni avser med en industripolitisk plan eller planering är kort och gott att man skall inregistrera vad de privata företagen avser att göra i det eller det sammanhanget. Sven Andersson vill icke på något sätt ha en ordentlig styrning från samhällets sida och han vill inte ta ett ansvar som samhällsrepresentant, utan regeringen skall i stort sett bara försöka uppamma planer inom företagen. Också jag menar att sådana planer skall uppammas, men inte på det sätt som Sven G. Andersson förespråkar. Det är på den punkten den ideologiska skillnaden mellan oss kommer fram, och därför tycker jag inte att vi skall fortsätta denna träta – för om nödhjälpsåtgärderna har vi aldrig varit oense.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det här blir en intressant debatt inom arbetarrörelsen. Om det är så. Ingvar Svanberg, att ni håller med om så mycket i den kommunistiska motionen, kunde ni faktiskt ha skrivit på ett annat sätt i utskottet. Då behövde ni inte ha skrivit under på samma kritik som den som de borgerliga har framfört, där man ju helt har förkastat tanken på en planerad ekonomi.

Vidare säger Ingvar Svanberg att socialdemokratin i motsats till kommunisterna vill ha en ekonomisk demokrati och att kommunisterna vill ha en statskapitalistiskt centraliserad planekonomi. Det är bra märkligt. Vi har varje gång som vi har krävt ett förstatligande av någon bransch varit mycket noga med att ta med punkter, där vi har ställt krav på att de arbetande antingen skall ha vittgående befogenheter och möjligheter till veto mot centrala beslut eller att de skall ha majoritet i alla styrande organ på olika nivåer, så att det statliga ägandet och infogandet i en planmässig struktur skall

balanseras av ett levande, aktivt och starkt arbetarstyre.

Men när vi har fört fram de tankarna har ni alltid röstat emot. Ni har aldrig någonsin stött den typen av krav. Däremot har ni varit med om att bygga upp och förvalta statliga företag, där det lokala arbetarinflytandet har varit mycket dåligt – så dåligt att man i LKAB för en del år sedan fick strejka sig till vissa rättigheter. Det borde inte ha behövts, om man hade haft ett större mått av ekonomisk demokrati och inflytande. Ingvar Svanbergs beskrivning stämmer inte alls.

Låt mig gå in på frågan om planekonomi och demokrati! Det görs ofta gällande att planekonomi har ett samband med diktatur. Man säger då att det är få människor som bestämmer i en planekonomi medan många bestämmer under kapitalismen. Det är ju i verkligheten tvärtom. Under kapitalismen är det ett oerhört litet antal människor som äger produktionsmedlen. En planekonomi kan vara mycket centraliserad och mycket byråkratisk och konstruerad så att ett fåtal bestämmer. Men den kan också från början vara uppbyggd så att den centrala planeringen är ett resultat av diskussionen och kombinationen av uppfattningar ute på de lokala och regionala enheterna. Kompletterad med ett levande arbetarstyre blir den nationella planeringen en demokratisk planering.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var rätt intressant när Jörn Svensson tog upp frågan, om införandet av en planekonomi skulle innebära att man får ett allmänt demokratiskt system. Han menar att många skulle kunna få vara med i denna process. Men såvitt jag vet finns det inget land på vår jord som har denna form av planering.

I de socialistiska länderna utövas prisbildningens alla funktioner genom planering, och det är, som jag tidigare sagt, ett annat och mera omtyckt ord för en byråkrati som kommenderar. Priserna höjs inte på grund av att produktionen är för liten eller på grund av att efterfrågan stiger. Myndigheterna kan därför glädja sig över att prisnivån på deras produkter förblir stabil medan befolkningen tillbringar en del av sin tid med att stå i kö. Produktionsförlusten av kösystemet varje år har man glömt att redovisa.

Men det finns terier om optimal planering, som skall låta priserna avspegla både varornas värde och produktionens kostnad. Ekonomen Novozhilov t. ex. rekommenderar sådan här optimal prissättning och pekar på att det finns datorer. Men han medger att det möter föga intresse och nog blir svärgenomförbart. Prisplanering är den stora flaskhalsen i de socialistiska ekonomierna.

All den kritik som man riktar mot marknadsprisbildningen bottnar självklart ofta i den ideologiska uppfattningen. Vissa personer, t. ex. Jörn Svensson och delvis även Ingvar Svanberg, tror på en mycket hårt styrd planering inom ekonomin.

Men för att återgå till Ingvar Svanberg så tycker jag att han sade något som är rätt betecknande och rätt intressant, nämligen: Ni ärvde ju de här problemen från den gamla regeringen. Jag tycker man skall slå fast att den

nuvarande regeringen ärvde problemen också vad det gäller varven osv. Anledningen till problemen är de höga kostnaderna för att hålla det hela i gång. Och visst skiljer vi oss i långa stycken från socialdemokraterna när det gäller näringspolitik, filosofi och ideologi. Vi anser trots allt att ämbetsmän och folk i regeringskansliet inte kan göra de snabba bedömningarna. Jag har också redovisat att det aldrig tillförne har funnits en plan över svenskt näringsliv och svensk ekonomi men att man under hand, som jag nämnt, lagt fram en plan för hur vi skall utveckla det svenska näringslivet.

ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Aldrig förr har behovet av ett starkt näringsliv framträtt så klart som just i de svåra tider och konjunkturer som vi nu upplever. Jag tror att vi alla, oberoende av vilken politisk mantalsskrivningsort vi har, är överens om att skall vi klara de enskilda människornas standard, såväl på det privata som på det offentliga planet, samt sysselsättningen och bytesbalansen, måste vi se till att det näringsliv som vi har arbetar under så gynnsamma villkor som möjligt.

Men när det sedan gäller synen på hur detta skall åstadkommas går det en klar skiljelinje mellan det förra regeringspartiet och de nuvarande regeringspartierna. Det har också klart framgått tidigare av debatten här i dag.

Jag skulle vilja utveckla detta litet mer och säga att socialdemokraternas recept är ökad tillgång till styrmedel för samhället, styrmedel som innebär ökad samhällelig planering med tvingande medel baserade på en lagstiftning, med andra ord *planhushållning*. Sällan har socialdemokraterna så öppet som i den motion vi nu diskuterar, nr 1640, deklarerat sin tilltro till planhushållning. Jag tycker det är bra, för då vet vi var ni står. Vad vpk står för har vi sedan ganimalt fått bekräftat, och det har Jörn Svensson i dag också förtydligat. I långa stycken tycks både s och vpk vara överens i dessa frågor, om jag tolkade Ingvar Svanberg rätt.

Socialdemokraterna menar att tyngdpunkten i näringspolitiken måste förskjutas till att stimulera utvecklingen på de områden där den svenska industrin kan uppvisa en överlägsen effektivitet och produktionsförmåga. Denna uppgift kan enligt motionärerna inte överlåtas på vad de kallar de fria marknadskrafterna vilka, som det heter i motionen, främst drivs av intresset för kortsiktiga inflationsvinster. Ingvar Svanberg har i sitt anförande kompletterat detta med att tala om roffärpolitik och profittänkande.

Det här betyder att socialdemokraterna måste hysa större tilltro till byråkraters och politikers förmåga att planera och studera vilka varor och tjänster utom och inom landet som kan tänkas bli efterfrågade. De fria marknadskrafter som enligt socialdemokraterna främst drivs av sitt intresse för att göra kortsiktiga inflationsvinster kan knappast vara några andra än de företagsledare som i dag av företagets ägare har satts att sköta företagen. Personligen anser jag att de som är direkt involverade i ägandet och produktionen är bättre skickade att leda företag än politiker och byråkrater. Politikernas främsta uppgift är, som jag ser det, att ange de ramar inom vilka näringslivet har att verka, men den praktiska utformningen ute i näringslivet

bör företagen – och när jag säger företagen menar jag företagsledningen och de anställda tillsammans – själva svara för.

Vad sedan gäller frågan att stimulera utvecklingen på de områden där den svenska industrin kan uppvisa överlägsen effektivitet och produktionsförmåga finner jag det helt riktigt att regeringen har gjort ganska rejäla satsningar. Sven Andersson i Örebro har tidigare ingående kommenterat detta. Det är riktigt att regeringen inte har kunnat satsa i den omfattning som det hade varit önskvärt, och man kan väl i det fallet säga att marknadshushållningens principer inte följts, men vi bör då också ha klart för oss att detta har berott på att regeringen har tvingats att göra en hel del s. k. selektiva insatser för att upprätthålla sysselsättningen. Inte mindre än 30 000 milj. kr. har satsats på krisföretag och krisbranscher. Det är mycket pengar. Jag vill påstå att det är mera än vad någon annan regering någon gång har satsat i det här landet. Om de sakerna har vi också i stort sett varit överens inom de olika partierna. Hade de fria marknadskrafterna fått råda, skulle pengarna ha kunnat satsas i mera lönsam produktion i branscher och företag som i dag uppvisar – jag citerar återigen socialdemokraternas partimotion – ”en överlägsen effektivitet och produktionsförmåga”.

Nu har regeringen emellertid också gett de expansiva och lönsamma företagen stimulans. Vi kommer väl ihåg devalveringarna och att löneskat-ten, dvs. den allmänna arbetsgivaravgiften, har slopats. Det har från många olika håll vitsordats att detta betytt oerhört mycket för förbättringen av sysselsättningen i Sverige.

I det här sammanhanget måste jag också ta upp frågan om inflationsvinsterna. De fria marknadskrafterna skulle, som nämnts, enligt motionen främst drivas av sitt intresse att göra kortsiktiga inflationsvinster. Jag måste fråga vad detta egentligen är för nonsens! Ett företag som inte går med vinst har ju ingen chans att leva särskilt länge. En företagare eller en företagsägare strävar alltid efter att få vinst i företaget. Han gör detta för att företaget skall kunna fortsätta att existera och expandera, till gagn för både medarbetare och samhälle. Om sedan vinsten blir något större på grund av inflationen, avstår ju därmed inte företagaren från denna vinst. Jag förstår dock det dilemma som socialdemokraterna här befinner sig i: även de har upptäckt att lönsamma företag är den bästa garantin för framåtskridande och sysselsättning, men nu gäller det tydligen att komma bort från tidigare tankar på vinster och övertvinster, som det var så populärt att tala om för några år sedan. Det gäller nu att hitta på någonting ännu fulare, och det blir tydligen inflationsvinsterna.

Avslutningsvis vill jag i detta sammanhang, herr talman, slå fast att de åtgärder som den socialdemokratiska partimotionen talar om ofelbart leder till planhushållning. Det har visat sig vara en illusion att tro att politiker och byråkrater bättre än enskilda människor ute i företagen skulle kunna förutse vilka produkter som konsumenterna kommer att efterfråga. Vi har talrika exempel på detta i vår omvärld. Lägg därtill att i de länder som har satsat på marknadshushållning och fri företagsamhet i stället för statligt och kooperativt ägda företag har de enskilda medborgarnas standard blivit väsentligt

högre. Det är bara att konstatera att det är på det sättet. Det har också visat sig att enskild företagsamhet baserad på just marknadsekonomins principer i oändligt mycket högre grad lyckats tillfredsställa konsumenternas efterfrågan på varor. Kalla det för trollformel eller vad som helst, men det är ett faktum. Jag tycker att socialdemokraterna borde ta lärdom av detta.

I det betänkande som vi nu diskuterar behandlas också en hel del frågor som gäller både stora och mindre företag. Det har också väckts ett flertal motioner. Förutom den socialdemokratiska partimotionen, som jag tidigare har refererat till, är det inte mindre än 13 motioner. En del av dem vill jag helt kort kommentera.

Man kan tyvärr konstatera att de mindre och medelstora företagens problem kommit en smula i skymundan på grund av kriser som har drabbat vissa storföretag, vilket i och för sig kan vara naturligt när det inom ett enda stort företag kan gälla sysselsättningen för flera tusen människor. Men vi får inte glömma bort de mindre företagen. Många av dem är som bekant familjeföretag, men de sysselsätter trots allt bortåt en miljon människor.

Att regeringen ser positivt på de smärre företagen framgår inte minst av småföretagarpropositionen, som vi antog i december månad förra året. Såväl reformerna på kapitalbeskattningens område som sloandet av löneskatten är åtgärder som får en positiv effekt på utvecklingen inom just de mindre företagen. Även vad gäller företagens uppgiftsskyldighet och svårigheter med provanställningar av medarbetare har regeringen nu tagit ett första steg, som visar att man har uppmärksammat de här problemen och att man ser allvarigt på dem. Men självfallet är det mycket som behöver rättas till efter den gamla regeringens, som jag ser det, mycket ljumma inställning till småföretagen. Det är därför, herr talman, som tusentals familjeföretagare och deras medarbetare ser fram emot en uppföljning av småföretagarpropositionen, som ju inte löste alla problem – det skall vi väl vara överens om – men som var en god början.

En av de frågor som behandlas i den av Filip Fridolfsson väckta motionen 1977/78:334 gäller egenföretagarens personliga borgensåtaganden. Bakgrunden är i korthet följande: Den enskilde företagaren belastas med allt större ansvar gentemot såväl samhälle som anställda. Samtidigt minskar hans bestämmanderätt över det egna företaget. Lagen om medbestämmande innebär att arbetsgivarens beslutanderätt i praktiken inskränks. Det kan i vissa fall få allvarliga konsekvenser för en arbetsgivare som samtidigt är företagsledare, vilket ju är fallet i de flesta mindre företag. Han kan exempelvis få svårigheter att garantera avtal med kunder och leverantörer.

Företagarföreningsutredningen ansåg i sitt betänkande (SOU 1977:3) att ägarens borgensansvar för lån borde kunna begränsas betydligt. Industriministern har i propositionen 1977/78:40 framhållit att som allmän riktlinje borde gälla, att relativt svaga säkerheter och därmed betydande kreditrisker bör kunna accepteras samt att lån till nyetablerade företag bör kunna förknippas med särskilt stora risker. Kravet på personlig borgen bör dock kvarstå, säger han avslutningsvis.

Dessa uttalanden är ett steg i rätt riktning, men jag undrar om inte denna fråga egentligen borde utredas, inte minst mot den bakgrunden att nyföretagandet, startandet av nya företag här i landet, är alltför litet, vilket ledamöterna i denna kammare väl känner till. T. v. får vi emellertid avvakta resultatet av den mjukare prövning som herr Åstling har aviserat.

I motionen 1634 tar vi moderater upp frågan om kreditförsörjningen för de mindre företagen. Vi pekar bl. a. på de särskilda problem med kapitalförsörjningen som familjeföretagen har. Aktiemarknaden står som regel inte till förlögande, inte heller obligationsmarknaden – den är förbehållen de större företagen. Eftersom ju möjligheterna till självfinansiering i dag är ganska små innebär det att det finns mycket stora behov av att få in friska pengar just till de mindre företagen, inte minst de nystartade. Trots att det har gjorts en hel del är det inte tillräckligt.

Här menar vi att avdragsgilla självfinansieringsfonder delvis skulle lösa problemen och göra det lättare för företagen att överleva och också kunna expandera. Man skulle kunna tänka sig att företag som inte har rätt till eller inte gjort avsättning till investeringsfond för konjunkturutjämning får avsätta 20 % av årsvinsten till en självfinansieringsfond intill dess att fonden uppgår till maximalt 200 000 kr.

En annan sak som positivt skulle påverka utvecklingen för småföretagen vore att ge dem möjlighet att erhålla kredit med längre löptid. I allmänhet är det förhållandevis lätt att låna s. k. korta pengar, men när det gäller längre krediter är det svårare. Här menar vi att en eventuellt ökad kreditrisk för kreditinstituten skulle kunna kompenseras med statliga kreditgarantier.

De åtgärder som rekommenderas i motionerna 344 och 1634 är såvitt vi kan förstå ägnade att öka hela näringslivets styrka i enlighet med vad vi här framfört.

Motionen 1635 berör en annan aspekt på frågan om lån och kredit till företag, nämligen det statliga stödet till krisbranscher. Statligt stöd till krisdrabbade företag kan få en olycklig verkan på effektiva och självbärande företag inom samma bransch. Naturligtvis ställs regeringen många gånger i en väldigt svår och komplicerad situation, då företag med tusentals anställda knackar på kanslihusdörren och hävdar att företaget eller koncernen behöver omedelbar ekonomisk hjälp; i annat fall går företaget omkull. Ofta prioriteras sysselsättningen och det krisdrabbade företaget får sitt stöd. Så har också skett i en rad av fall som vi behandlat i näringsutskottet.

Men alltför snabba åtgärder kan visa sig felaktiga. Med det statliga stöd ett krisdrabbat företag erhåller kommer det företaget ibland i en bättre konkurrenssituation än det självbärande företaget i samma bransch, vilket knappast kan vara meningen med ett statligt stöd. Det finns, herr talman, risk för att de företag som har de bästa förutsättningarna för att fortleva, expandera och skapa nya arbetstillfällen kan komma att bli utkonkurrerade genom samhällsliga subventioner till konkurrenssvaga företag. Det är därför som det är viktigt att vi får en konkurrenslagstiftning som skyddar alla företag, oavsett ägare, från en samhälleligt subventionerad konkurrens. En sådan lagstiftning är med andra ord speciellt angelägen inom de sektorer där samhället gått in

med stora subventioner till olika företag. En mycket aktuell sådan bransch är f. ö. teko.

Herr talman! Jag vill med det sagda yrka bifall till näringsutskottets hemställan i dess betänkande 1977/78:55.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är typiskt att de borgerliga inte ser de i grunden nya förutsättningar som håller på att utvecklas för industriell produktion och industriella samhällen. Dessa nya förutsättningar sätter ju i fråga det praktiskt rimliga i att ha ett marknadssystem och ett prissystem av den nuvarande typen.

För det första krävs det för en framtida industriell utveckling en grad av långsiktighet och förutseende i åtgärderna som aldrig förr. För det andra krävs det att man ökar den sociala konsumtionen och de sociala investeringarnas vikt och betydelse inom ekonomin. Inget av dessa behov tillgodoses genom de s. k. fria marknadskrafterna i prissystemet.

Prissystemet kan aldrig göra någon prioritering mellan t. ex. barndaghem och produktion av skräp eller slit-och-släng-varor. Eftersom produktion av skräp och slit-och-släng-varor i kommersiell mening alltid ger profit och barndaghemmen inte ger profit – det är ingen verksamhet som ger profit – kommer barndaghemmen alltid att prioriteras ned. Här finns en grundläggande oförmåga i prissystemet.

Detsamma gäller konflikten mellan vad som är intressant nu och vad som är intressant i framtiden. Prissystemet kan aldrig verka annat än i nuet, och man kan alltså aldrig jämföra vad som investeras i nuet med vad som bör investeras för framtiden. Detta kan endast ske genom en medveten, planmässig satsning. Däri ligger en avgörande svaghet.

Sedan kan man för den skull mycket väl inom ramen för en planekonomi ha sektorer där ett prissystem tillåts verka med en viss grad av frihet – det är fullt möjligt och sådant kan diskuteras. Men när det gäller ramplaneringen, den långsiktiga medvetenheten, när det gäller huvudinriktningen av investeringar och produktion, har planekonomin en klar överlägsenhet; det klarar inget av de traditionella prissystemen.

Erik Hovhammar sade något mycket typiskt och mycket avslöjande för hans inställning – jag vill fråga folkpartiets företrädare i diskussionen om han håller med om det. Han sade: Är det inte bäst om de som är direkt involverade i produktionen bestämmer? Med det menar Erik Hovhammar kapitalägarna. Är inte arbetarna och tjänstemännen direkt involverade i produktionen? Vore det inte bra om vi fick mera demokratiska former i företagen och i näringslivet, så att de fick vara med och bestämma? Men då skulle det vara slut med kapitalägarnas monopol på makten!

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Erik Hovhammars anförande var i och för sig avslöjande: Det var en privatkapitalets lovsång in i bleka döden. Allt som privatkapitalet gör är bra.

Jag tyckte Sven G. Andersson hade litet svårt att klara av hyllningen till privatkapitalet på samma sätt. Kanske att hjärtat inte var med trots hans politiska förvirring i övrigt. Men Erik Hovhammar gjorde med väldig aplomb ett försvar för alla metoderna.

På tal om den skildring jag lämnade av en ödeläggelse av stora bygder i Norrland på 1920- och 1930-talen – då marknadsekonomin verkligen fungerade och då tusentals och åter tusentals människor kastades ut i nöd och elände därför att skogsindustrin följde marknadsekonomin lagar och körde ned sågverken och så småningom lät staten ta hand om dem men behöll skogarna – sade Erik Hovhammar bara kort och gott: Ja, de fria marknadskrafterna klarar ju allt bäst. Han tyckte detta var utmärkt. Åk upp till Norrbotten och fråga de egna partivännerna där vad de säger om det! Jag tror inte att de kommer att vara glada för det.

Erik Hovhammar fortsatte med att säga att vi måste ha lönsamma företag. Ja, vem har sagt emot det? Frågan är bara: Hur skall vinsterna fördelas? Är det så att en enstaka eller några få personer skall ha dem?

Erik Hovhammar sade sedan att det bästa för Sverige vore om industri- och aktieägarna finge större lönsamhet och större vinster, för de ensamma förstår att sköta detta. De som har pengar i dag bör få fortsätta med det; blanda er inte i det, ni andra – ni förstår inte det här! En svensk industriutveckling skall alltså köpas till priset av en ännu snedare fördelning av förmögenhet här i landet! Det är bra att det är sagt, Erik Hovhammar. Det tycker jag man skall vara tacksam för. Jag vill inte säga någonting mer om det.

Sven G. Andersson sade någonting som gör att jag skulle vilja uppmana honom att inte bära falskt vittnesbörd mot sin nästa. Han sade nämligen att jag har sagt att regeringen har ärvt problemen.

(Andre vice talmannen: Repliken gällde Erik Hovhammars anförande)

Man har inte ärvt några problem från den gamla regeringen, utan man har ärvt en politik som man nu håller på att förstöra. Jag skall återkomma till de här sakerna när propositionen föreligger.

Jörn Svensson frågar om statskapitalism är mer reglerande än privatkapitalism. Båda formerna är lika förödande, och vi tar avstånd från dem båda. Vi vill ha en ekonomisk demokrati.

ERIK HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att replikera Jörn Svensson, som jag tycker är ärlig så till vida att han slåss för sin tro. Är man socialist och kommunist, har man självfallet rätt att göra det. Jörn Svensson säger att vi borgerliga inte inser de nya förutsättningarna och att vi över huvud taget inte vet vad som sker i tiden. Detta tycker jag är felaktigt. De icke-socialistiska partierna arbetar efter marknadshushållningens principer. Det är vår näringspolitiska ideologi. Vi har, Jörn Svensson, funnit denna vida överlägsen den planhushållning och den statssocialism som ni eftersträvar. Vi kan göra jämförelser mellan de länder som har marknadshushållning och de länder som inte har

det. Det är då ganska lätt att se skillnaden i standard.

Om vi skall få råd till åldringsvård, barnomsorg, skolor och mycket annat måste vi tillsammans skapa värden och resurser. Vi har funnit att marknads-ekonomin och ett fritt näringsliv ger den största garantin för en bättre och högre standard för människorna. Därför kämpar vi för den idén.

Jag sade i mitt anförande att jag med företag menar företagsledning och de anställda. Vi har en lagstiftning som innebär företagsdemokrati, och det tycker jag är bra. I de flesta företag har vi ett gott samarbete med våra anställda. Detta gäller inte minst de mindre och medelstora företagen, som jag närmast är talesman för. Jag kan försäkra Jörn Svensson att det är på det sättet.

Till Ingvar Svanberg vill jag säga att vi borgerliga har en gemensam ideologi. Jag har sagt det i min replik till Jörn Svensson. Vi har marknads-hushållningen, och den tycker vi är vida överlägsen planhushållningen. Jag upprepar det.

Sedan tycker jag att näringsutskottets värderade ordförande litet väl mycket uppehåller sig vid den historiska bakgrunden. Han går minst 50 år tillbaka i tiden och talar om hur det då var uppe i Norrland och hur man där skövade skogarna. Det är säkerligen rätt beskrivet, och det vill jag inte försvara. Men nu handlar det om *dagens* situation. Jag tror inte att Ingvar Svanberg har så lätt att försvara Stålverk 80 och skidfabriken i Haparanda. Fråga de anställda där vad de anser om planhushållning och de idéer ni för fram. I praktiken har det visat sig att de inte fungerar särskilt bra. Men vi skall inte se tillbaka, utan vi skall se *framåt*.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Här framträder återigen en skillnad i Erik Hovhammars och min demokratisyn. Med företagsdemokrati och demokrati i näringslivet menar han att de arbetande skall få medbestämmanderätt på basis av de villkor som ägarna och ledningen sätter upp, medan jag däremot menar att demokrati måste bygga på majoritetsbeslut. Alla grundläggande riktlinjer för företagspolitiken och näringspolitiken skall baseras på majoritetsbeslutens princip. Det betyder att i de fall där majoriteten är oense med ledningen och de eventuella ägarna, bl. a. då Erik Hovhammar, så skall naturligtvis majoritetens vilja gälla. Jag tror inte alls att Erik Hovhammar har den tolkningen av begreppen medbestämmanderätt och demokrati. Med demokrati menar han små eftergifter åt de anställda, så att de skall bli desto villigare och mer uppbundna att acceptera de grundläggande huvudförutsättningar som Erik Hovhammar och andra direktörer i näringslivet står för.

Det grundläggande felet med det nuvarande ekonomiska systemet i Sverige, som jag inte tror att Erik Hovhammar kan förneka därför att det är så obestridligt, är att antalet heltidssysselsatta minskar, att den totala sysselsättningen mätt i effektivt heltidsarbete minskar, att reservarmén av arbetslösa undersysselsatta förtidspensionerade tillfällighetsarbetare och deltidarbetare ökar, att utslagningen ökar och att klyftorna mellan det s. k. A-laget och B-laget på arbetsmarknaden också vidgas. Det är detta långsiktiga

strukturproblem som man måste ta itu med. Vad jag förstår finns det ingenting i den borgerliga näringspolitiken som ens tar upp detta problem som en utgångspunkt för hur man bör göra. Man vågar sig inte på en analys eller ens en förklaring till varför denna försämring av sysselsättningsläget har skett sedan mitten och slutet av 1960-talet. Det är nu inte bara den borgerliga regeringens fel, det erkänns. Men här har vi det grundläggande, stora strukturproblemet. Vad har ni gjort och vad kan ni göra inom ramen för denna kortsiktiga, kaotiska marknadsekonomi för att komma åt problemet? Ingenting av det ni hittills har gjort har kunnat vända på tendensen. Den förefaller obönhörlig. Talar inte det för att förträffligheten i marknadsekonomin ändå, även från en troende som herr Hovhammar, i någon liten mån måste ifrågasättas?

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt oss se framåt och inte tillbaka, säger Erik Hovhammar, på tal om vår ideologiska diskussion. Ja, det är vad jag vill försöka göra. Men för Erik Hovhammar betyder att se framåt egentligen att anträda en marsch tillbaka till gamla murkna idéer från länge sedan gångna tider om litet bättre inflytande för privatkapitalet. Så enkelt är det.

När jag skildrade hur det privata skogskapitalet i Norrland på 1920- och 1930-talen förberedde en kris som man förstod skulle komma, på så sätt att man förde över de värdefulla skogarna till ett bolag, lämnade de nedkörda sågverken i ett annat, lät det dåliga bolaget gå i konkurs, lät staten ta hand om de arbetslösa människorna och kommunernas problem, medan man behöll skogarna, som nu ingår i en stor privat koncern, då säger Erik Hovhammar att det är ett bra exempel på hur man skall handla. Jag undrar om inte det är förhållanden som han vill ha tillbaka.

Tänk på Stålverk 80, säger Erik Hovhammar. Stålverk 80 var ett försök att skapa mer sysselsättning i Norrbotten och, märk väl, Erik Hovhammar, ett projekt som jag är helt övertygad om kommer till utförande – om än inte helt i dess ursprungliga form – bara vi kommer ifrån den nuvarande stagnationsperioden. Det var en i grunden riktig tanke att förädla mer av malmen i Norrland. Det är inte något som jag skäms för. Tvärtom är jag övertygad om att i den mån Erik Hovhammar får mindre makt kommer möjligheten att genomföra Stålverk 80 att öka. Det är mitt sätt att se framåt.

ERIK HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alltid skillnad på teori och praktik. Jörn Svensson. Jag skulle gärna önska att Jörn Svensson arbetade kanske något halvår i ett medelstort företag och satte sig in i hur samarbetet mellan företagsledning och anställda fungerar. Då tror jag att han skulle få en betydligt reviderad uppfattning om hur det fungerar i praktiken. I de allra flesta fall går det nämligen mycket bra, både under den nuvarande lagstiftningen och under den vi hade tidigare. Företagsdemokratin fungerar trots allt ganska väl i det här landet. Därmed inte sagt att den inte kan bli bättre.

Det är riktigt att sysselsättningsläget i vårt land är besvärande. Det råder en

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

internationell lågkonjunktur, och den hade vi fått oavsett vilken regering vi haft. Vi är utsatta för en ökad konkurrens från s. k. u-länder – Korea, Taiwan och många andra – som slår hårt. Därför måste vi i dag finna oss i att vissa branscher reduceras. Vi måste skapa nya arbetstillfällen, och det är vi i färd med att göra. Det går dock inte på några månader utan tar tid. Det arbetet ligger framför oss. Målsättningen för den politik som nu förs är att vi skall åstadkomma en bättre sysselsättning. Alla de insatser som görs går ut på att trygga jobben på litet sikt.

Ja, Ingvar Svanberg, framtiden för vårt land ligger, som jag ser det, just i att vi arbetar för marknadshushållning, enskild företagsamhet och privat äganderätt. Det är vår ideologi, och den är vi beredda att kämpa för. Stålverk 80 tycker jag att man skall tala försiktigt om. Jag tror inte att det är så särskilt många som delar den optimism beträffande det företags framtid som näringsutskottets ordförande här givit uttryck för.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Till detta näringsutskottets betänkande nr 55 har sammanförts ett flertal motioner från samtliga partier utom apk, vilka motioner behandlar frågor om näringslivets olika delar. Herr Svanberg har nyss sagt att socialdemokraterna har en omfattande planering av näringslivet. Då ställer man sig frågan: Är det denna planering som har lett fram till de nuvarande svårigheterna och arbetslösheten inom näringslivet?

Under den gamla regeringens sista år försämrades situationen på alla de områden som nu har svårigheter. Bostadsbyggandet minskade under denna tid med ungefär hälften, från 109 000 lägenheter till 55 000.

Att försöka bevara ett näringsliv intakt och med full produktionsstyrka måste vara en huvuduppgift för arbetet på en god näringspolitik. Det är därför egentligen inte överraskande att så många motioner har väckts med olika yrkanden om förstärkningar av näringslivet. Minskad efterfrågan på världsmarknaden och skärpt konkurrens har satt sina stora spår i den svenska sysselsättningen. Man har ibland en känsla av att det inte finns några säkra patentlösningar för hur produktion och sysselsättning skall bevaras till fullo i vårt land.

De förstarnajdemonstrationer som förekom i år dominerades helt av kravet på ett bevarande av företag av olika slag och inom olika branscher. Det speglar naturligtvis tidsläget mycket markant. Ändå har ingen tidigare regering i vårt land satsat så mycket på att bevara sysselsättningen i olika företag som den nuvarande regeringen. Oppositionens kritik gäller i huvudsak var pengarna skulle ha satts in.

Men det räcker inte med att man önskar och kräver sysselsättning, utan det gäller också att kunna sälja arbetsresultatets varor till ett pris som täcker produktionskostnaderna och samtidigt kunna göra det i konkurrens med andra länder som producerar samma varor. Denna den viktigaste förutsättningen glömmar man ofta bort när man debatterar dessa frågor – i synnerhet i intervjuer i TV och radio om dessa problem. Man ställer sig frågan om det endast är lågkonjunkturen i världen som åstadkommer det här förhållandet.

Är det inte så att det har växt upp så många nya producentländer att vårt utrymme har krympt? Faktiskt har också socialdemokraterna framhållit detta, och därför stämmer inte resonemangen om att svårigheterna i huvudsak kan föras på den nuvarande regeringens skuldkonto.

I motionen 1640, som är en socialdemokratisk partimotion, sägs att de minskade investeringarna i näringslivet till stor del beror på den nuvarande regeringen. Det påståendet kan ju inte vara sant. Den nuvarande regeringen mottog ett land med betydande svårigheter att hävda sig på världsmarknaden. Man får inte heller blunda för den arbetslöshet som finns överallt i världen, med bl. a. sju miljoner arbetslösa i Västeuropa.

Litet längre fram i den socialdemokratiska motionen anges att det internationella konkurrensläget skärpts under senare år, således efter det att socialdemokraterna lämnade regeringen, och att det är en svag internationell konjunkturutveckling. Det finns en betydande överkapacitet, säger man, vilket inte minst är en följd av att nya länder och nya produkter uppträder på världsmarknaden, att nya gruvor öppnats i fjärran länder och en arbetsintensiv produktion i länder med betydligt lägre löner än i Sverige. Dessa deklarationer i den socialdemokratiska motionen kan jag stryka under, för förhållandena är sådana.

Vad har då hänt? Jo, statsminister Fälldin har så sent som den 11 april 1978 tillsatt en särskild grupp som skall bedöma den framtida inriktningen av det svenska näringslivet. Den har enligt direktiven fått mycket stor handlingsfrihet och stor ämnesbredd, och den har att göra sina bedömningar förutsättningslöst.

Utskottet har vidare behandlat en motion, nr 1701, undertecknad av Johan A. Olsson m. fl., där det begärs en utredning om hantverkets situation och framtidsutsikter. Den motionen har majoriteten i utskottet tillstyrkt, medan socialdemokraterna har reserverat sig. Reservanterna tycker inte att det är meningsfullt med en sådan utredning. Vi anser emellertid att det bör göras en bred bedömning av hantverkets situation, och skall man kunna göra det erfordras ett utredningsarbete.

Reservanterna menar att hantverket måste bedömas från bransch till bransch. Men om man tittar på problemet så finner man att hantverkets omfattning minskar över hela linjen. Enligt statistiska centralbyråns uppgifter var antalet godkända gesällprov i 46 branscher 2 093 år 1965. Den siffran har minskat till 848 år 1975. Jag kan inte förstå vad det skulle vara för praktiskt med att utreda 46 branscher var för sig. En översyn över hela linjen måste ju vara det mest riktiga.

Jag vill gärna nämna motion 348 av Olle Wästberg i Stockholm om åtgärder för att underlätta bildande av löntagarägda företag. Han kommer väl själv att tala för den motionen senare. Det förslaget har stöd från centerpartiet. Vi motionerade om detta 1976, och vi har rekommenderat det genom förbundsstämmobeslut. Men ett särskilt beslut nu är inte nödvändigt, då kooperationsutredningen behandlar den här frågan.

Bland övriga motioner finns en, nr 1628 av Ylva Annerstedt, vari föreslås en informationskampanj för köp av svenska varor. Ja, man kan ju tänka sig

att detta skulle kunna vara sympatiskt och att det skulle kunna behövas. Men utskottet har ansett att det inte finns några möjligheter att vidta åtgärder av större omfattning på det området. Man kan inte låta bli att notera att här har förts kampanjer från konsumentverket och från många andra håll som byggt på uppmaningen: Var prismedveten! Om man skall följa den uppmaningen och alltså vara prismedveten skall man ju välja en utländsk vara i stället för en svensk, som oftast är dyrare.

Jag har aldrig förstått vad den här påverkan på den köpande allmänheten egentligen skall fylla för uppgift. Samtidigt som arbetslösheten ökas uppmanas folk att köpa utländska varor därför att de är billigare – det blir ju kontentan av det hela. Därför har utskottet också sagt att man anser att en sådan kampanj skulle från såväl handelspolitiska som arbetsmarknadspolitiska utgångspunkter vara ett trubbigt instrument.

Nils Erik Wååg och Lilly Hansson har i motionen 807 med en motivering på tolv rader yrkat att riksdagen uppmanar regeringen att kartlägga svensk industris utvecklingsmöjligheter. Men Nils Erik Wååg har inte i näringsutskottet reserverat sig mot att motionen inte tillstyrkts. Och det kan sägas att regeringen har, medan motionen låg till sig i utskottet, tillsatt en näringspolitisk delegation som kommer att behandla just de frågor som motionärerna funnit så angelägna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man kan ge Fritz Börjesson rätt när han säger att alla problem inte kan skyllas på den borgerliga regeringens politik. Det är precis vad jag också försökt säga. Nej, det förhåller sig så att det finns vissa allmänna ekonomiska förhållanden som har att göra med det ekonomiska systemet och hela tiden verkar i bakgrunden som den mest drivande faktorn – inte den enda men den tyngsta faktorn i situationen. Det har Fritz Börjesson också själv påpekat; han talar om den internationella lågkonjunkturen, arbetslösheten i utlandet osv., och det är ju riktigt. Men då förvånar det mig att man inte drar några slutsatser av det. Varför är man så rädd att sätta den ekonomiska organisationen av samhället under debatt? Det är ju ändå detta det handlar om – att det måste vara något grundläggande fel i denna ekonomiska organisation, att den har överlevt sig själv, att den inte kan klara problemen. Så är det ju i hela den kapitalistiska världen.

Man kan säga vad man vill om planekonomierna. Det är möjligt att den typ av planekonomi som finns i dag skulle kunna göras annorlunda och bättre, att den har svåra brister. Det är dock ett faktiskt förhållande att planekonomierna snabbt fyller igen den klyfta som rått mellan den kapitalistiska och den socialistiska världen. Utvecklingen går snabbare i olika hänseenden, produktionen växer snabbare i planekonomierna. Det finns ingen arbetslöshet i planekonomierna, medan det i den kapitalistiska världen går mellan 15 miljoner och 20 miljoner människor arbetslösa. Det finns inga konjunkturvariationer i planekonomierna som man besvärar av, men konjunkturvariationerna styr på ett oproportionerligt och orimligt sätt situationen för de

många människorna i den kapitalistiska världen.

Kvinnornas ekonomiska frigörelse är hunnen mycket längre i planekonomierna på grund av att man där genom sin snabba utveckling har behov av den kvinnliga arbetsinsatsen. USA t. ex. har en av de lägsta proportionerna kvinnlig yrkesverksamhet, och även Sverige, som har relativt hög kvinnlig yrkesverksamhet, ligger efter jämfört med planekonomierna. Barnomsorgen är långt mera utbyggd i planekonomierna. En viktig del av det sociala systemet är långt mera utbyggd i alla planekonomier än vad den är i något kapitalistiskt land. Det visar möjligheterna att genom annorlunda sociala prioriteringar, som inte bygger på profithänsyn, komma fram och utnyttja den fördelen.

Man kan naturligtvis säga att det finns många kapitalistiska länder där levnadsstandarden alltså är högre än i planekonomierna. Det är naturligtvis riktigt, men det beror i stor utsträckning på att dessa gamla kapitalistiska nationer är gamla industriländer, medan däremot planekonomierna är relativt sett nya industriländer. Man kan fråga sig vad för sorts standard man skall ha och eftersträva. I USA finns det flera bilar än i något annat land, men det finns också 30 miljoner människor som inte får tillräckligt med mat. Sjukvården är uselt organiserad. Barnomsorgen skall vi inte tala om. Om man mäter standard på ett socialt sätt får man faktiskt en annan bild, som talar till planekonomins fördel.

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte beredd att ta upp en stor debatt om det kapitalistiska eller det socialistiska samhällets fördelar och nackdelar. Det skulle ta alldeles för lång tid att gå igenom alla de aspekter som finns på detta.

Vårt samhälle har naturligtvis sina fel, som alla andra samhällen i den demokratiska världen, men vi vet att det finns saker inom socialistiska länder som vi absolut inte vill ha här. Man kan säga att det finns ingen arbetslöshet, men vi vet att det finns skyldighet att arbeta i ett sådant land. Vi kan också tänka oss vilka lagar som ligger bakom en sådan skyldighet, för att reglera och förverkliga den.

Det finns ett litet exempel som kan tas fram över hur besvärligt det kan bli mellan de totalitära länderna och den fria demokratiska världen. Det har kommit fram att Sovjetunionen för över fartyg till bekvämlighetsflagg och på det sättet konkurrerar med t. ex. den svenska sjöfarten. Man blir förvånad över detta, men vi har fått mycket säkra uppgifter både från sjöfartsnäringen och från annat håll, och då finner man hur svårt problemet är ur konkurrenssynpunkt. Även de totalitära länderna försöker använda en del av de metoder som den fria världen har i konkurrenshänsyn.

Jag vill emellertid inte gå in på någon lång debatt om huruvida vi skall ha ett kapitalistiskt samhälle eller inte; det finns ingen anledning till det.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jo, det finns all anledning att just i det nuvarande läget börja diskutera det ekonomiska systemets egenskaper och brister, detta oavsett om man är anhängare av en mer eller mindre konsekvent planekonomi. Uppenbart är att något i grunden är fel med den nuvarande ekonomiska organisationen i samhället, eftersom den ända sedan 1960-talet har lett till att vi fått en stark ökning av de arbetslösa och de undersysselsattas antal. Vi har fått fler och fler deltidssysselsatta. Den totala sysselsättningen mätt i antal effektiva heltidsarbeten har stått stilla. Den ökade under den första delen av efterkrigstiden fram till ungefär 1965, då den började stagnera, och har sedan gått ner. Efter regeringsskiftet har nedgången varit kraftig. Det behöver inte bara bero på regeringen, jag påstår inte det, men det är ett faktiskt förhållande.

Här finns alltså ett grundläggande fel någonstans, som vi också kan se återspeglat i en rad andra länder med samma ekonomiska system. Detta måste vi göra någonting åt, och det är den diskussionen jag har försökt föra. Nu är tiden mogen för att tänka i andra termer, inte nödvändigtvis att man skall ställa frågan skarpt om planekonomi kontra marknadsekonomi, men i varje fall att man måste börja diskutera strukturreformer som på ett annat sätt än vad marknadssystemet kan tar itu med strukturförskjutningar av en typ som kan skapa ökande sysselsättning i stället för denna ständiga minskning, denna ständigt ökande utslagning.

Att förorda strukturreformer som syftar till att införa planekonomiska moment i en ekonomi betyder ju inte att man accepterar politiska avarter eller begränsningar i de politiska friheterna. Dessa förekommer i en rad fall i planekonomierna, men de beror i och för sig inte på att de finns i planekonomier utan de har sina speciella politiska orsaker. På samma sätt har det förhållandet att vi har vissa demokratiska fri- och rättigheter i Sverige inte att göra med att Sverige är ett kapitalistiskt land, utan det har att göra med att de arbetande människorna i strid med kapitalägarna och under deras motstånd har tillkämpat sig sådana fri- och rättigheter.

Om vi således tar bort den här frågan ur diskussionen, och om vi alla är överens om att det skall finnas full politisk frihet, fulla demokratiska fri- och rättigheter – organisationsfrihet, yttrandefrihet, åsiktsfrihet, fria och hemliga val – då kan vi diskutera vilken typ av ekonomisk organisation vi skall ha för att kunna komma till rätta med detta mycket allvarliga sysselsättningsproblem som på sikt hotar att skapa ökande arbetslöshet och minskande effektiv sysselsättning. Någonting måste göras åt detta, och vi har därför ställt frågan: Kräver inte tidsläget att man nu diskuterar strukturreformer som ingriper i och ändrar själva systemets grundläggande funktioner?

SUNE JOHANSSON (s):

Herr talman! I det nu föreliggande betänkandet behandlas bl. a. motionen 1295, i vilken jag tillsammans med några medmotionärer hemställt om att riksdagen hos regeringen begär att länsstyrelserna ges i uppdrag att utföra en regional utvärdering av exempelvis skogsindustrin, träarbetande industrier

och husfabriker. Som motivering för de föreslagna åtgärderna anför vi i motionen att det är länsstyrelserna och övriga regionala organ som bäst känner till strukturproblemen inom det egna länet, men att länsstyrelserna saknar lagenliga möjligheter att närma sig problemen om inte de aktuella företagen själva begär bistånd från dem.

Herr talman! Att vi motionärer har aktualiserat denna fråga beror på att vi upplevt och i dessa dagar upplever en nästan dagligen återkommande samhällelig handlingsförlamning inför företagsnedläggningar eller nedskärningar av industriell verksamhet. Detta sker i mitt hemlän liksom i många andra län. Denna handlingsförlamning och brist på insyn i regionala branschproblem skapar också förutsättningar för både statliga, landstingskommunala, primärkommunala och privata felsatsningar på framtida utvecklingsplaner.

Näringsutskottet hänvisar i betänkandet och i utlåtandet över vår motion till pågående eller planerade statliga utredningar beträffande de branscher som vi i motionen angett som exempel på branscher som borde utredas. Men vår motion åsyftar inte bara behovet av ökad samhällelig insyn i de exemplifierade branscherna. Sådana behov skulle kunna åberopas för alla näringsgrenar som har betydelse för sysselsättningen och framtiden för de berörda länen.

Näringspolitiken hänger intimt samman med regionalpolitiken, och för sistnämnda område har vi som bekant från samhällets sida genom Länsplanering 74 tagit initiativ för att söka göra en analys av länens framtida utvecklingsmöjligheter. I en proposition om regional utveckling har regeringen lagt fast målsättningen för framtiden. Men hela detta fina planeringsarbete vilar enligt min mening på lösan sand, eftersom riksdag, regering och de olika länsmyndigheterna har fått skapa sina framtidsprognoser på basis av en förutsatt utveckling av befintligt näringsliv som man inte haft full insyn i.

När vi här i kammaren under nästkommande vecka skall behandla regionalpolitiken kommer vi att få ta del av en motion, i vilken man ifrågasätter behovet av ny länsplanering. De aktuella motionärerna och många länsstyrelser har, kanske med berättigande, anledning att ställa sig frågan om det går att utföra samhällsplanering, när förutsättningarna för länens utveckling dagligen och stundligen ruckas utan att samhället har möjlighet att göra en långsiktig bedömning av det som utgör grunden för vår utveckling, nämligen industrins framtid.

Utskottet anför även att det inte tror på utredningar av begränsad omfattning, alltså sådana som skulle kunna göras inom länen, utan att man i stället bör gå in för landsomfattande statliga branschutredningar.

Motionärerna säger inte heller nej till sådana landsomfattande branschutredningar, men vi är ute efter bättre möjligheter för länsstyrelserna att få full insyn i de inom länen förekommande näringsgrenarna. Dessa kan ju utan att vara invälvda i någon landsomfattande branschutredning ha egna strukturproblem, som kanske beror på olika förhållanden inom det egna länet. I dag får ju länsstyrelserna i rätt stor utsträckning kontakta de centrala myndig-

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

heterna – det gäller arbetsmarknadsdepartementet, industridepartementet och alla andra centrala instanser – för att skaffa sig uppgift om hur det egentligen står till i företag som har stor betydelse för den regionala strukturen. Detta kan, enligt vår åsikt, inte vara riktigt.

I LO:s arbetsmarknadspolitiska program slås fast att företagen måste åläggas skyldighet att öppet redovisa sina planer för sin framtid. oavsett om denna beräknas bli negativ eller positiv.

Vår motion var ett försök att åstadkomma nämnda målsättning, vilken vi anser nödvändig inte bara för de anställda utan i lika stor utsträckning för såväl landsting och kommuner som för de näringsgrenar som inom varje län är beroende av att veta så mycket som möjligt om de dominerande näringsgrenarna för att kunna planera sin egen framtid.

Herr talman! Jag har inte för avsikt att yrka bifall till motionen, men jag har velat motivera dess innebörd, och jag är övertygad om att den inriktning på samhällelig insyn som vi eftersträvar kommer att tvingas fram av utvecklingen. Dagens strukturproblem inom såväl skogs- som stålindustrin visar att det finns ett mycket stort behov av lokal och regional insyn när det gäller pågående förhandlingar och andra framtidsinriktade åtgärder inom de stora industribranscherna. Detta är icke, och får icke vara, en fråga bara för företagen själva och inte heller bara för de anställda inom resp. företag. Även de som är anställda i de omkringliggande näringarna måste få ta del av vad som pågår i de stora, dominerande företagen i länet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl. samt 3:o) motionen nr 869 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Hugo Bengtsson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Jörn Svensson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 1 antar reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 869 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 14
Avstår - 132

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

Näringspolitiken

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hugo Bengtsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 137
Avstår - 15

Mom. 2-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hugo Bengtsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hugo Bengtsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 158
Nej – 150
Avstår – 2

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Ingvar Svanberg m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hugo Bengtsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hugo Bengtsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 158
Nej – 137
Avstår – 15

Mom 8-14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 6 Statligt litteraturstöd m. m.

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:22 med anledning av propositionen 1977/78:99 om statligt litteraturstöd m. m. jämte motioner.

Sedan regeringen i propositionen 1977/78:100 bil. 12 i avvaktan på särskild proposition i ämnet beräknat medel för Vissa åtgärder inom litteraturområdet och för Lån för investeringar i bokhandel hade regeringen i propositionen 1977/78:99 (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen

dels att

1. anta ett i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1977:485) om tillfälligt överlämnande av förvaltningsuppgift inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

dels att

2. godkänna de riktlinjer för ändringar av stödet till utgivning av litteratur som förordats i propositionen.

3. godkänna att försöksverksamheten med stöd till bokhandel utsträcktes till att omfatta även budgetåret 1980/81,

4. medge att för budgetåret 1978/79 statlig kreditgaranti för lån till Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag beviljades intill ett belopp av 2 000 000 kr.,

5. bemyndiga regeringen att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen träffa avtal med Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag om villkoren för statlig kreditgaranti för lån till bolaget, dels att i fråga om anslagsberäkningar

6. till Litteraturstöd för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18 500 000 kr.,

7. till Bokhandelsstöd för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 250 000 kr.,

8. medge att statsgaranti för lån till nyetablering av förlag m. m. under budgetåret 1978/79 fick beviljas intill ett belopp av 2 000 000 kr.,

9. medge att statsgaranti för lån till bokhandel under budgetåret 1978/79 fick beviljas intill ett belopp av 1 500 000 kr.,

10. till Kreditgarantier till förlag och bokhandel för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

11. till Statens kulturråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln med ändring av vad som föreslagits i propositionen 1977/78:100 (bil. 12 p. B 1.) anvisa ett förslagsanslag på 8 909 000 kr.,

12. till Lån för investeringar i bokhandel för budgetåret 1978/79 anvisa ett investeringsanslag av 2 400 000 kr.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1977/78:99 anfördes följande:

”I propositionen läggs förslag fram om utbyggnad av och ändrade riktlinjer för det statliga stödet till utgivning av böcker. Utgivningsstödet föreslås även fortsättningsvis vara selektivt med stöd efter prövning till den enskilda titeln. Till ny svensk skönlitteratur för vuxna, översatt skönlitteratur för vuxna, facklitteratur för vuxna samt barn- och ungdomslitteratur föreslås ett efterhandsstöd, dvs. frågan om stöd prövas först efter det att boken är utgiven. Till klassisk litteratur föreslås förhandsstöd utgå. För samtliga kategorier föreslås gälla att boken måste åsättas ett förlagsnettopris under en viss nivå för att kunna komma i fråga för stöd.

Svensk facklitteratur kommer fortsättningsvis att kunna få stöd. Även stödet till översatt skönlitteratur samt stödet till barn- och ungdomslitteratur byggs ut. Sammantaget föreslås en ökning av utgivningsstödet med 4 milj. kr. från ca 9 milj. kr. till ca 13 milj. kr.

För särskilt kostnadskrävande utgivning föreslås ett projektstöd om 1 milj. kr. Den svenska produktionen av tecknade serier skall uppmärksammas vid fördelningen av stödet.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

För att öka kunskapen om och därmed främja utgivningen av svensk litteratur i utlandet föreslås ett särskilt stöd till översättningar. Översättningarna skall användas för att introducera böckerna hos bl. a. utländska förlag.

Det statliga kreditstödet till bokhandeln utökas med 1 milj. kr. till 2,4 milj. kr. Samtidigt får Bokbranschens finansieringsinstitut som handhar stödet möjlighet att mot statlig garanti låna upp 2 milj. kr. för egen utlåning till bokhandeln.

I propositionen framhålls att de statliga insatserna på litteraturområdet måste byggas ut successivt och baseras på undersökningar av förhållandena i olika delar av branschen. Medel föreslås därför för fortsatta branschstudier.”

I detta sammanhang hade behandlats
dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:1130 av Gunnel Jonäng (c),

1977/78:1519 av Olle Aulin (m),

dels de med anledning av propositionen 1977/78:99 väckta motionerna
1977/78:1803 av Georg Andersson m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen beslutade bemyndiga regeringen att ingå avtal med Litteraturfrämjandet angående stöd för utgivning av barn- och ungdomslitteratur i huvudsak enligt de riktlinjer som anförts i motionen,

2. att riksdagen beslutade att till Litteraturstöd för budgetåret 1978/79 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 20 500 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen,

1977/78:1804 av Gunnar Björk i Gävle (c) och Kerstin Göthberg (c),

1977/78:1805 av Lars-Ingvar Sörenson (s) och Hans Alsén (s) samt

1977/78:1806 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen under punkten Litteraturstöd beslutade anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 9 500 000 kr. förhöjt belopp av 28 000 000 kr. för budgetåret 1978/79.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1519 om stödet till barn- och ungdomslitteratur,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1130 om åtgärder för att tillgodose de synsvagas behov av litteratur,

3. att riksdagen godkände de riktlinjer för ändringar av stödet till utgivning av litteratur som förordats i propositionen 1977/78:99,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1804 om ett tillkännagivande rörande läsfrämjande åtgärder,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1805 om Författares bokmaskin och författarverkstäder,

6. att riksdagen med anledning av propositionen 1977/78:99 samt med avslag på motionerna 1977/78:1803 och 1977/78:1806 till Litteraturstöd för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 19 425 000 kr.,

7. att riksdagen godkände att försöksverksamheten med stöd till bokhandel utsträcktes till att omfatta även budgetåret 1980/81,

8. att riksdagen skulle anta i propositionen 1977/78:99 framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1977:485) om tillfälligt överlämnande av förvaltningsuppgift inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

9. att riksdagen medgav att för budgetåret 1978/79 statlig kreditgaranti för lån till Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag beviljades intill ett belopp av 2 000 000 kr.,

10. att riksdagen bemyndigade regeringen att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen 1977/78:99 träffa avtal med Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag om villkoren för statlig kreditgaranti för lån till bolaget,

11. att riksdagen till Bokhandelsstöd för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 1 250 000 kr.,

12. att riksdagen medgav att statsgaranti för lån till nyetablering av förlag m. m. under budgetåret 1978/79 fick beviljas intill ett belopp av 2 000 000 kr.,

13. att riksdagen medgav att statsgaranti för lån till bokhandel under budgetåret 1978/79 fick beviljas intill ett belopp av 1 500 000 kr.,

14. att riksdagen till Kreditgarantier till förlag och bokhandel för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

15. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (KrU 1977/78:18, rskr 1977/78:153) – under nionde huvudtiteln till Statens kulturråd: Förvaltningskostnader för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 120 000 kr.,

16. att riksdagen till Lån för investeringar i bokhandel för budgetåret 1978/79 anvisade ett investeringsanslag av 2 400 000 kr.

Reservation hade avgivits av Georg Andersson, Åke Green, Lars-Ingvar Sörenson, Hans Alsén, Lennart Bladh, Catarina Rönnung och Helge Klöver (samtliga s) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1977/78:1803, yrkande 1, bemyndiga regeringen att ingå avtal med Stiftelsen Litteraturfrämjandet i huvudsak enligt de riktlinjer som förordats i motionen.

b) med anledning av propositionen 1977/78:99 samt motionerna 1977/78:1803, yrkande 2, och 1977/78:1806 till Litteraturstöd för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 21 425 000 kr.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande nr 22 har som bakgrund regeringens proposition nr 99 om statligt kulturstöd m. m. jämte därtill knutna motioner. Jag kan konstatera att det är ett i huvudsak enigt utskott som står bakom föreliggande betänkande. De socialdemokratiska ledamöterna har dock på en punkt anfört reservation, och det gäller frågan om massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker. Vår reservation utgår från den socialdemokratiska motionen 1977/78:1803. Jag skall be att få utveckla vissa synpunkter på den frågan.

Men dessförinnan skall jag tillåta mig att anföra några ord om en fråga som varit föremål för principiell oenighet och, vågar jag säga, förorsakade våldsamma debatter i kammaren när riksdagen den 23 maj 1975 – alltså för ganska precis tre år sedan – första gången tog ställning till frågan om statligt litteraturstöd.

I den nämnda propositionen, som är undertecknad av – och det är en viss poäng i sammanhanget – Per Ahlmark och Jan-Erik Wikström, sägs inledningsvis:

”Utgivningsstödet föreslås även fortsättningsvis vara selektivt med stöd efter prövning till den enskilda titeln.”

Det var just frågan om huruvida stödet skulle vara selektivt eller utgå efter mer automatiskt verkande regler som föranledde oenighet. Särskilt aktiva i den debatten var folkpartiets företrädare, som med, vågar jag säga, stor emfas pläderade för generellt stöd och därvid med bjärta färger målade upp de stora risker som de ansåg vara förknippade med ett selektivt stöd. Den senare, selektiva, formen stöddes av socialdemokraterna och kommunisterna i utskott och kammare.

Kulturutskottets borgerliga majoritet anförde i sitt betänkande, nr 12 för år 1975, på den punkten bl. a. följande:

”Vad man i realiteten har att välja mellan är å ena sidan en stödform som förutsätter en bedömning, titel för titel, av en snävt sammansatt nämnd eller jury, å andra sidan ett stöd som utgår efter automatiskt verkande regler inom på förhand angivna ramar”. Litteraturutredningen har visat att det finns möjligheter att etablera en statlig stödinsats för ny svensk skönlitteratur som arbetar efter sådana automatiskt verkande regler. Utskottet, som finner att invändningarna mot ett selektivt stöd är av avgörande principiell betydelse, anser att statligt stöd till ny svensk skönlitteratur i princip bör utgå efter de regler som förordats av litteraturutredningen.”

I kammardebatten, som verkligen var livlig – detta framgår med önskvärd tydlighet av protokollet från nämnda dag – deltog bland många andra Per Ahlmark med liv och lust. Han anförde en hel del synpunkter, och det är några meningar där som jag tycker är särskilt intressanta, varför jag skall be att få citera dem:

”Med selektivt stöd finns alltid risken, särskilt i mera kritiska lägen, att det oppositionella diskrimineras, att det politiskt eller estetiskt avvikande bekämpas, att det blir en anpassning till den centrala nämndens värderingar.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

Jag är på det klara med, att vi redan har selektiva stödformer på flera områden och att vi får ännu fler efter dagens beslut. När det t. ex. gäller filmen är det svårt att finna automatiskt verkande regler; likaså när det handlar om nytryck av klassiker i vår litteratur. Men det viktiga är att på de områden där man kan finna sådana automatiskt verkande regler skall man använda sin upptäckt. Klyftan här i debatten går mellan dem som principiellt föredrar ett generellt stöd, där sådant är möjligt, och dem som principiellt avvisar ett generellt stöd, där sådant är möjligt. Här handlar det om en rörelseinriktning för kulturpolitiken." – Där slutar jag att citera Per Ahlmark.

Riksdagens beslut blev att en selektiv prövning skulle tillämpas vid litteraturstöds utgivande. Denna prövning har skötts av kulturrådet och varit föremål för överväganden av den senare tillsatta litteraturstödsutredningen. I propositionen 99, som alltså nu är aktuell i utskottsbetänkandet, säger ansvariga statsrådet Jan-Erik Wikström bl. a. – vilket jag tycker det har sitt intresse att citera i sammanhanget – så här:

"Utgivningsstödet är i sin nuvarande utformning selektivt. För varje titel sker en prövning om stöd bör utgå. Från principiell synpunkt kan skäl anföras för ett system som är mer automatiskt verkande så att stöd utgår om vissa fastställda kriterier uppfylls utan att en prövning sker av den enskilda titeln. Litteraturstödsutredningen anser emellertid att fördelningen av utgivningsstödet även fortsättningsvis bör bygga på ett ställningstagande till den enskilda titeln, men samtidigt föreslår utredaren i syfte att förenkla handläggningen och för att minska inslaget av individuell prövning att förändringar görs som innebär att stödet blir mer automatiskt. Ett system med en författarlista föreslås. På denna lista skulle föras upp författare vilkas böcker utan prövning bör erhålla stöd."

Och så fortsätter statsrådet:

"För egen del kan jag mot bakgrund av remissopinionen i frågan och om något allmänt accepterat system för ett mer automatiskt verkande stöd inte föreligger ansluta mig till uppfattningen att utgivningsstödet även fortsättningsvis bör vara selektivt varvid en prövning skall ske av varje titel för vilken stöd söks. Några automatiskt verkande moment i prövningen av det slag som utredaren har föreslagit bör alltså inte införas."

Jag vill då säga – det känns angeläget med hänsyn till att statsrådet är här – att mot bakgrund av det våldsamma utspelet 1975 hade det onekligen kunnat vara av intresse att få en mer principiell belysning av problemet än vad som står i den här nämnda propositionen. Kulturministern kanske tar tillfället i akt att i stället här i kammaren anföra vissa principiella synpunkter. Jag skulle sätta värde på det och jag tror att också andra skulle göra det. För egen del noterar jag givetvis att de borgerligas inställning till den selektiva stödformen är positiv men finner det som sagt, mot bakgrund av vad jag här har citerat, anmärkningsvärt att man inte på något sätt klarare motiverar sin ändrade principiella syn. Nog om detta.

Så till den socialdemokratiska reservationen som behandlar frågan om massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker. Det är ingen ny fråga. Den var föremål för behandling redan i kulturutskottets betänkande 1975/

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

76:35. Då framhöll utskottet att det var synnerligen angeläget att en kvalificerad massmarknadsutgivning av sådan litteratur kom till stånd, och utskottet förutsatte att regeringen skulle återkomma till riksdagen med ett förslag – men förslaget låter tyvärr alltför vänta på sig. Jag tycker att man med rätta kan tala om de obotfärdigas förhinder i det här sammanhanget.

Från socialdemokratisk sida har vi med hänsyn till, som vi upplever det, frågans stora vikt sökt driva på regeringen. Till förra årets riksdag hade vi ett konkret förslag som avvisades av den borgerliga majoriteten i utskottet. Man gjorde det med hänvisning till att litteraturstödsutredningen, alltså den som jag tidigare återopat, skulle komma med förslag i frågan. Den utredningen är numera slutförd och har till viss del legat till grund för ställningstagandena i propositionen 99. Men något förslag om massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker innehöll inte propositionen. Det föranledde socialdemokraterna att ånyo väcka en motion i frågan, 1977/78:1803.

I den motionen anför vi bl. a. följande: "En rad frågor behöver enligt propositionen studeras innan en massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker kan komma till stånd. Förra året hänvisade föredraganden till den av honom initierade utredningen. Ett år senare hänvisas till den särskilda barnkulturgruppen inom utbildningsdepartementet. Gruppen kommer enligt propositionen inom kort att lägga fram en rapport som bl. a. kommer att innehålla förslag i denna fråga, varför utbildningsministern inte finner anledning att ta initiativ till något nytt utredningsarbete på området. Hur snabbt ett sådant förslag kan realiseras är dock osäkert. Vi är inte beredda att acceptera denna passiva hållning från regeringens sida. Vi anser att en massmarknadsutgivning av prisbilliga barn- och ungdomsböcker tillhör en av de viktigaste hittills olösta kulturpolitiska frågorna, varför omedelbara åtgärder utöver regeringens förslag är nödvändiga." Detta anføres alltså i vår motion.

Vi anvisar också konkreta framgångsvägar. Det var alltså inte fråga om några platoniska uttalanden i det här fallet, utan vi har klart anvisat de vägar som vi är övertygade om skulle kunna göra att insatser på ett mycket bestämt sätt kom till snabbt utförande.

Vi har i motionen pekat på Litteraturfrämjandet som en möjlig väg. Dess massmarknadsutgivning av vuxenlitteratur har ju sedan några år tillbaka visat sig mycket framgångsrik, och enligt våra uppgifter har Främjandet långt framskridna planer på massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker. Den kan komma till stånd ganska snabbt. De här planerna borde enligt vår mening kunna ligga till grund för en satsning på prisbillig barn- och ungdomslitteratur, om staten skjuter till erforderliga medel. En förutsättning för att denna utgivning skall komma till stånd på det sätt som här skisserats är att den sker i samarbete med företrädare för förskolan och för olika barn- och ungdomsorganisationer. Det är också Litteraturfrämjandet enligt de uppgifter vi har berett att ställa upp på.

Litteraturfrämjandet är som bekant starkt förankrat i de stora svenska folkrörelserna och har, som jag redan sagt, dokumenterat sin förmåga att sprida god vuxenlitteratur genom sin massmarknadsutgivning. Jag tycker då

att det är förvånande att de borgerliga inte är beredda att satsa de 2 milj. kr. som vi föreslår i vår motion för denna viktiga och tyvärr alltför mycket försummade del av det kulturpolitiska fältet. Jag kan inte frigöra mig från att förklaringen kan ligga i att den, på senare tid dokumenterade oviljan mot ökad satsning på våra folkrörelser också fått komma till uttryck på det här området. Att som kulturutskottet gör krypa bakom den sedan länge aviserade rapporten från utbildningsdepartementets barnkulturgrupp tycker vi inte är särskilt hedrande. Det är just ett bevis på den obotfärdiges förhinder.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag vill först konstatera att regeringens förslag om utbyggnaden av litteraturstödet på många punkter överensstämmer med de förslag som vänsterpartiet kommunisterna år efter år lagt fram här i kammaren. Mycket av vad som skall fattas beslut om här i dag ser vi alltså som positivt. Samtidigt är propositionens förslag på flera punkter otillräckliga, och i ett avgörande avseende saknas helt några konkreta förslag. Det gäller just frågan om massmarknadsutgivning av böcker för barn och ungdom. Också i andra avseenden drabbar de njudda anslagsbeloppen just barn- och ungdomslitteraturen.

Frågan om massmarknadsutgivning av böcker för barn och ungdom har – som redan framhållits – vid ett flertal tillfällen debatterats här i kammaren. Samtliga partier har ställt sig positiva till en sådan utgivning. Den oenighet som har funnits har inte gällt att det skall komma till stånd en sådan utgivning utan formerna för den.

Nu finns ett konkret förslag från barnkulturgruppen, ett förslag som i stort sett överensstämmer med det krav vi för fram i vår motion och som är knutet till Litteraturfrämjandet och anknyter till dess utgivning av En bok för alla. Därför tycker vi att det är beklämmande att läsa kulturutskottets yttrande över vår motion. Där påstår man dels att frågan ännu inte prövats inom utbildningsdepartementet, dels att det inte finns tillräckligt med pengar för att kunna finansiera en sådan utgivning.

Vänsterpartiet kommunisterna betraktar detta som en av de viktigaste kulturpolitiska frågor som riksdagen har att ta ställning till. I dag präglas bokutbudet för barn och ungdom av dålig kiosklitteratur fylld med klichéer och fördomar. Bilderböckerna för de mindre barnen är i regel masstillverkade utomlands för att kunna saluföras i en rad länder, och alla nationella kulturella särdrag är bortrensade. Frågan om en massmarknadsutgivning har stötts och blötts tillräckligt länge. Nu finns det konkreta förslag utarbetade. Jag kan inte se annat än att utskottets avvisande av vår motion är ett svepskäl. Man är från den borgerliga regeringens sida – alla vackra ord till trots – inte beredd att verkligen satsa på barnen.

Vpk anser att målsättningen med en massmarknadsutgivning av böcker för barn och ungdom måste vara att den skall utgöra ett alternativ till den skräpkultur som i dag präglar utbudet. Den måste gå barnens ärenden – inte förlagens. Sist men inte minst viktigt är att den måste ses som en del i ett läsförfrämjande arbete. Man måste nå ut till nya läsovana grupper.

Det som gör ett statligt engagemang nödvändigt är just distributionssättet. Litteraturförfrämjandet har genom sin förankring i de stora folkrörelserna haft möjlighet att nå ut till nya grupper – på arbetsplatser, genom studieförbunden, osv.

När det gäller massmarknadsutgivning för barn och ungdom skall böckerna distribueras genom KF och Presam men kanske framför allt genom skolorna, förskolorna, biblioteken och barn- och ungdomsorganisationerna. Att producera en barn- eller ungdomsbok relativt billigt är i dag inte det avgörande. Det avgörande är att se till att billig kvalitetslitteratur når ut till de grupper som normalt inte köper bra böcker, än mindre läser dem.

I utskottets betänkande hävdas att den utgivning vi avser med vår motion – som vi kostnadsberäknat till 2,5 milj. kr., vilket överensstämmer med barnkulturgruppens förslag – helt skulle gälla böcker som aktualiserats av radio och TV. Då har utskottet inte läst motionen.

Det råder inget tvivel om att barn- och ungdomsprogram i radio och TV har en oerhörd genomslagskraft. Därför, har vi sagt, bör en del av titlarna i denna massmarknadsutgivning knytas till utbudet i radio och TV. Böcker som aktualiseras där bör finnas tillgängliga till ett lågt pris samtidigt med att programmen sänds. Det brister i dag ofta i det hänseendet. Ett bra program kan på det sättet fördjupas och ge nya infallsvinklar. En film på TV kan ju sällan nå upp till samma nyansrikedom som en bok. På det sättet, menar vi, skulle också TV-tittandet bli mer aktiverande och inte, som så ofta i dag, passiverande. Vi föreslår alltså att omkring 500 000 kr. av dessa 2,5 miljoner skulle anslås till sådan utgivning.

Herr talman! Också i övrigt har vi fört fram en rad förslag beträffande barn- och ungdomslitteraturen. Vi kräver ytterligare en miljon i efterhandsstöd. Först då skulle stödet medföra en reell prispress och göra det möjligt att konkurrera med kioskböckerna. Utskottet hänvisar här till att stödformen ännu inte prövats. Det faktum att stödformen ännu inte prövats kan ju inte vara ett bärande skäl för att avvisa förslaget om ytterligare medel.

Vi pekar vidare på att den svenska bilderboken hör till de kulturyttringar som är mest hotade av den multinationella massproduktionen. Samtidigt är bilderboken oftast det första barnen möter som skall beskriva deras verklighet. I dag är det inte barnens egen verklighet böckerna beskriver utan en problemfri allmänt utslätad version. Vi kräver i vår motion att ytterligare en miljon kronor skall avsättas för att producera för barn och ungdom. Också detta avvisar utskottet.

Stödet till facklitteraturen föreslås visserligen utökat, och det tycker vi är bra. Men som så många remissinstanser påpekat är det inte möjligt att göra ett rättvist urval på 200 titlar ur 600. Utredaren föreslog en gång 300. Vi bedömer det som en mer realistisk siffra och föreslår alltså även här ett ökat stöd.

Herr talman! När man tar upp litteraturstödet så gäller det som jag framhöll tidigare inte bara själva utgivningen av böckerna utan också spridningen och distributionen av dem. I litteraturutredningen föreslogs att ett stöd borde införas till Bibliotekstjänst AB för att förbilliga bibliotekens inköp. Vi har krävt att 4 milj. kr. skall avsättas för detta ändamål. Utskottet avstyrker motionen utan egentlig motivering. Man konstaterar bara att det inte finns tillräckliga skäl att anslå detta belopp. Nu är det inte bara vi som fört fram detta krav. Det har också förts fram i utredningar, och det har stötts av en rad remissinstanser. Jag skulle därför vilja fråga utskottets talesman vilka skäl man har för att avvisa detta krav. De skälen anges nämligen inte i betänkandet.

Slutligen, herr talman, vill jag kort beröra även en annan motion som behandlas i kulturutskottets betänkande. Den gäller de s. k. författarverkstäderna eller bokmaskinerna. Vi betraktar deras verksamhet som mycket positiv. Också utskottet har en positiv inställning, säger man. Men tyvärr sträcker sig inte denna positiva inställning så långt att man vill anslå mer pengar. Vi beklagar det. Det räcker inte med att de får pengar till upprustning, vilket de nu har fått. De måste också ha pengar till driften.

Med detta vill jag yrka bifall till vpk-motionen 1806.

GUNNAR RICHARDSON (fp):

Herr talman! Eftersom utbildningsministern alldeles strax kommer att ta del i debatten skall jag i stort sett inskränka mig till att på utskottsmajoritetens vägnar kommentera den reservation som avgivits av utskottets socialdemokratiska ledamöter och den vpk-motion som Eva Hjelmström nyss yrkade bifall till.

Jag vill dock allra först fästa uppmärksamheten på en sak som jag tror att det är klokt att ta i beaktande då vi diskuterar dessa frågor, nämligen att det statliga litteraturstödet är någonting relativt nytt och att vi fortfarande prövar olika modeller av stödet för att komma fram till en så ändamålsenlig anordning som möjligt. Vissa arrangemang har fortfarande formen av försöksverksamhet.

Budgetåret 1977/78 är faktiskt bara det tredje året då statligt litteraturstöd utgår. När riksdagen våren 1975 tog ställning till utformningen av litteraturstödet framhölls uttryckligen att den litteraturstödjande verksamheten måste få prägel av försöksverksamhet. Effekten av införda stödformer skulle studeras noggrant. Behovet av ytterligare stöd skulle uppmärksammas, och förbättringar av stödsystemen skulle övervägas.

När riksdagen följande år – 1976 – behandlade det statliga litteraturstödet erinrades åter om detta.

Sedan dess har inte bara kulturrådet följtsamt bevakat denna kultursektor, utan dessutom har en särskild sakkunnig på regeringens uppdrag sett över stödordningen och kommit med förslag till kompletteringar och vissa förändringar.

Jag skall inte närmare gå in på utredningsförslagen utan endast slå fast att den reformmetodik som man tillämpat inom utbildningsdepartementet är

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

den riktiga, dvs. att man är öppen för behovet av kontinuerliga förändringar och kompletteringar och att man flexibelt anpassar litteraturstödet efter de nya behov som ständigt uppkommer. Årets litteraturproposition är ett utmärkt exempel på det.

Vi kan också konstatera att kulturutskottet nu står i stort sett enigt. Det är endast på en enda punkt som det råder delade meningar, nämligen i fråga om massmarknadsutgivningar av god barn- och ungdomslitteratur. Utskottet har tidigare markerat sitt intresse för den saken. Den har liksom regeringen inte ansett sig ha underlag för konkreta insatser.

Från socialdemokratisk sida har man två år i rad fört fram krav på omedelbara insatser. Förra året knöt man an till ett förslag från Kooperativa Förbundet, som i skrivelse till utbildningsdepartementet hade föreslagit att en barnboksklubb med KF som huvudman skulle startas. Man hade ansökt om ett statligt bidrag på 2 milj. kr. per år under tre år. Utskottet fann då inte frågan tillräckligt utredd och avstyrkte därför motionen. Riksdagen gick också på utskottets förslag.

Kulturutskottets socialdemokratiska ledamöter kommer i år med en ny motion om barn- och ungdomslitteraturen. Den här gången knyter man an till planer om en utgivning i Litteraturfrämjandets regi. Man har alltså nu övergett tanken på en bokklubb, som man förra året talade så varmt för. Detta förslag har f. ö. också utsatts för skarp kritik i betänkandet Statligt litteraturstöd.

Från majoritetens sida har vi sagt att vi får ge oss till tåls litet till, så att frågan blir ordentligt utredd. Situationen är ju den att de planer på en massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur, som uppenbarligen finns inom Litteraturfrämjandet, inte presenterats och än mindre remissbehandlats eller i annan ordning beretts inom utbildningsdepartementet. Till saken hör också att barnkulturgruppens länge väntade rapport nu strax kommer att offentliggöras.

Mot bakgrund av detta finns det inte nu anledning att ta ställning i den här konkreta frågan. Det vore orimligt att inte avvakta tills frågan blir helt utredd.

Vi har pekat på Litteraturfrämjandet som en möjlig form, sade Hans Alsén. Ja, det är till att vara blygsam. I motionen begärs att riksdagen skall bemyndiga regeringen att ingå avtal med Litteraturfrämjandet om stöd till utgivning av barn- och ungdomslitteratur i enlighet med de riktlinjer som anges i motionen. Det är också vad reservationen går ut på.

Det är gott och väl att man från oppositionens sida hyser stort förtroende för regeringen och utbildningsministern, men jag tycker nog att också vi i kulturutskottet behöver få ett ord med i laget. Vi väntar alltså på ett förslag. Jag yrkar därför bifall till kulturutskottets förslag på samtliga punkter.

Eva Hjelmström började sitt anförande med att säga att hon i stort sett var nöjd med regeringens litteraturstödspolitik, och det låter ju gott och väl. Den fråga som hon uppehöll sig mest vid, massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker, har jag redan kommenterat. Men jag vill gärna säga att de uppslag om samverkan mellan radio och TV som hon nämnde och som det

talas om i motionen, tycker jag är värda att ta på allvar. Däremot kan jag inte finna att hennes beskyllningar mot regeringen och utbildningsministern för bristande intresse kan tas på allvar. Det är alldeles uppenbart att de har ett verkligt stort intresse av att göra bra ifrån sig på detta område.

Beträffande stödet till facklitteratur kan konstateras att det är ett nytt anslag och att det finns anledning att vara försiktig till en början. I den här frågan liksom i så många andra måste vi naturligtvis se till kostnaderna. Det kan konstateras att utgivningsstödet har höjts mycket kraftigt, från 9 till 13 milj. kr., vilket blir nästan 15 %.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

HANS ALSÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets företrädare Gunnar Richardson säger att det alltså är fråga om en försöksverksamhet på litteraturstödsområdet, och det är väl riktigt. Han säger också att det under försöksperioden gäller att finna former för att anpassa det fortsatta stödet efter de nya behov som kan tänkas uppstå, och även det är väl riktigt. Men det märkliga är att varken Gunnar Richardson, hans borgerliga kolleger eller berört statsråd vill vara med om att tillgodose sedan länge kända behov. Det är ju vad det rör sig om när vi talar om massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur. Där är det inte fråga om att göra anpassningar till eventuellt nya behov, utan där gäller det verkligen att tillgodose tidigare och sedan länge kända behov. Det underlåter man genom att krypa bakom den ena utredningen efter den andra. Det är sanningen i sammanhanget. Förra året var det litteraturstödsutredningen som det var lämpligt att krypa bakom. I det här läget är det barnkulturgruppen i departementet. När vi nu framlägger ett konkret förslag och pekar på Litteraturfrämjandet och gör det framför allt mot bakgrund av att vi ju kan hänvisa – jag påpekade detta i mitt förra anförande – till Främjandets väl dokumenterade insatser på vuxenlitteraturens område, då tycker vi att vi verkligen har bra på fötterna.

Gunnar Richardson säger att han tvekar inför att känna förtroende för regeringen på denna punkt, och även vi hyser i viss mån samma tveksamhet. Men vi känner framför allt förtroende för Litteraturfrämjandet, som regeringen skulle sluta avtal med. Den konstellationen tror vi skulle kunna åstadkomma någonting bra på detta område.

Vidare framhåller Gunnar Richardson att utskottet skall ha ett ord med i laget. Ja, nog kunde utskottet om dess majoritet verkligen hade velat ha fått inte bara ett utan många ord med i det här laget. Utskottet har haft många möjligheter härtill men har konsekvent underlåtit att ta vara på tillfällena. Det tycker vi är beklagligt. Det gäller grupper av människor i samhället, vilka verkligen skulle behöva nås av ett utbud på litteraturområdet, ett utbud som är kvalitativt av acceptabel karaktär men som också är överkomligt i pris för de många. Därigenom skulle man kunna nå fram till nya läsargrupper. Det är beklagligt att den borgerliga majoriteten inte vill vara med om detta.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Gunnar Richardson hävdade att jag hade sagt att jag var positiv till regeringens proposition. Jag konstaterade att några av de förslag till förbättringar som vi tidigare under årens lopp fört fram nu har tillgodosetts, vilket naturligtvis är bra. Men jag konstaterade också att alldeles för litet pengar hade anslagits för att förslagen verkligen skulle kunna få full effekt. Jag påpekade särskilt starkt att vårt sedan länge framförda krav på massmarknadsutgivning för barn och ungdom i ett mycket avgörande avseende inte hade tillgodosetts. Hade man redan för flera år sedan tagit fasta på detta krav, hade det funnits en sådan utgivning i dag. Det är naturligtvis trevligt att konstatera att socialdemokraterna nu äntligen slutit upp bakom vpk-kravet. Det är bara synd att det inte skedde tidigare.

Denna fråga är utredd och det finns konkreta förslag från Litteraturfrämjandet och barnkulturgruppen. Det enda som saknas är en vilja hos regeringen att verkligen satsa på detta oerhört angelägna kulturpolitiska område. Barnen är i dag utsatta för en flod av skräpkultur. Det gäller att motverka den kommersialismen och i stället försöka få ut, som jag tidigare betonade, kvalitetslitteratur till läsovana barn och ungdomar.

GUNNAR RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till Arne Alsén vill jag säga att man måste skilja på två saker: att konstatera ett behov och att finna en bra lösning för att komma till rätta med problemet. Vi har alla konstaterat att det finns ett behov av utgivning av god barn- och ungdomslitteratur, men vi har ännu inte kommit fram till den bästa lösningen.

Vi kunde förra året notera med vilken enfass som man från socialdemokratiskt håll talade för sin barnboksklubb. Jag skulle vilja delge kammaren vad den av regeringen tillkallade utredaren säger om tanken på en barnboksklubb. Han konstaterar till att börja med att det är svårt att finna lösningar. Bland de problem som har förelagts litteraturstödsutredningen är detta ett av de mest svårlösta, säger han. Han noterar senare vilken effekt en barnboksklubb skulle ha fått. Det kan vara en tankeställare för Arne Alsén och övriga som tror att de sitter inne med den definitiva lösningen.

”Det är emellertid min uppfattning”, säger utredaren, ”att en bokklubbsverksamhet som är särskilt avsedd för barn och ungdom skulle ha en både negativ och diskriminerande effekt. Oavsett att bokklubbar på grund av sin generella lönsamhet inte torde vara i behov av statligt stöd talar starka sociala skäl emot att barnbokklubbar subventioneras. Ty naturligtvis är det uppenbart att man med en konstruktion som den av KF föreslagna har mycket små möjligheter att nå en annan kundkrets än de föräldrar som redan är medvetna om sina barns behov av goda böcker. - - - Det kan vidare framhållas att denna sorts bokklubbsböcker inte på normala villkor skulle finnas tillgängliga på de försäljningsställen barn besöker. Böckerna skulle heller inte kunna köpas en och en, och självfallet skulle kontantinsatsen göra det omöjligt för barnen att själva besluta om inköp. - - - Just de barn och yngre människor, som det är angeläget att nå fram till med ett alternativt litteraturutbud kommer med all

sannolikhet att förbli utanför den nya bokklubbsvärlden. - - - För de många andra, för dem som på verbala grunder blir socialt handikappade, har en bokklubbsverksamhet ägnad barn- och ungdomslitteratur generellt sett ingen positiv betydelse. Snarare torde den genom de ekonomiska krav en sådan försäljningsform ställer komma att skärpa skiktningen mellan de mera och de mindre gynnade.”

Det finns, menar jag, verkligen skäl att ta sig en funderare på vad som är den bästa lösningen.

Eva Hjelmström säger att det är för litet pengar. Ja visst, det är alltid för litet pengar. Det är att plocka billiga poäng att kräva mer pengar. Hon säger vidare att frågan om utgivning av barn- och ungdomslitteratur är utredd. Jag har inte sett något utredningsbetänkande. Frågan är i varje fall inte remissbehandlad, och det tycker jag verkligen att den här viktiga frågan är värd.

HANS ALSÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot Eva Hjelmström i den här frågan, eftersom vi i huvudsak är överens. Men när hon säger att socialdemokraterna tidigare inte har tagit upp dessa problem och drivit frågorna talar hon, vill jag påstå, mot bättre vetande. Vi har inte slutit upp bakom vpk-kravet, utan vi har haft klart utformade krav för egen del. Om de sedan i principiella avseenden sammanfaller med vpk:s så är det inget att klagga över. I varje fall ser vi ingen anledning till det.

Gunnar Richardson, som är så kreativ att han hittar på nya förnamn, har tydligen inte alls förmått inse att frågan om en barnboksklubb inte är aktuell. Vi har inte att behandla den motionen i dag, utan den fanns förra året, och då agerade inte Gunnar Richardson särskilt mycket i det här avseendet. Dessutom – och det är kanske det anmärkningsvärda – fann litteraturutredaren inte skäl att ens ta kontakt med KF för att diskutera frågan.

Vi har från socialdemokratiskt håll inte velat driva frågan om en barnboksklubb vidare, eftersom den på olika håll har varit kontroversiell. Det finns ju principiella invändningar mot bokklubbsformen, och med hänsyn till att vi betraktar frågan om barnboksutgivningen som så viktig har vi i stället valt linjen via Litteraturfrämjandet, som ju har – jag upprepar det, för tredje gången tror jag – en beprövad verksamhet på massmarknadsutgivningsområdet.

Det är alltså inte fråga om någon skrift i det blå här, utan det finns en dokumenterad verksamhet som skulle kunna utvecklas till att också omfatta utgivning av barn- och ungdomslitteratur. Vi reserverar tycker att det är höggradigt märkligt att varken departementet eller utskottsmajoriteten har velat ta upp den här frågan och finna formerna i en avtalsuppgörelse mellan regeringens företrädare och Litteraturfrämjandet.

Jag tvingas tyvärr upprepa min undran från första anförandet om det inte är så att man från borgerligt håll mer och mer börjar fjärma sig från tanken att i olika sammanhang, framför allt på det kulturpolitiska fältet, benytta sig av folkrörelserna. Mycket talar för att det är på det sättet, tyvärr.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det är anmärkningsvärt att kulturutskottets talesman Gunnar Richardson reducerar väsentliga kulturpolitiska krav till billiga poänger. Om detta är den borgerliga regeringens kulturpolitik, så är det djupt oroande.

Sedan till frågan om massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur.

Jag konstaterar bara, Hans Alsén, att förra året hade ni ett krav på bokklubb. Vi förde fram i stort sett det krav som vi för fram i dag och som alltså ni nu instämmer i. Jag tycker det är positivt att vi är i stort sett överens om det här.

Men jag vill fråga Gunnar Richardson: Hur många år till tänker regeringen utreda frågan om massmarknadsutgivning för barn och ungdom? Hur länge till skall vi behöva vänta på att få kvalitetslitteratur på det här området?

GUNNAR RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Hans Alsén har rätt i att det finns risker med att vara alltför kreativ. Risken att man hittar på nya förnamn är kanske inte så allvarlig. Risken att man skulle lyckas övertyga riksdagen om att utan ordentlig utredning starta en bokklubbsverksamhet för barn bedömer jag som betydligt allvarligare.

Jag tar det som exempel på att en tanke, som från er sida förra året uppfattades såsom mycket viktig och angelägen, har ni lämnat i år. Den har blivit utsatt för mycket hård kritik av litteraturstödsutredningen. Allt detta visar att det finns skäl att noggrant pröva den här frågan om massmarknadsutgivning av böcker för barn och ungdom, och frågan prövas också i två sammanhang: av barnkulturgruppen och av Litteraturfrämjandet. Det finns ingen anledning att inte ta det här på djupt allvar och se till att vi får en bra lösning.

Eva Hjelmström frågar när det kan komma ett förslag. Jag skulle tro att utbildningsministern, som nu skall ta till orda, kan ge bättre svar på det än jag. Men jag är övertygad om att det inte kommer att dröja länge.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Alsén och Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! I går fick jag i min hand ett exemplar av Karl XII:s bibel i nytryck. Visserligen kom denna bok ursprungligen inte ut i någon massupplaga – det lär ha varit 4 000 exemplar i det första trycket – men dess betydelse är långt större än de stora upplagornas masskonsumerade litteratur i våra dagar. Det är kanske den bok som genom historien har betytt mest för svenska folkets bokliga bildning. Visst är det viktigt och nödvändigt att stödja utgivningen av ny litteratur, men det är lika angeläget att se till att de böcker

som är en del av vårt levande kulturarv bevaras och görs tillgängliga för nya generationer.

Bokens plats i vårt kulturliv är självklar. Boken som förmedlare av kunskaper och idéer, av erfarenheter och upplevelser är unik. Nya medier har vuxit fram. Men boken har behållit sin centrala plats och kommer alltid att göra det.

Att ge litteraturen goda utvecklingsbetingelser är därför ett väsentligt kulturpolitiskt mål. Den största och bredaste kulturpolitiska satsningen i vårt samhälle gäller också litteraturen. Jag tänker då bl. a. på kommunernas insatser för folkbiblioteken och stödet till litteratursatser. Det vi i dag har att behandla här i kammaren utgör alltså endast en del av en rad olika insatser för boken och bokläsningen i samhället. Det statliga litteraturstödet avser närmast att stödja produktionen och distributionen av god litteratur och att främja mångfald och variation i utbudet.

De nya riktlinjerna för litteraturstödet innebär att de mest uppenbara bristerna i det nuvarande systemet försvinner. Stödformerna blir mera enhetliga, de avgränsningsproblem som hittills har funnits försvinner i allt väsentligt. Stödformerna blir också smidigare och kan anpassas till behoven i olika typer av utgivning, t. ex. illustrerade böcker och storstilsutgivning för synskadade. Stödet fördelas jämnare mellan litteraturkategorierna och det bör bli högre för den enskilda titeln. Enligt de beräkningar som statens kulturråd har presenterat kommer stödet att bli av en sådan storleksordning att priserna på stödda böcker kommer att kunna vara oförändrade nästa år.

Det förändrade litteraturstödet innehåller flera viktiga nyheter.

Facklitteraturen får ett ordentligt stöd.

Ett förhandsstöd införs för särskilt kostsam utgivning. Det är viktigt inte minst när det gäller att stimulera den inhemska produktionen av kvalitetsserier.

Stöd kommer att utgå för presentation av svensk litteratur i utlandet.

Sammantaget innebär förslagen en avsevärd utbyggnad av insatserna på bokområdet. Utgivningsstödet ökar med mer än hela det belopp som anslogs när litteraturstödet infördes för tre år sedan.

Det stöd till bokhandeln som finns fr. o. m. innevarande budgetår förbättras. Branschens eget organ får hjälp att bygga ut den egna utlåningen.

De förslag som regeringen nu får riksdagens godkännande av skall ses som en del i en fortsatt förbättring av insatserna på litteraturområdet. De statliga insatserna bör grundas på ordentliga studier av förhållandena inom bokbranschens olika delar. SPK genomför f. n. en undersökning av förlagsbranschen och resultatet kan väntas föreligga under hösten. Undersökningen bör ge underlag för överväganden om de fortsatta insatserna. Vikten av att kontinuerligt följa vad som sker på bokområdet markeras av att särskilda medel har reserverats för fortsatta branschstudier.

Hans Alsén tog i sitt inlägg upp den debatt som ägde rum i kammaren 1975 och den motsättning som rådde mellan dem som hävdade principen om ett

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

generellt stöd och dem som förfäktade principen om ett selektivt stöd. Det vore mycket att säga om detta. Några korta synpunkter: Det vore självfallet önskvärt med en modell som bygger på generella eller automatiskt verkande principer här som när det gäller presstödet. Problemet är att kunna konstruera en sådan modell, och jag vet bättre än de flesta hur vanskligt det faktiskt är. Den viktigaste synpunkten är att man lättare kan acceptera ett selektivt och generöst litteraturstöd än ett selektivt och snålt stöd. Det som väsentligen har hänt mellan 1975 och 1978 är den kraftiga utbyggnaden av litteraturstödet, som gör att risken för att man skall diskriminera titlar av ett eller annat slag som vore värda stöd har avsevärt reducerats. Jag är naturligtvis lika glad som Hans Alsén att det är uppslutning i dag kring inte bara ett selektivt litteraturstöd utan också ett generöst sådant.

Med de erfarenheter vi nu har, har vi kunnat föreslå förändringar av litteraturstödet. På samma sätt får de fortsatta åtgärderna på bokområdet bero av hur de stödformer verkar som nu tillämpas på försök.

Erfarenheterna av det statliga kreditstödet till bokhandeln får bilda underlag för beslut om hur ett statligt stöd bör se ut i framtiden. När det gäller bokhandeln vill jag understryka att bokbranschen har ett stort eget ansvar för att vi har en god spridning av kvalificerade böcker runt om i landet. Här måste vi bl. a. följa den fortsatta utvecklingen av bokklubbarna.

Erfarenheterna av det presentationsstöd som nu införs kommer att ligga till grund för hur vi skall stimulera den svenska litteraturens kontakter med andra språkområden.

Även effekterna av det utgivningsstöd som nu införs måste följas noga. Bl. a. bör man uppmärksamma vilken effekt priskravet har både på den utgivning som får stöd och på den som inte kommer i fråga för stöd.

Kulturrådet utvärderar nu försöket med läsfrämjande verksamhet inom barn- och ungdomsorganisationer. Resultatet bör kunna ligga till grund för överväganden om i vilka former staten bör engagera sig för att stödja och utveckla olika slag av läsfrämjande verksamheter.

Bibliotekens roll för att stimulera fler till läsning får inte glömmas. Den måste kontinuerligt diskuteras.

Till hösten blir det aktuellt att ta ställning till flera viktiga frågor i den statliga litteraturpolitiken.

Litteraturfrämjandets försöksverksamhet. En bok för alla, kommer budgetåret 1978/79 in i det sista av de tre år som försöksperioden skulle omfatta enligt avtalet mellan staten och Litteraturfrämjandet. Litteraturfrämjandet genomför f. n. en utvärdering på grundval av verksamheten under de två första åren. Den utförs av litteratursociologisk expertis, som tidigare arbetat med bl. a. litteraturutredningens undersökningar. Till utvärderingen har också knutits representanter för förlag, bokhandel och författare. Resultatet kommer att vara ett viktigt underlag för ställningstagandet i höst till vad staten i fortsättningen skall göra i fråga om denna typ av utgivning.

Barnkulturgruppens rapport kommer inom kort att offentliggöras. Barnkulturfrågorna tilldrar sig nu ett allt större intresse. Det är glädjande. Barn har

lika väl som vuxna behov av ett rikhaltigt kulturutbud, och barnens kulturbehov är i dag långt ifrån tillgodosedda. Med resultatet av barnkulturgruppens arbete som grund kan vi starta en översyn av *hela* kulturlivet med utgångspunkt i vad det erbjuder barnen. Ett av de viktiga områdena blir då naturligtvis litteraturen.

I barnkulturgruppens rapport behandlas bl. a. frågan om en massmarknadsutgivning av böcker för barn och ungdom. Förslagen om en sådan utgivning har varit många. De problem som är förknippade med att finna genomförbara lösningar återstår ännu att lösa. Jag vill dock understryka att en utgivning av billiga och bra barn- och ungdomsböcker är angelägen.

Reaktionerna på barnkulturgruppens synpunkter kommer att bilda underlag för regeringens ställningstagande i höst till hur en sådan utgivning bör stimuleras.

De senaste årens insatser på litteraturområdet har bl. a. präglats av en strävan att förbättra olika handikappgruppers möjligheter att komma i kontakt med litteratur. Stödet till framställning av talböcker har byggts ut kraftigt. Utgivningen av böcker med storstil får en värdefull stimulans genom den utformning utgivningsstödet nu föreslås få. Stödet till utgivning av lättlästa böcker mer än fördubblades innevarande budgetår, och för nästa budgetår föreslås en fortsatt utbyggnad. Formerna för hur utgivningen skall organiseras i fortsättningen är dock inte klara. Denna fråga kommer att studeras vidare under hösten.

Statens kulturråd undersöker f. n. i vilka former staten kan stödja utgivningen av Strindbergs samlade verk och räknar med att presentera ett förslag till hösten. Under förutsättning att finansieringen av utgivningen kan lösas bör utgivningen kunna komma i gång till våren 1979. "Röda rummet" skulle då kunna komma ut i ny upplaga lagom till sitt hundraårsjubileum.

Till sist, herr talman: Det är glädjande att – trots meningsskiljaktigheter på en eller annan punkt – utskottet är så enigt om de väsentliga delarna av det viktiga litteraturstödet.

HANS ALSEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju som utbildningsministern säger, att enigheten är betydande och gäller de i olika avseenden väsentliga avsnitten i propositionen. Men naturligtvis hade det varit önskvärt från oppositionens sida att på flera punkter kunna gå längre än i propositionen. Självfallet har dock resursbegränsningarna här fått tas till intäkt för att vi för dagen inte kan gå längre.

Jag är tacksam för att utbildningsministern fann anledning att i varje fall beröra den fråga jag tog upp inledningsvis om generellt stöd kontra selektivt. Men jag tycker att utbildningsministern litet väl hastigt svävade förbi denna principiellt viktiga frågeställning. Om jag förstod rätt så var hans svar att en generell form hade varit att föredra men att det var så pass svårt att konstruera en sådan att man fick avstå från det. Då är det ju ganska märkligt att man 1975 från folkpartiets och borgerlighetens sida så intensivt kämpade för just det

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

generellt utformade stödet, det som alltså nu, tre år därefter, enligt utbildningsministern är omöjligt att konstruera tillfredsställande. Det måste väl ha varit ännu mindre tillfredsställande konstruerat för tre år sedan, föreställer jag mig.

Jag vill till slut ställa en konkret fråga till utbildningsministern som rör just barnkulturgruppens förslag och de eventuella möjligheterna att det kommer att avsköndra ett förslag i en proposition till ett kommande år – jag upplever att det är den tidigaste tidpunkt som kan förväntas bli aktuell i sammanhanget: Är utbildningsministern beredd att i nästa års budgetproposition lägga ett förslag om någon form av massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur?

Den frågan tycker jag är angelägen att få svar på.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Utbildningsministern påpekade att enigheten är stor och det må vara riktigt, men när det gäller dels massmarknadsutgivningen, dels hur pass mycket man är beredd att satsa på litteraturstödet kan nog sägas att enigheten inte är lika stor. Från vpk:s sida har vi föreslagit betydligt ökade resurser för – som jag tidigare pekade på – just barn- och ungdomslitteraturen. Som också utbildningsministern framhöll är deras behov långt ifrån tillgodosedda.

Just beträffande massmarknadsutgivningen tyckte jag att det lät litet oroväckande när utbildningsministern sade att vi nu skall se över hela kulturlivet för barnen. Vi skall gå igenom frågan grundligt. Då kan man vänta sig att det kommer att dröja ett bra tag innan någonting händer just vad gäller en massmarknadsutgivning av bra böcker. Jag vill upprepa min fråga och anknyter den också till Hans Alséns senast ställda fråga: När kan vi vänta oss ett förslag om massmarknadsutgivning för barn och ungdom?

Sedan en kort kommentar till vad utbildningsministern i övrigt tog upp. Bokhandelns möjligheter att nu hålla ett brett sortiment av kvalitetslitteratur minskar för varje vecka. Där har Sveriges författarförbund presenterat ett förslag om bokhandelstöd. Det bör redan nu kunna diskuteras om detta inte borde kunna ligga som underlag för ett beslut. Jag skulle vilja fråga utbildningsministern om han har några konkreta förslag också på den punkten.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Hans Alsén uppfattade riktigt den ena hälften av vad jag sade om diskussionen om generellt och selektivt. Den andra hälften var ju att det är en väsentlig skillnad på ett selektivt stöd som omfattar – som litteraturstödet nu kommer att göra – sammanlagt mellan 900 och 1 000 titlar. På den punkten tror jag att Hans Alsén ger mig rätt; det är en väsentlig skillnad.

Frågan om huruvida det kommer ett förslag om massmarknadsutgivning nästa år är inte så helt lätt att besvara. Om jag visste att det fanns en fullt färdig modell, som vore accepterad av t. ex. förlag, författare och bokhandel, skulle jag svara ja utan att blinka. Problemet är att man från socialdemokraterna i år

har övergivit fjolårets modell.

Den andra modellen som Litteraturfrämjandet uppges stå för känner jag inte till. Jag har inte sett något som helst papper på detta. Vi är självfallet intresserade av att veta om Litteraturfrämjandet har en färdig modell, och då tycker jag att det är naturligt att den får remissbehandlas samtidigt som barnkulturgruppens rapport remissbehandlas. Det räcker inte i varje fall för mig att lägga fram ett förslag där det heter att det är bra om vi får en massmarknadsutgivning. Min uppgift är att tala om hur den skall se ut, men ingen har hittills lyckats få gensvar från alla parter. Då är det viktigt att detta är utnyttjas för en konstruktiv debatt om denna fråga.

Jag är den förste att välkomna konkreta förslag om hur en sådan utgivning skall se ut, utan att den försvårar för de kvalitetsmedvetna förlag, som i dag satsar på den kvalitativt högtstående svenska barnboken.

HANS ALSÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller frågan om generellt kontra selektivt stöd tvingas jag konstatera att jag hörde rätt; det generellt utformade stödet var så svårt att konstruera att man fick lov att överge det. Det hade ju varit intressant om man för tre år sedan, när folkpartiet verkligen gick till storms mot det selektiva stödet, hade varit ärlig nog att säga att det egna, generellt utformade stödet var ytterst bräckligt.

Så gjorde man emellertid inte. Men i dag är man från utbildningsministerns och folkpartiets sida förfärligt ängslig för att över huvud taget ge sig in på en aktiv försöksverksamhet i fråga om massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur. Jag tycker att detta är räddhågat. Om man tolkar utbildningsministern rätt kan detta innebära att vi aldrig kommer att få ett förslag om massmarknadsutgivning på det här området, för självfallet kan ingen försöksverksamhet – vi är väl överens om att det här måste bli fråga om en sådan – i inledningen vara sådan att man kan garantera att dess 100-procentiga genomförande till alla delar slår väl ut. Det är omöjligt.

Det finns en räddhåga i det här resonemanget som inte bådar särskilt gott. Det hade väl ändå varit ganska snyggt, när vi nu för tredje året i rad här i kammaren diskuterar frågan om massmarknadsutgivning för barn och ungdom, om statsrådet hade kunnat deklarera att vi nu skall se till att vi får en form som gör det möjligt att inleda en försöksverksamhet på detta vitala område. Då hade det åtminstone känts någorlunda tillfredsställande. Nu känns det rent bedrövligt, för det är något av de obotfärdigas förhinder över det borgerliga agerandet i detta avseende.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Nej, så ligger det inte till. Jag har sagt att jag ställer det kravet på mig själv att jag skall veta vad ett förslag innebär. Hans Alsén arbetade i fjol för en modell som han nu har övergivit. I år talar han för en modell som han inte på något sätt kan konkretisera. Jag säger bara: Hjälp oss att få ett underlag! Vi har nämligen hittills inte i departementet kunnat konstruera en sådan modell som vi efterlyser. Det är väl synd att undanhålla mänskligheten

detta konkreta förslag som Hans Alsén nu har – det är det vi ber att få. Om vi tycker att det uppfyller kraven skall vi återkomma med ett förslag. I sak är vi överens, men det är inte så lätt som Hans Alsén föreställer sig att förverkliga förslaget. Men jag lyssnar gärna till hur det konkret skulle kunna utformas.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Alsén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! I motionen 1804 av Kerstin Göthberg och mig har vi motionerat om fortsatt stöd till läsfrämjande aktiviteter inom organisationslivet. Den utbyggnad av stödet till barn- och ungdomslitteratur som föreslås i propositionen är välkommen. Men för att stödet också skall få den avsedda effekten är det angeläget att se till att de böcker det är fråga om också kommer att läsas. De läsfrämjande åtgärdernas betydelse måste kraftigt framhållas, och det är viktigt att man får en motvikt mot den alltmer kommersialiserade kultur som i dag möter ungdomarna. Den debatt som pågår om fritiden och fritidsvanornas kommersialisering är därför mycket värdefull. Framför allt är den debatt som pågår inom organisationerna väldigt glädjande. Men också det arbete som statens ungdomsråd nu delvis har avslutat med en debattskrift om dessa frågor är bra, därför att den ger ökad information om de problem som hör samman med fritiden och fritidspolitikens kommersialisering. Det bör också tilläggas att frågorna om kommersialisering är under uppsikt i den referensgrupp för folkrörelserna under kommunministern som arbetar. Jag tycker ändå att det verkar som om den nuvarande regeringen bättre än tidigare regeringar engagerar sig i den problematik som hör hemma kring kommersialiseringsfrågorna inom en rad områden, och det är glädjande.

Utskottet säger nu när det gäller den motion som jag återopade, att det är viktigt att man snarast löser frågan om hur de framtida insatserna i lässtimulerande syfte skall utformas. Man skjuter dock detta framför sig genom att säga att man skall avvakta kulturrådets verksamhet. Jag anser till skillnad från utskottet att denna fråga är viktig och brådskar, och det är naturligt och viktigt att man utnyttjar den resurs som folkrörelserna utgör. Speciellt inom studieförbund, barn- och ungdomsorganisationer bör denna verksamhet kunna ytterligare utvecklas.

Jag beklagar alltså, herr talman, det något njugga svar som utskottet ger på den fråga vi tyckte var så viktig och som vi framförde i motionen. Jag har dock inget annat yrkande än utskottets förslag.

LARS WEINEHALL (c):

Herr talman! Det föreliggande förslaget till litteraturstöd är en blandning av nytt och gammalt. Tidigare stödformer som fungerat bra byggs ut, andra modifieras. Dessutom tillkommer ett särskilt stöd för svensk facklitteratur, en stödform som är angelägen i många avseenden.

Det är min bedömning att satsningen på barn- och ungdomsböcker är det

allra viktigaste litteraturstödet. Jag kommer i mitt inlägg att behandla detta område – det är här som kommersialiseringen inom kultursektorn tagit sig några av sina mest drastiska uttryck – och av tidsskäl får jag därvid begränsa mig till serierna.

När det gäller barnserier är utvecklingen mest skrämmande. Våra barn formligen överöses av serieskräp, med ett budskap och en människosyn som strider helt emot våra gemensamma grundvärderingar i det här landet. Enligt beräkningar säljs bortemot 35 miljoner serietidningar årligen i Sverige. Till detta kommer en snabbväxande flora av seriealbum, vilkas upplagor pendlar mellan 15 000 och 150 000 per styck. Huvuddelen av dessa utgivningar är multinationellt skräp.

Det är en bedräglig soppa som bjuds. Västernhjältar med rå och saftig indianslakt, deckarhjältar med människoförakt, agenter förpackade som reaktionära världsmissionärer, superhjältar med hyperteknologiska förstörelsevapen som t. o. m. får neutronbomber att förblekna, karatemästare med skräck och spekulativt underhållningsvåld som förnämsta kännemärke – sådan är menyn i dag.

Det är fullt klart att vi måste minska våldsinslagen i TV. Men våldet i vår skräplitteratur är minst lika smaskig i sin möjlighet att påverka. Olika vägar att fimpaskräplitteraturen måste prövas.

För det första måste vi inta skärpta attityder. Föräldrar kan inte fortsätta att strunta i vad ungarna läser. Skolan måste aktivt bearbeta skräplitteraturen. Ungdomsorganisationerna har med några få undantag svikit i denna fråga. Ett av undantagen är Vi unga – det finns fler, det vet jag. Vi unga har bedrivit en aktiv och bred agitation för att skapa en annan attityd. Kulturinstitutioner i landet måste aktivt ta itu med skräpkulturen. Varför inte införa en säljbojkott mot det grövsta serieskräpet, precis en sådan som diskuterats när det gäller våra vanligaste utvecklingstidningar?

För det andra måste vi införa reformer för att skapa alternativ. Det måste till en uppbackning av kvalitetslitteratur genom produktionsstöd, ett prispressande efterhandsstöd samt en god massdistribution, dvs. massmarknadsutgivning av kvalitetslitteratur.

Dagens förslag till litteraturstöd kan ses som ett steg på vägen. Produktionsstöd införs för speciellt kostnadskrävande litteratur. Jag vill i sammanhanget säga att som jag ser det bör åtminstone hälften av den miljon som satsas reserveras för barnböcker och serier för att vi skall få en effekt i det här avscendet. Det skulle vara intressant att få ta del av utbildningsministerns synpunkter när det gäller fördelningen av dessa pengar.

Fler titlar får stöd i och med dagens förslag. Från tidigare 80 blir det nu 150 som får efterhandsstöd. Det är värdefullt, och vi får se vilken effekt detta får i framtiden.

Jag beklagar att vi inte i dag kan fatta beslut om massutgivning av kvalitativ barn- och ungdomslitteratur. Det är helt klart att detta i fortsättningen är den angelägnaste litteraturpolitiska frågan. Statsrådet Wikström har en positiv skrivning i propositionen, som måste tolkas så att en massmarknadsutgiv-

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

ning skall bli verklighet så snart ett tillfredsställande beslutsunderlag föreligger.

Inom kulturrådet studeras f. n. olika konkreta förslag till massmarknadsutgivning. Inom utbildningsdepartementets barnkulturgrupp arbetas med samma sak. En möjlighet är att uppdra åt Litteraturfrämjandet att liksom man ansvarar för "En bok för alla" också ansvara för "En bra bok åt alla barn".

Men det finns också andra alternativ som bör prövas. Det vore värdefullt, om det vore möjligt att konstruera en modell där distributionen kunde garanteras och förlagen samtidigt kunde erbjudas möjlighet att aktivt samverka med stat och folkrörelser.

Syftet med massmarknadsutgivning är att producera böcker billigt, i tillräcklig mängd och med distribution överallt. Priset skall hållas lågt. Förmodligen är distributionsmetoden det allra viktigaste för att massmarknadsutgivningen skall bli framgångsrik. Därför måste vår strävan vara att förutom att använda traditionella vägar söka nya distributionskanaler inom Folkrörelsesverige. Det vore dessutom av värde om skolan och biblioteken kunde delta i den massmarknadsdistribution som skall utarbetas.

Herr talman jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets förslag.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Mitt inlägg kommer att knyta an till tillämpningen av förordningen om statligt litteraturstöd, närmast den del som berör kreditgaranti för förlagsverksamhet.

Jag kunde genom frågeinstitutet ha ställt en fråga till utbildningsministern, men för att spara tid åt kammaren gör jag mitt inlägg i anslutning till behandlingen av det föreliggande betänkandet.

Utbildningsministern och jag har tidigare haft möjligheter att utbyta tankar om hur man skall skapa mångfald på tidnings- och tidskriftsområdet. Det har skett mot bakgrund av en koncentrationsprocess på det området, som har lett till en omfattande tidningsdöd. Vi har varit ense om att det är en statlig uppgift att verka för en struktur på massmedieområdet som ger många röster.

Från samma demokratiska utgångspunkt vill jag här ta upp ett fall av tystade röster på förlagsområdet. Jag syftar på att Förlagstjänst Handelsbolag, Gamleby, har tvingats lämna in en konkursansökan. Det var ett förlag för billighetsutgivning av kvalitetsböcker. På dess utgivningslista har stått en rad värdefulla böcker, böcker både av debutanter och av klassiker. Åtskilliga titlar har erhållit litteraturstöd.

Enligt en presskommuniké har Förlagstjänst vid tre tillfällen sökt en statlig lånegaranti i enlighet med förordningen om statligt litteraturstöd. Avslag meddelades av statens industriverk den 22 februari 1977, av regeringen den 22 juni 1977 och slutligen åter av regeringen den 22 december 1977.

Vid de båda sistnämnda tillfällena hade regeringen att ta ställning med ledning av två remissutlåtanden, dels från statens kulturråd, dels från statens

industriverk. Statens kulturråd skrev i ett yttrande den 7 november 1977 följande:

”I likhet med föregående yttranden, såväl till industriverket som till departementet, vill kulturrådet understryka den kulturpolitiskt betydelsefulla verksamhet som bedrivs av Förlagstjänst. Rådet ser denna verksamhet såsom ett komplement till den med statliga medel bedrivna försöksverksamheten med massmarknadsutgivning. På goda grunder finns det anledning att se företagets imponerande utgivningslista som en för samhället ytterst förmånlig försöksverksamhet för spridning av god litteratur i massmarknadsutförande.

Förlagstjänsts uttalade lågprislinje och det för företaget speciella distributionssystemet utgör sammantaget en konsekvent genomförd försöksmodell att finna hitills oprövade distributionsvägar för den billiga boken. Det vore därför synnerligen olyckligt om denna kulturpolitiskt löftesrika verksamhet skulle avbrytas av brist på kapital.”

Mot bakgrunden av behovet av mångfald vill jag fråga, varför utbildningsministern fattade ett beslut som motverkar konkurrens och mångfald på det här området. Jag anser mig inte ha möjligheter att själv göra bedömningen, men jag vill ändå understryka att kulturrådet, som är en statlig instans, hade uttalat sig så positivt i detta fall. Jag vore därför tacksam om utbildningsministern kunde ge ett svar på min fråga.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Utan att jag går in på någon längre redogörelse för de principer som ligger till grund för kreditstödet kan jag väl säga, att statens kulturråd prövar ansökningar från kulturpolitiska och att industriverket prövar dem från ekonomiska och finansiella utgångspunkter. Industriverket avstyrkte den nyss berörda ansökningen. Av de ansökningar som har avslagits har sådant ställningstagande skett i vissa fall på grundval av avstyrkan från kulturrådet, i vissa fall av kreditvärdighetsskäl på grundval av utlåtande från industriverket. Det senare var fallet beträffande den här aktuella ansökningen.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag kan då bara göra den bedömningen att detta förlag väl är så gott som ensamt om en billighetsutgivning av sådana kvalitetsböcker som det gäller och att utbildningsministern, när han gjorde sin avvägning i detta fall, ändå hamnade på en linje som gick emot den egna principdeklarationen i hans första anförande, nämligen att det var en viktig kulturpolitisk uppgift att här verka för mångfald.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Olle Svensson torde säkerligen vara medveten om att jag inte i detalj kan redovisa underlaget för regeringens ställningstagande. Men det är självfallet att vi också måste ta hänsyn till den ekonomiska utredning som industriverket gör. Det är ju till sist skattebetalarnas pengar som det rör sig

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Statligt litteratur-
stöd m. m.*

om också i det här fallet. Jag kan försäkra att det inte är fråga om något avsteg från kulturpolitiska principer utan om en trohet mot det beslut som riksdagen har fattat om att man också skall ta hänsyn till de ekonomiska förutsättningar.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan 2:o) reservationen av Georg Andersson m. fl. samt 3:o) motionen nr 1806 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Georg Andersson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Eva Hjelmström begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 22 mom. 6 antar reservationen av Georg Andersson m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 1806 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 142
Nej - 13
Avstår - 153

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 22 mom. 6 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Georg Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Georg Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160
Nej – 148

Mom. 7–16

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

Olympiska vinterspel i Sverige år 1984

§ 7 Olympiska vinterspel i Sverige år 1984

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:23 med anledning av propositionen 1977/78:146 om olympiska vinterspel i Sverige år 1984 jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1977/78:146 (jordbruksdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att godkänna ett i propositionen redovisat avtal mellan staten och Göteborgs, Falu, Åre och Ragunda kommuner om anordnande av de olympiska vinterspelen år 1984,

2. godkänna de riktlinjer för det fortsatta arbetet med de olympiska vinterspelen år 1984 som förordats i propositionen.

I propositionen hade föreslagits vissa riktlinjer beträffande genomförande, organisation och ekonomiskt ansvarstagande för de olympiska vinterspelen år 1984, om dessa förlades till Sverige.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1977/78:1890 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade att som förutsättning för bifall till propositionen 1977/78:146 skulle gälla

a) att från och med nästkommande budgetår ökade satsningar skedde på idrottsverksamheten, så att den klart uttalade målsättningen "idrott åt alla" kunde uppfyllas inom de närmaste åren,

b) att de berörda kommunerna skulle hållas ekonomiskt skadeslösa i vad gällde genomförandet av olympiska vinterspelen 1984,

2. att riksdagen – om villkoren under 1 ej accepterades – skulle avslå propositionen 1977/78:146, och

1977/78:1906 av Lena Öhrsvik m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle avslå propositionen 1977/78:146.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1890, yrkande 1.
2. att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:146 samt med avslag på motionerna 1977/78:1890, yrkande 2, och 1977/78:1906, båda motionerna såvitt nu var i fråga, bemyndigade regeringen att godkänna i propositionen redovisat avtal mellan staten samt Göteborgs, Falu, Åre och Ragunda kommuner om anordnande av de olympiska vinterspelen år 1984,
3. att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:146 samt med avslag på motionerna 1977/78:1890, yrkande 2, och 1977/78:1906, båda motionerna såvitt nu var i fråga, godkände de riktlinjer för det fortsatta arbetet med de olympiska vinterspelen år 1984 som förordats i propositionen.

Reservation hade avgivits av Tyra Johansson, Catarina Rönnung och Lena Öhrsvik (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1906 och med anledning av motionen 1977/78:1890 skulle avslå propositionen 1977/78:146.

TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! I sitt betänkande nr 23 föreslår kulturutskottet att riksdagen skall bifalla regeringens proposition om ansökan att få anordna olympiska vinterspel i Sverige 1984.

Catarina Rönnung, Lena Öhrsvik och jag har reserverat oss mot detta och föreslår i stället att riksdagen skall besluta avslå propositionen. Vi reserverar oss finner inga skäl för Sverige att ansöka om att få stå som värdland för dessa spel. Däremot finner vi en rad skäl som talar mot förslaget.

I en situation då man med hänvisning till det svåra statsfinansiella läget avslår förslag om en rad verkligt angelägna insatser ter det sig närmast utmanande att vilja satsa minst 76 milj. kr. på ett jippo som olympiska spel. Vi har bara under detta riksmöte vecka efter vecka tvingats dra åt svångremmen när det gäller en rad angelägna satsningar. För att inte bli alltför mångordig skall jag inskränka mig till att peka på vad det nu aktuella utskottet, kulturutskottet, tvingas till.

Det som ligger närmast när det gäller det aktuella ärendet är ju att påminna kammarans ledamöter om att stödet till idrotten i år för första gången på länge dragits ner. Man fick där inte ens kompensation för kostnadsstegringarna. Lokalradion, som är i ett ytterst brydsamt ekonomiskt läge, kunde inte få de 15 milj. kr. som egentligen alla partier var överens om att den behövde. Vidare drog man bort de 25 milj. kr. som skulle ha ägnats den fortsatta utbyggnaden av SIA-skolan.

Låt mig vidare hänvisa till debatten häromdagen rörande just stödet till ungdomsorganisationerna. Talesmannen för utskottsmajoriteten återkom då i sina inlägg gång på gång till hur nödvändigt det är att vi i dagens budgetläge endast satsar på de mest nödvändiga tingen och helt går in för att stärka landets ekonomi.

Jag måste, herr talman, få fråga: Tillhör olympiska spel de mest angelägna tingen att satsa pengar på i dag? Jag vill också starkt ifrågasätta om de

lämnade kostnadskalkylerna håller. Det skulle inte förvåna, om dessa drygt 76 miljoner får räknas upp rejält.

I det här sammanhanget är det också ofrånkomligt att fråga sig vad dessa spel har för uppgift att fylla. Det har sagts att de verkar internationellt förbrödande, men på mig verkar det som om de skulle ha en direkt motsatt verkan, dvs. att de uppammar chauvinismen i verkligt hög grad, och det talas i liknande sammanhang t. o. m. om "hatmatcher".

Att dessa olympiader alltmer kommersialiserats med åren kan väl heller ingen förneka. Det handlar mer och mer om pengar och mindre och mindre om idrottslig lek. De har också kommit att spela en politisk roll, som väl inte i något sammanhang kan sägas ha varit syftet med dem från början. Till detta kommer de stora säkerhetsrisker som numera förknippas med sammandragning av detta slag.

Det har också sagts mig att förslaget tillkommit på ett något egendomligt sätt. Naturligast hade förstås varit om Riksidrottsförbundet varit den organisation som fungerat som initiativtagare och pådrivare för Sverige som värdland, men förberedelserna hade tydligen hunnit långt i departementet innan förbundet ens var inkopplat. Detta visar, tycker jag, att angelägenhetsgraden inte är så särskilt stor. Det är väl också en utbredd uppfattning att den olympiska kommittén lever i en värld för sig, tämligen fjärran från den levande idrotten. Det finns alltså en rad anledningar att ifrågasätta hela detta mastodontformade arrangemang. Att Sverige i det läget skulle lägga in ansökan om att få vara värdland måste skarpt ifrågasättas.

De erfarenheter man gjort i andra länder under de senaste åren avskräcker. Det gäller inte bara de terroristaktioner som drabbat främst Västtyskland. Det gäller också de katastrofala ekonomiska bakslag som drabbat spelens värdländer.

Är verkligen en från idrottslig synpunkt så diskutabel tillställning som en olympiad värd detta? Från idrottslig synpunkt diskutabel, herr talman, men också ur andra aspekter diskutabel; som jag förut påpekat uppammar den chauvinism, den har blivit helt kommersialiserad, den driver unga människor till en gräns, där inte bara fysiska utan också psykiska skador blivit allt allvarligare. Sådan idrott är inte längre bra från friskvårdssynpunkt, så som ju idrotten från början är tänkt – den verkar åt rakt motsatt håll. Idrotten blir inte heller längre den hobby, den fritidsstimulans som den skall vara. Den blir det allt överskuggande livsinnehållet för ett stort antal människor. Jag skall inte mera gå in på detta, men det skulle kunna utvecklas till en djup och allvarlig diskussion.

I dag gäller det endast om Sverige i sitt ekonomiskt brydsamma läge skall begära att få stå som värdland för nästa vinterolympiad. Vi reserverar anser inte det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den till betänkandet fogade reservationen och därmed avslag på kulturutskottets hemställan i betänkandet 23.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! De olympiska spelen runt om i världen drar allt större kostnader för värdländerna. Förslaget om att arrangera vinterspelen 1984 i Sverige kommer att dra med sig stora direkta och indirekta kostnader för skattebetalarna, detta trots att spelen enligt planerna skall förläggas till fyra orter.

Man kan ifrågasätta värdet av olympiska spel i deras nuvarande form. Det ifrågasätts också inom idrottsrörelsen, framför allt inom den del som inte befinner sig på elitnivå. Olympiska spel ingår ju som en del i elitidrotten och skall därmed, sägs det, ha en stimulerande verkan på breddidrotten och på fysisk fostran. Med den inriktning som elitidrotten nu har, framför allt inom många publikfriande grenar med stora kommersiella intressen, kan man verkligen ifrågasätta elitidrottens värde som stimulans och föredöme för ungdom och idrottsutövare.

Denna olympiad kommer att bidra till det fortsatta elitidrottstänkandet. Vi kommer 1984 att få se "ishjörnar" spela ishockey, vi kommer att få se skidåkare som efter det att de har kommit i mål inte kan uppträda offentligt utan att ha sina skidor i jämnhöjd med huvudet. De är alltså dessa stressade elitidrottsmän och reklampelare som skall vara föredömen för ungdom och idrottsutövare, som skall främja breddidrott. Det är detta som vi skall bidra till med de olympiska spelen 1984.

Jag har i och för sig inget emot idrottstävlingar av stort format – under vissa förutsättningar. De förutsättningarna är att man har en breddidrott, att det finns möjligheter för denna breddidrott att verka, att det ges anslag till den idrottsverksamheten samt att man har anläggningar med möjligheter att bedriva den. Anslagen är ju i dag helt otillräckliga. Därför menar vi att om riksdagen inte klart uttalar att man i fortsättningen verkligen skall satsa på breddidrotten så har en elitidrottstävling som olympiska spelen ingen funktion att fylla. Den måste alltså förbindas med kraftiga satsningar på idrottsverksamheten, främst på möjligheten till en breddidrott som har tyngdpunkten på kvinno- och handikappidrott. Ett idrottsevenemang i storleksordningen olympiska spel skall alltså sättas in i ett större sammanhang.

För några veckor sedan diskuterade vi anslagen till idrottsverksamheten. De blev prutade – naturligtvis. Det var krisläge i den svenska ekonomin, och det ser ut att så förbli. Det fanns alltså inga pengar.

Utskottet kan inte heller nu säga att det i fortsättningen skall bli någon verklig satsning på breddidrotten, på anläggningar, på möjligheter för kvinnoidrott och handikappidrott. Det finns inte någon sådan uttalad mening.

Dessutom kommer vinterspel i Sverige att drabba de berörda kommunerna indirekt med avsevärda kostnader. Erfarenheterna från tidigare liknande arrangemang förskräcker. Skattebetalarna har i efterhand fått betala betydande belopp. Garantier bör därför lämnas att hela nationen får stå för kostnaderna i samband med olympiska spel. Men här hänvisar man till det avtal som skall tecknas mellan staten och kommunerna. Det avtalet är i

gångse ordning en principöverenskommelse och en beräkning av vad som kommer att erfordras. Men det kan klart sägas redan nu att de berörda kommunerna kommer att drabbas av kostnader utöver dem som anges i principöverenskommelsen. Det kommer att bli följdkostnader av den arten att skattebetalarna får ta på sig dem.

Vi har i motionen 1890 krävt att om vi skall ha vinterspel skall två saker vara utsagda, nämligen att vi skall få en ökad satsning på idrotten framöver och att kommunerna skall hållas ekonomiskt skadeslösa i den här affären. Utskottet vill inte biträda de förslagen – tyvärr, för en satsning på olympiska spel borde gå hand i hand med en satsning på breddidrotten så att den kunde få en funktion i vårt samhälle. Man borde verkligen ge de medel som behövs härför.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1890 när det gäller punkten 1 i utskottsbetänkandet. När det gäller punkterna 2 och 3 i utskottsbetänkandet sammanfaller vår motion med reservationen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! År 1924 fick vintertävlingar status som olympiska spel. Sverige har deltagit i samtliga vinterspel sedan dess, alltid med stora framgångar. Genom åren har man diskuterat Sveriges möjligheter att stå som värd för ett vinter-OS. Senast 1968 gjordes en utredning, som dock inte ledde till något positivt resultat.

Har olympiska spel som tävling överlevt sig själva? Den frågan har ställts allt oftare efter de senaste olympiska arrangemangen. Detta gäller naturligtvis i högre grad sommarspelen, men även vinterspelens vara eller inte vara har satts i fråga. Med den utveckling som skett mot allt större, mer påkostade satsningar på arenor, olympiabyar och kringarrangemang ter sig möjligheterna för mindre nationer att stå som värdar för olympiska spel minimala. Detta är, som jag ser det, en olycklig utveckling, helt stridande mot de intentioner som fanns när fransmannen de Coubertin redan 1892 tog initiativ till olympiska spel i modern tid.

Mot denna bakgrund ter sig den svenska ansökan om att få anordna olympiska vinterspel 1984 som ett värdefullt initiativ att skapa en "annorlunda" vintertävling. Jag skulle gärna vilja ge en eloge till den utredning som arbetat med det här projektet. Förutsättningarna för Sverige att arrangera olympiska vinterspel är väl underbyggda. Den möjlighet som genom Internationella olympiska kommitténs ändrade regler har öppnat sig att anordna ett decentraliserat vinterspel har utredningen väl tillvaratagit. De kommuner som förklarat sig villiga att stå som arrangörer har också god erfarenhet av internationella tävlingar. Göteborg t. ex. har anordnat EM och VM på skridsko samt VM i konståkning. Falun har redan visat kapacitet för VM-tävlingar 1954 och 1974. World Cup i Åre 1977 blev både publik- och tävlingsmässigt stor succé. Slutligen har vi Hammarstrand, som redan har en

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

rodelbana av olympisk klass och som arrangerade en VM-tävling 1967.

Detta innebär också att endast kompletteringar av nu befintliga arenor behöver göras. Den svenska olympiamodellen innebär således att tävlingarna läggs där vi redan har lämpliga arenor, vana funktionärer, erfarenhet av internationella tävlingar och sist men inte minst där det finns ett stort intresse för dessa vinteridrotter.

Med anledning av propositionen har väckts endast två motioner. Detta tyder på, tycker jag, att ett svenskt värdskap för vinterspelen är väl förankrat hos aktiva och idrottsintresserade, med några få undantag.

Till kulturutskottets betänkande har fogats en reservation från utskottets kvinnliga socialdemokrater. Den andas en negativ inställning till olympiska spel över huvud taget och därmed i förlängningen också till tävlingsidrott. Eller är det så att vi kan ha olympiska spel bara vi inte själva här i Sverige behöver stå som arrangörer? I så fall är det en märklig inställning. Efter alla år av deltagande kan det väl ändå vara dags att "bjuda igen".

Farhågorna att satsningen på olympiska spel skulle inkräkta på idrottsanslagen är enligt min mening ogrundade. Både i propositionen och i kulturutskottets betänkande betonas att åtagandet för OS *inte* får inverka menligt på utvecklingen av det statliga idrottsstödet under kommande år.

I vpk:s motion, som Lars-Ove Hagberg yrkade bifall till, är man inte helt negativ till Sveriges värdskap för olympiska spel. Man ställer dock vissa villkor för att kunna bifalla propositionen. Dessa har enligt vpk inte uppfyllts.

Vpk tar där upp de årliga anslagen till idrotten och vill ha garanti för att målsättningen "idrott åt alla" kan uppfyllas inom de närmaste åren. Jag har redan berört detta och vill upprepa att det både i propositionen och i utskottsbetänkandet betonas att detta inte får inverka menligt på idrottsstödet kommande år.

Det andra villkoret är att kommunerna skall hållas ekonomiskt skadeslösa vid genomförandet av olympiska vinterspel. Det tycker jag är något märkligt. Till propositionen är fogad en bilaga, nämligen avtalet mellan staten och de berörda kommunerna. Det har också undertecknats av representanter för de kommuner det här gäller samt för Kommunförbundet.

Herr talman! I nästa vecka skall internationella olympiska kommittén ta ställning till Sveriges ansökan om olympiska vinterspelen 1984. Min förhoppning är att kommittén skall se positivt på den annorlunda modell av vinterspel som Sverige presenterar och som också innebär en förnyelse av spelen och även öppnar möjligheter för små nationer. Det kan också innebära att de olympiska traditionerna kan föras vidare i en för idrotten positiv riktning, där idrottsliga insatser sätts i förgrunden och den kommersiella trenden bryts.

Herr talman! Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23.

I detta anförande instämde Karl-Eric Norrby (c).

TYRA JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva konstatera att Kerstin Göthberg inte alls hörde på vad jag sade. Jag sade mycket tydligt ifrån att de olympiska spelen är starkt diskutabla inte endast därför att Sverige skulle vara värdland.

I övrigt har jag bara den kommentaren till utskottets talesmans inlägg att det enda som blir annorlunda är en detalj, nämligen att spelen sker på tre ställen i stället för ett. Alla mina invändningar kvarstår.

LARS-OVE HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När utskottet skall försvara sig andas det en traditionell aningslöshet inför vad som förestår. Utskottet tror att bara därför att spelen decentraliseras så slipper man dess avigsidor. Så är det ju inte alls. Det är fortfarande samma mönster.

Vi skall ha klart för oss att det inte är tävlingsidrotten som sådan det gäller, utan de former i vilka tävlingsidrotten utövas och de villkor på vilka det sker. Tyvärr är de kommersiella intressena så starka att de i dag dominerar all elitidrott. OS är ett inslag i den bilden. Skall då de folkvalda, som för bara för några veckor sedan inte kunde uppfylla Riksidrottsförbundets anslagsbegäran, nu besluta att garantera pengar för ett olympiskt spel? Jag tycker att det är en dubbelbottnad attityd, som inte kan vara värdig de folkvalda, om man ser till idrottens betydelse för hela det svenska folket och inte bara tar hänsyn till elitidrotten.

Nu säger man också att vi måste bjuda igen, eftersom vi varit med på så många idrottstävlingar i andra länder. Men vore det inte dags att bjuda dem som har små möjligheter i vårt land att utöva idrott och motion, nämligen framför allt kvinnor och handikappade, på möjligheten att utöva sin idrott och att motionera, så att vi någon gång kan nå fram till målsättningen om idrott åt alla.

Utskottet säger att de olympiska spelen inte på något sätt skall inverka på anslagen till idrotten. I år har emellertid det ekonomiska läget gjort att riksdagen har prutat på anslagen.

Med förundran ser man också på argumenteringen om kommunernas ställning. Man säger att representanter för kommuner har undertecknat ett avtal. Men jag vill påpeka att det i kommunerna finns andra som inte är med på de villkor som avtalen innehåller. Detta är personer som har erfarenhet av sådana tävlingar som utskottets representant här talat om. De drar med sig följdinvesteringar, som drabbar skattebetalarna. I Falu kommun, som haft skid-VM, kämpar medborgarna för livet för att få ett elljusspår. Det finns emellertid inte pengar till det. Kommunens representanter har t. o. m. måst gå ut till invånarna och fråga om de vill hjälpa till frivilligt för att få detta elljusspår.

Sådan är situationen när vi nu diskuterar olympiska spel och bredd-idrott.

Herr talman! Jag yrkar ännu en gång bifall till motionen.

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

KERSTIN GÖTHBERG (c) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga till Tyra Johansson att vi har tänkt anordna de olympiska vinterspelen på fyra olika platser. Personligen beklagar jag att det är tre kvinnor som står bakom den här reservationen. Det är inte så länge sedan vi i denna kammare diskuterade damidrotten och dess möjligheter att hävda sig. Kvinnoidrotten har fått stå tillbaka för de mansdominerade idrotterna, inte minst vad gäller massmediabevakningen. Det här är ett tillfälle för damidrotten att hävda sig, att skapa intresse och publicitet kring den. I vissa av de idrottsgrenar som ingår i vinterolympiaden har vi nämligen duktiga flickor.

Både Tyra Johansson och Lars-Ove Hagberg har talat om motsatsförhållandet mellan bredd- och elitidrott. För ca en månad sedan sade Lars-Ove Hagberg här i kammaren att elitidrott skall befrämja och stimulera till idrott, tävlingslekar och motion för de breda folklagren. Jag tycker inte att det finns några motsättningar mellan breddidrott och elitidrott. Det finns också många exempel på hur värdefull elitidrotten är när det har gällt att ge impulser och stimulans till en breddidrott av oanade mått. Jag behöver bara nämna Ingemar Stenmarks och Björn Borgs insatser.

Vi vet att flera av de tänkta värdkommunerna för de olympiska vinterspelen är beroende av turistnäringen. Genom ett arrangemang av detta slag blir effekten en bättre PR-verksamhet, massmediabevakning och publiktillströmning till orterna i fråga. I det senaste numret av tidningen Vi – ett Jämtlandsnummer – framgick att Åre kommun hade stora förhoppningar om att få anordna olympiska vinterspel. Det skulle innebära att man kunde utveckla turistnäringen, som är viktig för detta område.

TYRA JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det är tråkigt att Kerstin Göthberg vill försöka göra det här till en kvinnofråga, för det är det sannerligen inte. Att det råkadde vara de tre socialdemokratiska kvinnorna som reserverade sig var en ren tillfällighet.

Damidrotten, säger Kerstin Göthberg, får möjlighet att hävda sig genom olympiska vinterspel i Sverige. Men det var just damidrotten som kom i kläm när ni inte vill gå med på att ge mer pengar till Riksidrottsförbundet. Den satsning på damidrotten som man hade planerat fick därigenom skrinläggas. Jag tycker verkligen, Kerstin Göthberg, att det var ett argument som slog åt andra hållet.

Många duktiga flickor får tillfälle att hävda sig, säger Kerstin Göthberg. Men alla de andra då? Det är ju dessa vi vill skall få chansen till mer idrottsutövande. Det är ju dem som vi överger på detta sätt.

LARS-OVE HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Min uppfattning är att elitidrott skall stimulera till breddidrott. Men frågan är på vilket sätt. Det går inte att mekaniskt överföra. Vilka möjligheter finns det i dag att utöva breddidrott? Framför allt saknas det tillräckligt med anläggningar och ges för litet stöd till föreningarna för att

dessas skall kunna stimulera till en omfattande breddidrott.

Dessutom kan man fråga sig vilket slag av elitidrott som skall vara befrämjande för breddidrott hos den breda allmänheten. Skall man ha dessa idolbilder av elitidrottsmän, uppklistrade på reklampelare? De blir stressade reklammänniskor som gynnar storfinansens intressen. Jag tycker inte det finns anledning att satsa på sådan typ av elitidrott, när inte samhället kan ta ansvar för den bit som gäller motion, idrott och fysisk fostran. Det är ett sammanhang som man måste ha klart för sig innan man satsar på olympiska spel och bjuder igen. Har man inte bjudit till för att ge den breda allmänheten möjligheter att utöva motion och idrottsverksamhet, då kan man inte heller bjuda igen till andra elitidrottsmänniskor.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

KERSTIN GÖTHBERG (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är egentligen inte så stor skillnad mellan min och Tyra Johanssons inställning till kvinnoidrotten. Men det är här fråga om Riksidrottsförbundets vilja. Jag tycker att förbundet verkligen har visat sig framsynt. Om jag är rätt underrättad, kommer Riksidrottsförbundet att anslå 1,2 milj. kr. speciellt till damidrotten. Jag tycker att vi har all anledning att vara glada över den satsningen.

När det gäller elitidrotten kontra breddidrotten samt reklam och kommersialisering, vilket Lars-Ove Hagberg talade om, delar jag hans uppfattning i långa stycken. Men jag tycker att olympiska spel ändå på något sätt är annorlunda med hänsyn till de intentioner som finns bakom dem. Även om den amatörism som man talar om i det sammanhanget inte är direkt snövit, har man dock när det gäller reklam och kommersiella intressen flera restriktioner än i andra tävlingar. Kan vi i Sverige uppvisa en ny modell, som kan ge de små nationerna möjligheter att genomföra dessa vinterspel, har vi nått en bit på vägen när det gäller att slå vakt om idrotten gentemot de kommersiella intressena.

Förste vice talmannen anmälde att Tyra Johansson anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ESSEN LINDAHL (s):

Herr talman! När jag för snart ett år sedan lämnade Riksidrottsförbundets styrelse, blev jag av Aftonbladet tillfrågad om jag ansåg att Sverige borde söka de olympiska vinterspelen 1984. Ja, blev mitt svar, men på vissa villkor. Jag sade att ingenting får tas av Riksidrottsförbundets ordinarie statsbidrag för att finansiera de olympiska vinterspelen och att de berörda kommunerna inte får tumma på sitt stöd till den lokala idrotten.

Med många idrottsvänner delar jag uppfattningen att det naturligtvis vore roligt och festligt om ett så uppmärksammat idrottsevenemang blev förlagt till Sverige. Därför hoppas jag på ett positivt ställningstagande, när Sveriges framställning inom kort skall behandlas av Internationella olympiska kommittén.

Men när detta är sagt vill jag tillägga att de farhågor som jag gav uttryck för

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

sommaren 1977 snarare har förstärkts. Även departementschefen, idrottsministern, tycks vara medveten om den oro som finns inom idrottsrörelsen. På s. 13 i propositionen säger departementschefen: "Jag delar i det sammanhanget idrottsrörelsens uppfattning att ett svenskt åtagande att arrangera vinterspelen inte får tas till intäkt för att inskränka anslagen till idrotten." Kulturutskottet anför att satsningen på olympiska spel "inte får inverka menligt på utvecklingen av det statliga idrottsstödet under kommande år".

Allt detta låter ju bra, men inte kan regeringen säga något bestämt om idrottsanslagets storlek under de sex åren fram till 1984. Det är naturligtvis, som Svenska fotbollförbundets ordförande Tore Brodd säger, tämligen ointressant vad politiker och OS-entusiaster tror i dag. Det intressanta inträffar när räkningen skall betalas. På vilket sätt detta kan påverka det ordinarie idrottsanslaget kan faktiskt ingen veta någonting om 1978.

Redan i år tvingar som bekant den låga anslagsökningen idrotten att ge avkall på de senaste årens höga ambitioner. Den misstanken spirar på sina håll att de 75 miljoner som regeringen och riksdagen sannolikt kommer att satsa på vinter-OS 1984 skall resultera i att det ordinarie statsanslaget reduceras med motsvarande belopp. Det får inte bli så att den vanliga svenska idrotten sätts på svältkost. Årets ökning av idrottsanslaget svarar inte mot inflationen, som tidigare erinrats om i debatten. Kostnaderna för idrotten har ju stigit alldeles enormt under de senaste åren, kännetecknade av inflation.

Jag har alltså noterat departementschefens uppfattning och att kulturutskottet ansluter sig till hans mening, men det är å andra sidan svårt för regeringen att ge några bindande löften om kommande höjningar av idrottsanslaget fram till 1984, dvs. under en sexårsperiod. Jag betvivlar inte – det vill jag tillägga – den goda viljan, men erfarenheterna från i år och den kraftiga bantningen av idrottsanslaget är ett oroande inslag i den här debatten.

Även om anslagen inte kommer att minska – det utgår jag ifrån – så befarar många idrottsledare att man inte kommer att få de ökringar som behövs för idrottens normala utveckling. För mig är den ordinarie verksamheten så väsentlig att ingenting bör få hindra dess utveckling, vare sig i de förbund som deltar i olympiska spel eller sådana förbund som numera avstår från att delta.

Jag har här anförts några ekonomiska betänkligheter. Men trots dessa betänkligheter är jag, det vill jag ändå framhålla, positivt inställd till olympiska spel vintern 1984 i Sverige. Jag tycker att det är viktigt och riktigt att Sverige kan stå som värdnation för ett idrottsevenemang av denna storlek, ett evenemang där Sverige alltid deltar med växlande framgångar men där vi utgår ifrån att Sverige alltid hör hemma i kretsen av världens idrottsnationer.

Om alla goda krafter hjälper till, kan det bli en stor och förhoppningsvis trivsamt idrottsfest, men inte av den mastodontkaraktär som vi har sett på andra håll ute i världen. Jag tycker att den svenska modellen har många

positiva drag, och jag tror också att vinter-OS i Sverige kan ge oss stor goodwill i de vidaste kretsar. Det vore därför mycket intressant och stimulerande om Sverige fick uppdraget, när Internationella olympiska kommittén sammanträder i nästa vecka.

Jag ber för min del att få yrka bifall till kulturutskottets hemställan.

LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Essen Lindahl har just anfört en del ekonomiska betänkligheter mot förslaget, och jag kan instämma i mycket av det han sade i det avseendet. Vi har dock olika uppfattningar om värdet av olympiska spel och om vikten av att prioritera just dem, när vi har ont om pengar. Jag tänkte också gå in på kostnaderna för spelen.

Investeringar i anläggningar är av bestående värde, men de omfattande investeringar som måste göras när det gäller televerket och Sveriges Radio avser endast ett enda tillfälle. Till detta skall läggas stora driftkostnader. Sveriges Radio skall investera 39,5 milj. kr. och televerket 40 miljoner. Jag frågar mig: Är detta rimligt?

Beträffande polisens säkerhetsåtgärder finns inga ekonomiska beräkningar. Kostar de ingenting? När det gäller beräkningen av inkomsterna kan man bara gissa.

Det är ganska intressant att se på vad tidigare olympiska vinterspel har kostat. Grenoble 1968 kostade 118 milj. kr., räknat i dagens penningvärde.

Franska staten stod för 86 miljoner. Men till det kom offentliga investeringar på 1,1 miljarder.

Sapporo 1972 kostade 800 miljoner i offentliga investeringar men gav arrangörerna en vinst på 9 miljoner.

Innsbruck 1976: Förlusten för arrangörerna var 19 miljoner. Till detta kom de offentliga investeringarna på 185 miljoner samt tidigareläggning av en del lokala investeringar på 49 miljoner.

Jag tycker det är ganska klart att kalkylerna måste betraktas som högst preliminära. Siffrorna är för resten redan inaktuella med hänsyn till den inflation som vi har.

Jag hoppas slippa vara med om slutnotan, och det blir möjligt om man stöder vår reservation.

Vad som är mindre klart är en olympiads inverkan på anslagen till idrotts- och ungdomsorganisationerna i fortsättningen. Flera talare har ju tidigare berört detta. Utskottsmajoriteten understryker att en sådan här satsning inte får inverka *menligt* på utvecklingen av det statliga idrottsstödet. Det får alltså inverka, men i vilken omfattning? Vad innebär *menligt* enligt utskottets bedömning?

Vi kan ju se vad det innebär. Den 13 april diskuterade riksdagen idrottsanslagen, och det blev en reell försämring genom att man avsåg de förslag om kompensation för inflationen som vi framlagt.

Vårt främsta argument för att vi vill avslå propositionen är läget för samhällsekonomin. Vi blir varje dag påmind om det kärva ekonomiska

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Olympiska vinter-
spel i Sverige år
1984*

läget. Enligt regeringens egna bedömningar kommer detta kärva läge inte att förbättras de närmaste fem åren. Underskotten i statsbudgeten kommer att varje år ligga på ca 40 miljarder.

Mot bakgrund av den allmänna miljardrullningen kan man tycka att det är följligt att föra oväsen om 76 miljoner, eller låt oss säga det dubbla. Men varje liten besparing måste väl ändå tillmätas betydelse. Det tyckte i alla fall utskottets borgerliga talesman här i kammaren den 28 april, och det är ju inte så länge sedan. Han sade då bl. a. att skälet till att ungdomsorganisationerna inte kunde lå 25 miljoner var det enkla faktum att vårt lands ekonomi inte tål hur stora statliga utgifter som helst. Vidare sade han: Extrem försiktighet måste iakttagas med kostnader som kan försämra möjligheterna att nå balans i ekonomin. "Vi måste – och det är poängen – satsa samhällets resurser där de oundgängligen är nödvändiga, dvs. på ekonomin."

Det sade alltså den borgerliga majoritetens talesman den 28 april. Och om han tvingades välja mellan att å ena sidan klara landets ekonomi och å andra sidan bedriva i och för sig värdefulla aktiviteter på bekostnad av förutsättningarna att kunna klara det som är fundamentalt, så fanns det inga tvivel om resultatet.

25 miljoner skulle då rasera landets ekonomi. Jag frågar mig: Varför gäller inte den bedömningen i dag?

Jag instämmer i Tyra Johanssons bedömning att det här förslaget är en utmaning.

En olympiad vars kostnader är oerhört osäkra kan inte anses tillhöra vad som är oundgängligen nödvändigt för att klara Sveriges ekonomi. Tvärtom kan en statlig satsning på detta minska stora gruppers tilltro till vår vilja att förbättra deras situation. Förslaget är enligt min uppfattning oansvarigt!

Jag yrkar bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1890 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1890 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 286
Nej - 15
Avstår - 7

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

Mom. 2 och 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Tyra Johansson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tyra Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 23 mom. 2 och 3 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Tyra Johansson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tyra Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 243
Nej - 59
Avstår - 6

§ 8 Valutaregleringen, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande 1977/78:35 med anledning av propositionen 1977/78:169 om fortsatt valutareglering m. m. jämte motioner.

I propositionen 1977/78:169 hade regeringen (ekonomidepartementet) efter föredragning av ekonomiministern Gösta Bohman

dels föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i valutalagen (1939:350),
2. lag om tillämpning av valutalagen (1939:350),

dels lämnat riksdagen tillfälle att yttra sig över i propositionen framlagt förslag till

3. förordning om fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264).

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att valutaregleringen förlängs att gälla ytterligare ett år, dvs. för tiden den 1 juli 1978—den 30 juni 1979. För riksdagens yttrande framläggs samtidigt förslag till bestämmelser om fortsatt giltighet av valutaförordningen under samma tid. Vidare föreslås ändringar i valutalagen i syfte att öka möjligheterna till kontroll av resandes in- och utförsel av valuta.”

I detta sammanhang hade behandlats

*del*s de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:229 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari föreslagits att riksdagen av regeringen begärde en allmän översyn och en sådan revidering av valutalagen (1939:350) att kapitalexport och industriutflyttning kunde förhindras.

1977/78:318 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen uttalade sig för skärpt restriktivitet mot kapitalexport och stopp för industriutflyttning,

2. att riksdagen beslutade anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350), innebärande bl. a. förbud för svenska kapitalinvesteringar i områden under kolonialt förtryck, i stater som utövade sådant kolonialt förtryck eller hade fascistisk eller rasistisk regim.

1977/78:652 av Mats Hellström m. fl. (s), vari hemställets

1. att riksdagen hos regeringen begärde utredning med uppgift att belysa och offentliggöra storleken och inriktningen av de extraordinära valutatransaktioner som föregått de svenska devalveringarna under senare tid,

2. att riksdagen hos regeringen begärde utredning med uppgift att lägga förslag om valutabankernas framtida ställning och en förstärkt samhällsstyrning av valutahandeln liksom förslag om bättre kontroll, t. ex. genom en valutainspektion, av valutatransaktioner mellan Sverige och utlandet i enlighet med vad i motionen anförts,

1977/78:1428 av Kjell-Olof Feldt m. fl. (s), vari hemställets att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande tilläggsdirektiv till utredningen om översyn av valutaregleringen,

*del*s den med anledning av propositionen väckta motionen 1977/78:1932 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade att i anledning av propositionen 1977/78:169 uttala sig för en skärpt tillämpning av valutaregleringen i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

1. beträffande ändring i valutalagen i vad avsåg kontroll av in- och utförsel av valuta att riksdagen skulle anta det i propositionen 1977/78:169 framlagda

förslaget till lag om ändring i valutalagen (1939:350),

2. beträffande ändringar i valutalagen i övrigt att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:318 yrkande 2,

3. beträffande tillämpning av valutalagen att riksdagen skulle anta det i propositionen 1977/78:169 framlagda förslaget till lag om tillämpning av valutalagen (1939:350).

4. beträffande allmän översyn av valutalagen att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:229,

5. beträffande tilläggsdirektiv till utredningen om översyn av valutaregleringen att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1428,

6. beträffande utredning om förstärkt samhällsstyrning av valutahandeln m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:652,

7. beträffande uttalande om skärpt restriktivitet mot kapitalexport och stopp för industriutflyttning att riksdagen skulle avslå motionerna 1977/78:318 yrkande 1 och 1977/78:1932,

8. beträffande fortsatt giltighet av valutaförordningen av riksdagen lämnade utan erinran det i propositionen 1977/78:169 framlagda förslaget till förordning om fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264).

Följande två reservationer hade avgivits av Kjell-Olof Feldt, Knut Johansson, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Torsten Karlsson och Karin Flodström (samtliga s):

1) beträffande tilläggsdirektiv till utredningen om översyn av valutaregleringen, vari reservanternas ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1428 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anförts,

2) beträffande utredning om förstärkt samhällsstyrning av valutahandeln m. m., vari reservanternas ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:652 som sin mening gav regeringen och fullmäktige i riksbanken till känna vad reservanternas anförts.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! De två socialdemokratiska reservationerna till finansutskottets betänkande nr 35 gäller inte huvudfrågan, dvs. förlängningen av valutaregleringen. Vi har bara att icke utan en viss tillfredsställelse konstatera att även de moderater som i årtal stormat mot den svenska valutaregleringen nu i regeringsansvarets kalla verklighet vackert får acceptera att den behövs, ja, att den t. o. m. behöver förstärkas. Finansutskottet tillstyrker nämligen att tullen ges rätt att göra stickprov för att kontrollera att bestämmelserna om resandes utförsel av valuta iakttas. Det ansåg man sig inte kunna göra i fjol, då vi socialdemokrater krävde att riksbankens förslag om stickprovskontroller skulle genomföras. Nu har alltså regeringen efter ett års funderande kommit

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

fram till att en sådan kontroll behövs. Det onödiga dröjsmålet måste beklagas. Den här kontrollen hade antagligen varit bra att ha under t. ex. sommaren 1977, då det spekulerades friskt i en devalvering av den svenska kronan.

Våra reservationer gäller alltså andra ting. Men de är viktiga nog.

Det första är vårt yrkande att regeringen skall låta valutautredningen med förtur granska de svenska företagens utlandsinvesteringar och föreslå de ändringar av kontrollen av utlandsinvesteringarna som granskningen kan föranleda. Bakgrunden till detta yrkande är den snabba uppgången av svenska företags investeringar utomlands under de senaste åren. Mellan 1973 och 1977 steg dessa investeringar från 1,5 till 4,3 miljarder kronor. Ännu mer anmärkningsvärt är att en stor del av den uppgången inträffade under fjolåret. Då ökade utlandsinvesteringarna med 25 %, eller nära 1 miljard kronor. Det var det år då svensk industri ansåg sig genomgå en svår lönsamhetskris, då man minskade investeringarna inom landet med 17 % och då minst 30 000 jobb försvann i de svenska industriföretagen i Sverige.

Inför dessa fakta uppstår åtminstone två frågor. Vi har f. n. en kontroll över utlandsinvesteringarna i och med att utförsel av valuta för direktinvesteringar kräver riksbankens tillstånd. Enligt gällande regler skall tillstånd bara ges, om ett företag kan visa att investeringen i fråga gynnar företagets export från Sverige och därmed har positiva verkningar för sysselsättning och produktion. Men man måste då fråga sig: Fungerar den här kontrollen? Har verkligen utlandsinvesteringar i denna omfattning och med denna snabba tillväxt de positiva verkningar som förutsatts när tillstånd ges?

Det är anmärkningsvärt hur föga intresserade de borgerliga partierna och deras regering är av att få svar på dessa frågor. Först tog det industriministern nästan ett år att tillsätta den utredning om utlandsinvesteringarna som Landsorganisationen begärt. Sedan lyckades man skapa en utomordentligt tidskonsumerande utredningsapparat, där kartläggningen av utlandsinvesteringarnas konsekvenser skall ske i *en* utredning, medan bedömningen av om dessa konsekvenser skall leda till några åtgärder skall göras i *en annan* utredning, som dessutom har mycket vidsträckta arbetsuppgifter.

När vi i en motion begärt att riksdagen skulle uppmana regeringen att skynda på utredningsarbetet, så att frågan om utlandsinvesteringarna behandlas med förtur, avstyrks motionen av den borgerliga majoriteten. Motiveringen är av utredningsteknisk art. Majoriteten påstår att det går fortare, om arbetet bedrivs parallellt i två utredningar än om den ena kommittén, dvs. den valutapolitiska utredningen, får ta hand om hela arbetet.

Den här invändningen missar emellertid helt sakfrågan: Skall riksdagen ge uttryck åt sin vilja att kontrollen över utlandsinvesteringarna ges förtur i hela utredningsarbetet? Det sker om den valutapolitiska utredningen koncentrerar sig på den uppgiften och den kartläggande utredningen anpassar sitt arbete till en sådan tidsplan. Märkvärdigare är det inte om bara viljan finns. Men den finns alltså inte, varken i regeringen eller i den borgerliga delen av riksdagen.

Majoriteten kan inte förmå sig till att säga mer än att det är bråttom, men

Onsdagen den
10 maj 1978*Valutaregleringen,
m. m.*

jag undrar om man begriper eller bryr sig om hur bråttom det är. Allt tyder på att det svenska näringslivet, framför allt storföretagen, kommer att uppleva en närmast dramatisk förbättring av sin likviditet och sin finansiella ställning under den närmaste tiden. Enligt den reviderade nationalbudgeten kommer företagens finansiella sparande i år att öka med nära 14 miljarder kronor. Och skulle nationalbudgetens antagande om utvecklingen av löner, priser och produktivitet under nästa år slå in, kommer förstärkningen av företagens finanser att fortsätta också då. Men samtidigt, och det måste verkligen uppmärksammas, sker ingen ökning av industrins investeringar i Sverige under de här två åren, om man ser det som en helhet.

Den första reflexion man kan göra är naturligtvis att det tycks bli ett närmast ynkligt resultat regeringen uppnår på investeringsverksamheten trots de många miljarder som överförs till näringslivet.

Den andra reflexionen är en lika naturlig undran: Vart tar alla pengarna vägen? Även om man räknar med företagens behov av förstärkt soliditet, måste det uppstå en betydande överlikviditet i företagen som borde inge bekymmer. Den skapar problem för både kredit- och valutapolitiken framöver och, vilket är av betydelse för dagens diskussion, de kraftiga förstärkningarna av de finansiella resurserna i företagen kan öka dessas lust att placera pengarna i vinstgivande objekt utomlands. Vi riskerar med andra ord en ny våg av kapitalutförsel för utlandsinvesteringar samtidigt som investeringsverksamheten inom landet förblir svag.

Jag vet inte om utskottsmajoriteten är medveten om de här riskerna. I varje fall visar de klart behovet av en mycket snabb behandling av frågan om kontrollen över utlandsinvesteringarna. Vårt krav att den frågan behandlas med förtur vid översynen av valutaregleringen ter sig därför ännu mer befogat i dag när de här uppgifterna om företagens finansiella utveckling föreligger än i januari när motionen lades fram.

Jag skulle därför vilja fråga Björn Molin: Vore det inte befogat att finansutskottets ordförande åtminstone i den här debatten gav klart uttryck åt uppfattningen att regeringen i dagens läge borde påskynda arbetet med utlandsinvesteringarna, så att man inte måste avvakta hela den stora valutapolitiska översynen?

Vår andra reservation motiveras av utskottsmajoritetens ovilja att dra några som helst slutsatser av de mycket stora valutatransaktioner som föregått den senaste tidens devalveringar av den svenska kronan. Trots att det uppstått en ganska intensiv debatt om orsakerna till dessa transaktioner och hur de egentligen gått till, tycker utskottsmajoriteten att allt i stort sett är bra som det är. Mats Hellström kommer att i ett senare inlägg närmare beröra de här frågorna. Jag skall därför bara ta upp en punkt.

Det råder numera inget tvivel om att valutaautflödet sommaren 1977 var av ett extraordinärt slag och att det hade ett direkt samband med förväntningar om en kommande svensk devalvering, förväntningar som getts extra näring av vårdslösa uttalanden från regeringshåll. Det borde också råda allmän enighet om att valutaspekulationer i den här omfattningen är både onödiga och skadliga. Från de ansvariga myndigheternas sida har inget försök gjorts

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

att belysa ens omfattningen av fjolårets spekulation och valutatransaktioner. Det har däremot skett i en tidskriftsartikel av två tjänstemän i riksbanken, som funnit att det s. k. förväntansstyrda valutaoutflödet eller, brutalare uttryckt, valutaspekulationen under sommaren 1977 uppgick till 6–8,5 miljarder kronor. De tillägger att detta säkerligen är en underskattning av det totala utflödet.

Utskottsmajoriteten anser att den här artikeln tillgodoser de krav som kan ställas på belysning av skeendet sommaren 1977. Vi skulle åtminstone delvis kunna hålla med om det, om det inte vore så att både ekonomiministern och vice ordföranden i riksbanksfullmäktige här i riksdagen uttalat sig mycket kritiskt om de båda riksbanks tjänstemännens undersökning. Den skulle helt enkelt inte ge en tillförlitlig bild av vad som har skett.

Dessutom har varken utskottsmajoriteten eller regeringen visat något intresse av att dra den slutsatsen av spekulationsvågen 1977 att åtgärder måste vidtas för att försöka förhindra en upprepning.

Samtidigt har det tillkommit en annan omständighet, som avgjort inte gör myndigheternas hantering av hela den här affären mindre olustig. Den högsta riksbanksledningen har på förfrågan förnekat att det inom riksbanken gjorts någon undersökning, som kunde belysa valutaspekulationernas omfång, förlopp och innehåll under 1977. Av en artikel i Aftonbladet den 7 maj framgår emellertid att riksbanken vägrat att utlämna en promemoria, som är rubricerad "Av växelkursförväntningar betingat valutaoutflöde under andra halvåret 1976".

Jag tänker inte lägga mig i den tvist om denna promemoria som uppstått mellan Aftonbladet och riksbanken. Men en fråga som uppstår är naturligtvis: Om riksbanken analyserade valutaoutflödet hösten 1976, varför gjorde man då inte samma sak med valutaoutflödet i samband med devalveringarna våren och sommaren 1977?

Herr talman! Det är någonting som inte stämmer i den här historien. Antingen försummar riksbanken på ett anmärkningsvärt sätt numera sin uppgift att undersöka och analysera den svenska valutapolitiken. Eller också är man i gott samförstånd med regeringen sysselsatt med operation mörkläggning. Spåren skall sopas igen efter en synnerligen illa skött devalveringsoperation, som ledde till stora förluster för riksbanken och skattebetalarna.

Det talades mycket i riksdagen i går om behovet av klarläggande utredningar om den ekonomiska brottsligheten. Här gäller det att klarlägga hur det var möjligt för ett antal valutaspekulanter att tjäna hundratals miljoner, vilka vägar man anlätade för att nå det syftet och vilka åtgärder som skulle kunna vidtas för att minska utrymmet och möjligheterna för liknande sådana operationer i framtiden.

Det enda som allmänheten får som information om dessa händelser är en tidskriftsartikel, som representanter för regering och riksbanksfullmäktige dessutom försöker misstänkliggöra och nedvärdera.

Jag kan inte finna annat än att det nu har blivit en anständighetsfråga för regering, riksdag och riksbank att en ordentlig och offentlig utredning görs av

valutaspekulationerna 1977, gärna också 1976, och att de slutsatser som kan dras angående en bättre kontroll av valutahandeln snarast leder till åtgärder.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Frågor som gäller valutahandeln, kapitalexporten från Sverige och valutaregleringen har under det senaste halvåret diskuterats flera gånger i riksdagen. För min del har jag bidragit med två interpellationer till ekonomiministern, vilka föranlett rätt utförliga debatter. Den första var i november och gällde åtgärder mot kapitalexport och industriutflyttning. Den andra var i april och gällde åtgärder mot valutaspekulationer, speciellt i samband med devalveringen förra sommaren.

Jag skall inte upprepa vad jag anfört i dessa debatter. Att det blivit så mycket diskussion i dessa frågor sammanhänger naturligtvis med det faktiska skeendet. Den stora kapitalexporten från Sverige, i form av bl. a. investeringar i andra länder, har fortsatt samtidigt som investeringarna kraftigt minskat och arbetslösheten ökat inom landet. Detta och det omfattande valutautfödet före devalveringen förra sommaren är företeelser inom Sverige som gett dessa frågor stark aktualitet. Utanför vårt land har vi den kamp folken i tredje världen för i syfte att skapa självständiga och starka ekonomier samt det understöd som ges av bl. a. svenska kapitalister åt fascistiska och andra reaktionära regimer, företeelser som också har samband med den politik Sverige bedriver i olika avscenden.

Finansutskottet tar nu mycket lätt på dessa stora och viktiga frågekomplex. Utskottet hänvisar på sedvanligt sätt till att vissa krav ställts redan tidigare av vpk och avslagits av riksdagen – precis som om detta skulle vara en argumentering i sak. I interpellationsdebatten i april om vad som förekommit före devalveringen ställde flera partier ett krav, som också finns i en enskild socialdemokratisk motion som nu behandlas, på en särskild utredning angående valutaspekulationer i samband med devalveringen. I fråga om det kravet hänvisar utskottet till den analys som publicerats i Ekonomisk Debatt nr 2. Men, som redan påpekats, denna analys har underkänts av ekonomiministern och av vice ordföranden i riksbanksfullmäktige. Nu duger den analysen plötsligt – för att motivera finansutskottets avslag på en motion. Det är en märklig kovändning av de borgerliga ledamöterna och framför allt av moderaternas ledamöter i finansutskottet, som här faktiskt i sak tar avstånd från vad herrar Bohman och Hernelius yttrade så sent som i april i interpellationsdebatten här i kammaren. Tydligen har analysen i Ekonomisk Debatt på ett par veckor blivit mönstergill, och det är ju en intressant utveckling.

Jag vill kort erinra om vissa grunddrag i den ekonomiska utvecklingen på det här området.

1. De tillstånd som givits av riksbanken till direkta investeringar i utlandet har kraftigt ökat under de senaste 20 åren. År 1977 uppgick de till 4 315 milj. kr. Det innebär en ökning med nästan 1 miljard på ett år.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

2. De faktiska direktinvesteringarna i utlandet har också kraftigt ökat. Mot i nationalbudgeten först uppskattade 2 500 milj. kr. kom de under 1977 att uppgå till 3 400 milj. kr., en ökning med 800 milj. kr. på ett år. Jag vill erinra om att ekonomiminister Bohman i interpellationsdebatten med mig i november förra året mycket bestämt förnekade att det under 1977 skulle komma att ske någon ökning av de svenska kapitalisternas direktinvesteringar i utlandet. Han hävdade att de rentav skulle minska under året. Det nu redovisade visar uttryckligen att herr Bohman på denna punkt hade direkt fel.

3. De svenska storföretagens investeringar i utlandet har kraftigt ökat medan de under de senaste åren kraftigt minskat inom Sverige.

4. Antalet anställda i svenska företag utomlands har under de senaste åren ökat med mer än 120 000 medan antalet sysselsatta i industrin inom Sverige kraftigt minskat. Det har skett en direkt utflyttning av industriarbetsplatser från Sverige till utlandet. Detta har varit en betydande orsak till den stora arbetslöshet som drabbat betydande delar av lönearbetarna i dagens svenska samhälle.

Denna utveckling, som jag här helt kortfattat har skildrat, kräver utan tvivel större restriktivitet än vad som f. n. gäller för tillstånd till kapitalinvesteringar i utlandet. Vänsterpartiet kommunisterna har i sin motion 318 ställt upp en rad krav på att villkoren för kapitalexport skall skärpas, bl. a. på så sätt att kapitalexportören själv skall kunna visa att begärd kapitalexport inte kommer att medföra sysselsättningsproblem i Sverige eller dämpa möjlig utveckling här, att den inte har som mål att sänka företagets lönekostnader eller på annat sätt är riktad mot de anställdas fackliga intressen samt att den inte är ett led i någon form av skatte- eller kapitalflykt från Sverige. Detta menar vi alltså att kapitalexportören själv skall kunna bevisa innan riksbanken ger tillstånd till direktinvesteringar i utlandet.

En kapitalexportör måste enligt vår mening å andra sidan kunna visa att hans investering inte är till men för det mottagande landet, att den inte bidrar till snedvridning av det landets ekonomiska utveckling och att den inte heller skall utnyttjas som stöd för utvecklingshämmande regimer. Ett uttryckligt förbud bör enligt vpk:s mening införas mot investeringar i områden under kolonialt förtryck, i stater som utövar kolonialt förtryck eller som har fascistisk eller rasistisk regim.

Fackliga organisationer i företagen skall enligt vår mening alltid beredas möjlighet att yttra sig över kapitalexporten och dessutom ha vetorätt. – Det handlar ju i sista hand om kapital och värden som skapats genom de lönearbetandes insatser, och därför anser vi att en sådan vetorätt är självklar.

Det här är, herr talman, enkla och raka krav, som också förts fram av fackliga organisationer. Jag kan förstå att de borgerliga partierna är motståndare till att man försöker inskränka på storkapitalets egoistiska rörelsefrihet och jagande efter profiter och att de är motståndare till att man försöker klippa

de imperialistiska klorna. Men hur kan socialdemokraterna sluta upp på samma linje?

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna 318 och 1932.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Vad riksdagen nu skall ta ställning till med anledning av finansutskottets betänkande nr 35 är för det första frågan, huruvida lagen om valutareglering skall ges förlängd giltighet till den 30 juni nästa år. Därom råder det fullständig enighet. För det andra har vi att ta ställning till ett förslag från regeringen om att kontrollen vid våra gränser skall skärpas när det gäller olovlig utförsel av valuta genom utvidgade möjligheter till sticksprovskontroller. Detta är ett önskemål som finansutskottet redan tidigare har uttalat, och det råder nu fullständig enighet om att man skall skapa den möjligheten. Det tycker jag är tillfredsställande.

Till detta har knutits ett antal motionskrav, och jag skall kommentera några av dem.

Både Kjell-Olof Feldt och Carl-Henrik Hermansson byggde rätt mycket av sin argumentation på att de svenska företagens utlandsinvesteringar ökat kraftigt under senare år. Det där är ett inte minst här i kammaren ofta upprepat påstående, som jag emellertid tror kan modifieras eller kanske rent av helt vederläggas. Det är riktigt att man finner nominellt sett stora ökningar av de svenska utlandsinvesteringarna om man tittar på statistiken för 1976 och framför allt för 1977. Men siffrorna för de båda åren är speciella – de täcker en situation där de svenska varven har tvingats gå in och bevaka sina fordringar på så sätt att de har blivit delägare i fartyg som utländska redare i nuvarande krissituation inte kunnat lösa in. Av de ökade utlandsinvesteringarna 1976 resp. 1977 motsvaras sådana rederi- och varvsinvesteringar av beloppen 520 resp. 990 milj. kr. När Kjell-Olof Feldt och Carl-Henrik Hermansson pekar på att utlandsinvesteringarna under 1977 ökade med ungefär 1 miljard, så täcks de alltså i sin helhet av de här speciella varvsinvesteringarna, om man nu kan använda det uttrycket.

Ser man på situationen i år, vilket kan vara intressant, finner man vid en jämförelse mellan de tre första månaderna 1978 och de tre första månaderna 1977 att beloppet för lämnade tillstånd till direktinvesteringar sjunkit, även nominellt räknat. Till detta kommer att när man gör denna beräkning av hur mycket de svenska företagens utlandsinvesteringar ökat, måste man ta hänsyn till att vi har upplevt en internationell inflationsperiod. Investeringskostnaderna i utlandet har naturligtvis stigit. Om man gör den relativt försiktiga beräkningen att investeringskostnaderna har stigit med 15 % per år, får man helt andra siffror. Man kommer då att finna att de svenska företagens utlandsinvesteringar under 1970-talet knappast har stigit alls, eller i varje fall ökat mycket litet. Det är alltså felaktigt att, som det ofta görs, påstå att det har skett en mycket kraftig ökning av de svenska företagens utlandsinvesteringar. Det argumentet håller inte för att kräva en skärpt lagstiftning eller en annorlunda utredningsform, som Kjell-Olof Feldt förordade.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

Det finns en annan tendens i den här debatten. Utifrån dessa siffror som man felaktigt använder säger man: Se hur mycket investeringar som kunde ha kommit till stånd här hemma, se hur många sysselsättningstillfällen som härigenom har gått förlorade, se vilka stora valutaförluster som uppkommer för vårt land! Jag tror att detta är en mycket enkel argumentation. Carl-Henrik Hermansson upprepade den i dag. Man glömmer då att Sverige är en del av en internationell ekonomi, att Sverige i oerhört hög grad är beroende av det internationella flödet mellan länderna av både varor och kapital.

Det finns svenska företag som avsätter 80–90 % av sina produkter utomlands. På olika sätt stimulerar vi dessa företag att nå sådana exportframgångar. Dessa exportframgångar når man naturligtvis inte genom att bara sitta hemma och skicka broschyrer och offerter. Det krävs ett utomordentligt hårt arbete på resp. marknad där man ofta måste etablera stödjepunkter för sin export genom försäljningsbolag eller andra typer av investeringar.

Jag menar att den typen av etablering, den typen av investering, som man givetvis kan avläsa i statistiken över de svenska företagens direktinvesteringar i utlandet, ganska ofta kan innebära en förstärkt position för ett svenskt företag, en förstärkt position för det svenska näringslivet i den internationella ekonomin med positiva effekter på sysselsättningen här hemma. Jag har tidigare i en debatt av det här slaget med C.-H. Hermansson tagit som exempel när Volvo bygger en lastvagnsfabrik i Australien och använder en del av sitt kapital för de investeringarna; en del av kapitalet lånar man upp på annat håll. Det är klart att en sådan investering inte är negativ för det svenska näringslivet, därför att alternativet hade varit att någon annan gjort den investeringen, att någon annan hade kunnat dra nytta av den produktion som där kommer att ske. Och det faktum att det är ett svenskt företag som gör investeringen betyder i alla fall att vi får en viss ökad avsättning för svenska produkter. Det har alltså också positiva effekter för sysselsättningen här hemma.

Jag noterar att socialdemokraterna inte hemfallit åt den sortens argumentation, utan att de i sin reservation tar avstånd från den uppfattning som herr Hermansson företräder, nämligen att svensk kapitalexport i sin helhet är av ondo och skall förbjudas eller i varje fall så långt möjligt förhindras. Det är värdefullt att det sägs ut av de socialdemokratiska reservanterna att de inte delar den uppfattningen.

Det finns också en annan aspekt på detta. För Sverige, som är ett litet land med en omfattande utrikeshandel, är ett fritt handelsutbyte ett livsvillkor. Vi stöder därför i olika internationella organ strävanden att bevara frihandeln, och vi har nått ganska långt härvidlag i industrivärlden. Men om vi skall kunna räkna med en fortsatt frihandel och med andra länders beredvillighet att ta emot våra varor på lika villkor måste vi också acceptera att det i internationella sammanhang finns åtaganden som gäller kapitalets rörlighet. Vi har också åtagit oss ett antal sådana förpliktelser, bl. a. inom OECD. Jag kan nämna att när jag förra året hade tillfälle att besöka OECD mötte jag där en rätt betydande kritik, därför att man ansåg att nu gällande svensk

lagstiftning gick för långt. Man ifrågasatte om den helt och hållet stod i överensstämmelse med OECD:s liberaliseringsstadga. Man menade alltså att den svenska valutalagstiftningen var mera styrande än vad som var förenligt med de åtaganden som vi hade gjort i OECD.

I reservationen 2 från socialdemokraterna i utskottet reses krav på en kartläggning av de valutarörelser som förekom förra sommaren före devalveringen. Detta har diskuterats flera gånger här i kammaren, och det finns kanske ingen anledning att ta upp frågan om valutarörelserna på nytt. Utskottsmajoriteten har pekat på det kartläggningsarbete som har gjorts i riksbanken och som har resulterat i en artikel av Thomas Franzén och Magnus Ugglå. Jag vill gärna säga att jag personligen fann den artikeln relativt klarläggande. Det är inte på något sätt så som herr Hermansson säger, att vi har gjort en kovändning. Jag tror att jag sade samma sak i utskottet när vi behandlade frågan och att det skedde före den debatt som sedan ägde rum här i kammaren.

Kjell-Olof Feldt tog nu upp några nya synpunkter på vad som hade gjorts eller inte gjorts i riksbanken, något som han inte berörde vid denna frågas behandling i finansutskottet och som jag inte känner till. Såvitt jag vet finns det inget som helst fog för att uttrycka sig så, att det pågår en operation mörkläggning i det här fallet. Jag har svårt att förstå att det utöver den kännedom som den nämnda artikeln ger oss skulle finnas något motiv för riksdagen att begära ytterligare utredningar eller ytterligare forskning kring valutarörelserna förra sommaren.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till finansutskottets hemställan.

KJELL-OLOF FELDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mig inte helt på Björn Molins matematik. Om varvsinvesteringarna utomlands var 550 miljoner 1976 och 980 miljoner 1977, så är det en ökning på drygt 400 miljoner. Den totala ökningen av utlandsinvesteringarna 1977 låg på mer än det dubbla beloppet. En enkel beräkning visar att den procentuella uppgången av utlandsinvesteringarna mellan 1973 och 1977 uppgick till 180 %. Det är allt en rejäl inflation som behövs för att det inte skulle representera en real ökning!

Jag tycker att Björn Molins försvar för utlandsinvesteringarna egentligen är alldeles onödigt. Det är inte riktigt det saken gäller! Det är alldeles riktigt att vi inte står för något totalt motstånd mot utlandsinvesteringar. Det gör inte heller den fackliga rörelsen. Vi vet att det funnits fall då de varit välmotiverade. Vi har inte ens påstått att uppgången under 1970-talet med visshet kan sägas ha inneburit stora negativa verkningar för sysselsättning och investeringar inom landet. Men vi vill veta hur det är.

Jag tycker att man förnekar det uppenbara om man, som Björn Molin, vill antyda att man inte skulle ha hittat ett tillräckligt antal exempel på svenska företag som dragit i väg med produktion och sysselsättning till utlandet och därigenom åstadkommit uppenbara skador för det här landets ekonomi. Jag tycker att Björn Molin borde tillmäta de erfarenheter av detta som man gjort

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen.
m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

ute bland löntagarna större vikt än han gör. Det var alltså ingen tillfällighet att Landsorganisationen begärde en kartläggning av konsekvenserna av dessa investeringar.

Vi menar också att ökningstakten nu är så stor och att problemen visar sig växa i sådan takt att det är bråttom att skaffa den här kunskapen. Jag tycker inte att Björn Molin hade ett enda argument för den hållning man intar, nämligen att man egentligen inte behöver göra annat än sitta och vänta de år det kan ta för den valutapolitiska utredningen att bli färdig. Han berörde inte heller de perspektiv vi har framför oss med starkt ökade finansiella resurser i företagen, vilket kan skapa större risker.

Sedan tycker jag att det är litet tråkigt att höra att finansutskottets ordförande efter allt vad som har förevarit när det gäller valutapolitiken 1977 anser att inga ytterligare utredningar behövs. Om det nu är så att en rad människor anser att de utredningar som har gjorts är otillfredsställande – det gäller framför allt regeringen – och att andra menar att det kanske finns utredningar som kan behöva släppas fram till offentligheten, vore det väl ingen skada skedd om man lät göra detta. Det är så många andra viktiga frågor som man anser behöver belysas. Den här tillhör de viktigaste.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Björn Molin anförde för finansutskottets räkning de argument som brukar anföras till försvar för kapitalexporten och som också var de som ekonomiminister Bohman brukade i interpellationsdebatten i november. Det är egentligen två stycken.

Det första argumentet är att det egentligen inte har skett någon ökning av kapitalexporten. Det andra argumentet är att en ökning av kapitalexporten och investeringarna i utlandet är nödvändiga för att säkra den svenska exporten.

När man hör dessa bägge motsägande motiveringar för kapitalexporten kommer man osökt att tänka på den gamla historien om mannen som hade lånat en kruka av en granne och råkat slå sönder den. När den återkrävdes förnekade han för det första att han över huvud taget hade lånat en kruka, och för det andra hävdade han att den var trasig redan när han lånade den.

Ungefär likadana är herr Molins motiveringar. Nu stämmer ingen av dem.

Det går inte att bestrida att den allmänna trenden under de senaste 20 åren har varit en mycket stark utveckling av svenska företags investeringar utomlands. Jag kan nämna hur stora tillstånden för kapitalexport var år 1957. Då uppgick de till 191 milj. kr. 20 år senare uppgick de till över 4 300 milj. kr. Hela denna ökning kan inte – trots regeringars insatser – förklaras med prisstegringar och inflation. Tendensen är utan tvivel en ökning av investeringarna i utlandet.

Herr Molins andra argument var att en ökning av investeringarna utomlands skulle vara nödvändig för exporten. Vi vet att det nu har blivit så att en rad stora svenska företag har många fler anställda utomlands än i Sverige. Med herr Molins argumentering skulle det alltså vara nödvändigt, för

att få export från Sverige, att man har fler anställda utomlands än i företaget i Sverige. Logiken i den argumenteringen har jag svårt att förstå.

Varför är finansutskottet motståndare till de konkreta krav vi ställer från vpk:s sida, t. ex. att kapitalexport inte skall få medföra sysselsättningsproblem i Sverige? Om herr Molin tror på sin egen sats att kapitalexport gynnar sysselsättningen i Sverige, borde han inte vara rädd för att i lagen införa de ytterligare regler som vpk föreslår i sin motion.

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

BJÖRN MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att vi skall få en meningsfull diskussion om hur de svenska företagens utlandsinvesteringar har utvecklats måste vi mäta i reala termer. Då måste vi i varje fall eliminera den inflationseffekt som finns i statistiken. Vad jag har sagt är att om man försöker mäta de reala ökningarna av utlandsinvesteringarna så finner man att det inte är fråga om någon stor ökning. Eventuellt blir det inte någon ökning alls om vi tar bort de särskilda åtgärder som varit nödvändiga på varvs- och rederisidan.

Får jag sedan säga till Kjell-Olof Feldt att när jag talade litet grand om värdet av svenska företags utlandsinvesteringar, så var det inte någon polemik mot honom eller hans parti. Jag berörde ju i mitt anförande även vad vpk har föreslagit. Det är naturligtvis inte alltid på det sättet att svenska företags utlandsinvesteringar är till nytta för vårt land eller bidrar till sysselsättningen. Vad jag vill hävda är att det oftast är på det viset. Detta gäller inte minst i den situation som vi nu befinner oss i eller befann oss i 1977. Många av de stora bolagens bokslut visar att dessa företag skulle ha tvingats till inskränkningar av verksamheten här hemma, om de inte hade kunnat stabilisera sin verksamhet genom efterfrågan från koncernens utländska enheter och genom inkomster från andra håll utomlands. I en situation då den inhemska efterfrågan sviktar finns det så mycket större anledning att understryka värdet av utlandsinvesteringar för den inhemska produktionen och sysselsättningen.

Jag tycker att det är synpunkter som man bör ha med i bilden och som säkerligen kommer att tas fram i det utredningsarbete som nu skall ske och som enligt utskottets uppfattning bör ske skyndsamt.

Får jag till sist säga till Kjell-Olof Feldt att en ytterligare kartläggning av valutarörelserna förra sommaren väl i och för sig inte kan skada. Det har jag heller inte sagt. Jag har sagt att det från riksdagens utgångspunkt är tillräckligt med den redovisning som har gjorts av de här båda riksbankstjänstemännen. Om man sedan i riksbanken eller i forskningssammanhang vill göra ytterligare kartläggningar, så är det naturligtvis inget fel i det.

KJELL-OLOF FELDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är mycket oklart vad Björn Molin egentligen anser om värdet av att veta vad som har hänt på den svenska valutamarknaden 1977. Den artikel som ekonomiministern inte vill kännas vid är till fyllest relaterad i utskottsbetänkandet.

Nu säger Björn Molin att om riksbanken vill göra en ytterligare kartlägg-

ning eller om man vill göra det i forskningssammanhang, så må det vara dem obetaget. Det lägger sig finansutskottets ordförande inte i. För det första vore det värdefullt att få klarlagt – jag ser att vice ordföranden i riksbanksfullmäktige har inträtt i salen – huruvida riksbanken har gjort någon undersökning av valutarörelserna sommaren 1977, när man tydligen gjorde en motsvarande undersökning av samma valutarörelser hösten 1976. Om det inte skedde 1977, kan man i så fall ange orsakerna till det?

Om den här artikeln för det andra, och det är egentligen det viktiga, är så pass tillförlitlig att den talar om att det var möjligt för företag och enskilda personer att omsätta mellan 6 och 8,5 miljarder kr. för att göra pengar på en ganska väl förutsedd nedskrivning av den svenska kronan, då borde det väl vara av värde att veta hur det gick till, vilka vägar man anlidade, vilken roll valutabankerna spelade i sammanhanget och vilka åtgärder som kan vidtas för att förhindra en upprepning. Kartläggningar skall ju inte bara göras för att få en belysning, utan också för att få underlag för slutsatser. Jag tycker att det i högsta grad ankommer på riksdagen att försöka se till att vi, om vi hamnar i liknande olyckliga lägen i framtiden där förväntningar om förändringar i den svenska valutan uppstår, har största tänkbara effektivitet i kontrollen över vad som sker. Storleken på den här affären, tystnaden från riksbankens sida och regeringens ovilja att över huvud taget diskutera detta problem gör att jag tycker att det luktar om den här affären och att det börjar likna operation mörkläggning. Att ekonomiministern personligen känner sig högst irriterad över varje diskussion i den här frågan är uppenbart. Men jag föreställde mig att finansutskottets ordförande åtminstone skulle känna ett visst inre tvång att inte helt förneka det uppenbara i att den svenska ekonomin under 1977 utsattes för påfrestningar och skattebetalarna för förluster. Det borde vara en anständighetsfråga för riksdagen och dess finansutskott att klarlägga hur det gick till och – om det finns utrymme för det – göra någonting åt det för framtiden.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Molin fortsätter att upprepa sin motsäggande argumentation, enligt vilken det för det första inte har skett någon ökning av de svenska investeringarna i utlandet och för det andra är oerhört viktigt att investeringarna är så stora, särskilt när det är kris. Han säger också att det, om man räknar med inflationseffekten, egentligen inte har skett någon ökning alls, när han alltså inte kan förneka de siffror som finns i den offentliga statistiken.

Jag vill upprepa en beräkning i vpk:s motion, som behandlas i detta betänkande. Vi påpekar där att kapitlexporten, om man tar hänsyn till inflationen, år 1976 – det sista hela år för vilket en definitiv siffra förelåg när motionen skrevs – var 26 % större än den var 1972. Räknar man över hela tjugooårsperioden är ökningen i reella värden mycket större.

Det andra argument som herr Molin anför vill jag återkomma till, nämligen tesen att kapitlexport för med sig en ökad varuexport och sålunda skulle leda till högre sysselsättning inom landet. Som stöd för denna tes brukar man

anföra att de kapitlexporterande företagen, som ofta är de stora, skulle expandera mer än andra företag inom landet. Enligt min mening förväxlar man här orsakssammanhangen. Det är de stora expansiva företagen som bedriver kapitlexport. De gör det därför att de skall få så lönsam användning som möjligt av sina stora profiler. Storföretagen investerar utomlands för profitens skull. Men deras profiler och den sociala nyttan är skilda ting.

Gjorda undersökningar av denna fråga bestrider den ståndpunkt som Björn Molin hävdar och påståendet att direktinvesteringar i utlandet skulle ha positiva sysselsättningseffekter. En empirisk undersökning gjord i USA och refererad i Ekonomisk Debatt nr 5 år 1977 visar att nettoexporteffekterna för undersökta branscher är negativa, dvs. direktinvesteringar i utlandet för USA:s del skulle ha betytt en minskad export och färre sysselsättningstillfällen.

Jag vill upprepa min direkta fråga till herr Molin. Om herr Molin är så fast övertygad om att kapitalinvesteringar i utlandet är bra, varför är han då motståndare till att man i lagstiftningen inför det krav som vpk föreslår, nämligen att kapitlexportören skall visa att hans åtgärd inte medför sysselsättningsproblem i Sverige eller dämpar en möjlig utveckling här? Med den åskådning herr Molin har borde det vara helt riskfritt.

BJÖRN MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om man i flertalet fall hade att välja mellan en investering här hemma och en utlandsinvestering, kunde man ha anledning att inta den negativa attityd till utlandsinvesteringar som C.-H. Hermansson gör. Men den situation som har rått bl. a. under förra året har inneburit att företagen har haft att välja mellan att göra utlandsinvesteringar och att inte göra några investeringar alls. I den situationen har utlandsinvesteringarna haft en positiv effekt på hemmamarknaden och på sysselsättningen – i flertalet fall men inte i alla. Det argumentet är fullt förenligt med mitt påpekande att det inte skett någon stor ökning av de svenska företagens direktinvesteringar utomlands. Dessa båda påpekanden är riktiga och kan självfallet framföras samtidigt.

Får jag sedan till Kjell-Olof Feldt säga att jag i mitt huvudansförande framhöll att jag fann den omnämnda artikeln i Ekonomisk Debatt om valutarörelserna klarläggande. Det tror jag att jag framhöll även i utskottet. Det utesluter inte att man kan göra ytterligare kartläggningar i detta sammanhang. Men enligt min mening visar den både på storleken hos dessa valutarörelser och på deras samband med de ordinarie utlandsaffärerna. Det ansåg jag vara ganska intressant att få klarlagt. Jag känner inte till om riksbanken i övrigt har gjort några undersökningar, men jag tycker inte att det med hänsyn till vad som har förekommit i finansutskottet finns någon som helst anledning att tala om mörkläggningsfråga.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! I reservationen 2 krävs med anledning av motionen 652 en utredning om förstärkt samhällsstyrning av valutahandeln. Den reservationen handlar om en av bakgrunderna till den debatt vi har haft både i dag

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

och många andra gånger om devalveringarna. Efter sammanbrottet för de fasta växelkurserna i början på 1970-talet, när det system som byggts upp efter andra världskriget rasade samman bl. a. genom att Nixonregeringen i USA lät dollarn flyta från 1971, kom hela detta system med fasta växelkurser att brytas upp och ersättas av en period av stor oro och osäkerhet på valutamarknaderna samt en mycket kraftigt ökad valutaspekulation och valutahandel. Till detta har ju sedan kommit de mycket kraftiga förskjutningar i betalningsströmmarna mellan olika länder som är en följd av oljekrisen.

Det här har givit bankerna en ny roll. Detta gäller i Sverige, men det är också i hög grad ett internationellt fenomen. Utlandsaffärerna spelar en ökande roll för bankerna och för deras vinster. Som framhållits i motionen var det 1960 bara åtta USA-banker som över huvud taget hade utlandsgrenar, och de hade tillgångar på 3,5 miljarder dollar. 1976 hade mer än 100 banker i USA utlandsgrenar med tillgångar på 181 miljarder dollar. Det visar hur bankerna i USA har utvecklats till multinationella företag. För Chase Manhattan Bank representerade utlandsaffärerna 22 % av vinsten 1970 mot 64 % år 1975. Fenomenet är som jag sade internationellt, och samma utveckling sker i Sverige, där utlandsrörelsen spelar en allt större roll för bankernas totala omsättning och i hög grad för deras vinster.

Det är mot den bakgrunden som behovet av en samhällelig styrning och en samhällelig kontroll av valutahandeln är betydligt större i dag än vad den var under perioden från andra världskriget och fram till 1970-talets början när man hade fasta växelkurser.

Om valutapolitikens genomförande försvåras genom störningar på valutamarknaderna, genom spekulation, då återverkar det negativt också på samhällets möjligheter att över huvud taget genomföra en ekonomisk politik i andra avseenden.

De privata affärsbankerna och några banker till har givits uppgiften att vara ombud för samhället. De har givits rättigheter som valutabanker som inte har motsvarats av skyldigheter gentemot samhället. Vid den debatt som har försiggått de senaste åren har det också visats att både riksbankens och bankinspektionens kontrollresurser och kontrollmöjligheter är för snäva och otillräckliga mot bakgrund av den kraftigt ökade valutahandeln, internationellt och också här i Sverige.

Som påpekas i reservationen och i motionen föreligger det en klar intressekonflikt. Å ena sidan är valutabankerna ombud för samhället. De skall bidra till att genomföra samhällets valutapolitik. Å andra sidan innebär självfallet de privata bankernas vinstintresse att de i ett läge med flytande växelkurser mycket lätt kan komma i en situation där vinstintresset leder till spekulativa köp och försäljningar som kan försvaga den svenska kronans ställning och alltså motverka den valutapolitik som affärsbankerna såsom valutabanker är satta att samtidigt främja. Den här principiella konflikten finns inbyggd i det system vi har f. n., och den blir alltså förstärkt i ett läge med flytande växelkurser och stor internationell valutaoro.

Det måste understrykas att valutahandeln omfattar mycket stora belopp.

Varje arbetsdag omsätter valutabankerna i Sverige summor i storleksordningen 15 miljarder svenska kronor. Det är ungefär lika mycket som hela den svenska valutareserven, som f. n. lär ligga på 18 à 19 miljarder. Varje dag omsätter alltså valutabankerna i Sverige summor av samma storlek som hela den svenska valutareserven. Bankerna har rättighet att handla med valutor upp till 20 gånger kundunderlaget. Den valutahandel som sker är alltså väsentligt mer omfattande än vad som i och för sig motiveras av bankernas uppgift att ge service till företag och allmänhet i deras affärer.

Det här är några av de omständigheter – det finns flera, men jag skall inte upprepa alla – som motiverar en omprövning av valutabankernas ställning. Det gäller alltså den intressekonflikt som har skärpts i en situation med ökad valutaoro mot den bakgrund jag angivit.

Detta leder naturligtvis till krav på inskränkning i rätten till valutahandel. Det kan ske på olika sätt. Det kan ske genom att valutabankernas rätt att handla med valutor inskränks till att gälla vad som motiveras av deras uppgift att ge service till företag och allmänhet. Eller också kan man tänka sig att upphäva den delegering av valutahandelstillståndet till privatbankerna som har givits dem, så att valutahandeln i framtiden omhändertas av samhällsintresset. För den lösningen skulle bl. a. tala att man kan minska risken för utländsk spekulation mot den svenska kronan, om man har en enda motpart i Sverige. Det skulle över huvud taget skapas möjligheter som i dag inte alls finns för riksbanken att upprätthålla terminskurserna. Avistakurserna kan riksbanken klara i dag, men terminskurserna kan man inte hålla kontroll på. Skulle man klara det genom att man hade en centraliserad valutahandel, så skulle det leda till uppenbara samhällsekonomiska fördelar. Det är också givet att med de mycket stora summor som omsätts på den svenska valutamarknaden skulle betydande rationaliseringsvinster kunna göras genom att samhällsintresset omhänderhade valutahandeln. Men vilken väg man skall gå bör alltså den utredning undersöka som föreslås i reservationen 2.

Det har diskuterats ganska mycket om den kartläggning som skulle behövas av de devalveringsvinster som gjorts under 1977 och 1976, och efter de meningsutbyten som förekommit tidigare i dag är det bara några synpunkter jag skulle vilja anlägga.

Jag har svårt att förstå den brist på intresse för ytterligare belysning som Björn Molin visar. Det är ändå finansutskottets betänkande vi skall hålla oss till. Där säger man:

”Den återopade redovisningen” – det är då en artikel i Ekonomisk Debatt – ”torde tillgodose de krav på belysning av skeendet sommaren 1977 som rests i motionen 652. Kravet om särskild utredning i frågan torde därmed falla.”

Ekonomiministern har i fråga om samma artikel påpekat att enligt hans uppfattning är slutsatserna i en del hänseenden förenklade och delvis direkt felaktiga. Vice ordföranden i riksbanksfullmäktige har om uppsatsen sagt att den är minst sagt bristfällig – den är klen som dokumentation och underlig till innehållet. När så delade meningar råder om innehållet i uppsatsen, också inom den borgerliga majoriteten, finns det då inte skäl för en offentlig

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

utredning som får belysa såväl det som uppsatsen tar upp, nämligen devalveringsvinsterna under sommaren 1977, som de övriga devalveringar som genomförts våren 1977 och under 1976?

Här glider finansutskottets ordförande förbi frågan. Han säger att vill man utreda detta, så har han ingenting emot det. Men varför i så fall inte ställa sig bakom kravet på en offentlig utredning, när det även inom de borgerliga partierna råder så delade meningar om innehållet i den uppsats som finansutskottet refererar till?

För min del anser jag att uppsatsen är värdefull så långt den går, men jag menar att den beskriver i väldigt aggregerade termer den problematik vi behandlar. Den talar om företagssektorn som helhet. Vad som är särskilt intressant att belysa är ju bankernas roll i valutahandeln, och någon åtskillnad mellan den valutahandel som gäller företagen och den valutahandel, som uppkommer genom vad bankerna har rätt att göra utöver servicen till företagen, belyses ju inte i uppsatsen. Där får vi alltså inget grepp på bankernas devalveringsvinster vare sig för den här perioden eller under tidigare perioder. Det är bara i begränsad omfattning man kan få fram dem genom att gå till årsredovisningar och liknande.

Det finns inget belägg för att en operation mörkläggning pågår i riksbanken, säger finansutskottets ordförande i anledning av den artikel i Aftonbladet som har refererats här tidigare i debatten. Men om det inte finns något belägg för operation mörkläggning, om finansutskottets ordförande är negativ till att det skulle förekomma mörkläggning – varför då inte stödjade kravet på offentlig belysning av devalveringsvinsterna i företag och banker under hela den period som valutaöron har varit stor i Sverige, 1976 och 1977? Om vi anser att detta är allvarliga samhällsproblem måste det väl vara viktigt att få den faktiska utvecklingen belyst. Men det är möjligt att den borgerliga majoriteten inte anser att detta är viktiga samhällsproblem.

Man berör över huvud taget inte i majoritetens skrivning de problem som jag har berört här och inte heller de problem som rör den bristande kontrollen från riksbanken och bankinspektionen. Det har i debatten påpekats att patent- och licenshandeln är oreglerad – där finns problem. Företagens egna arbitrageavdelningar, som successivt har byggts upp, omfattas inte på något bra sätt av den typ av kontroll man har – den valutahandel som alltså kan ske i svenska multinationella företag som interna transaktioner. Och då vet vi att en stor del av handeln – mellan 20 och 30 % av den svenska utrikeshandeln – är interna transaktioner inom multinationella företag.

En mycket allvarlig svaghet som berörs i motionen är att man har ett mycket dåligt informationsunderlag när det gäller införsel till Sverige av utländsk valuta. I och med att man inte kan kontrollera införseln blir kontrollen av utförseln inte effektiv. Hela apparaten för att kontrollera illegal valutaexport försvagas genom att införseln inte kan kontrolleras särskilt väl.

Det finns många sådana här punkter. De berörs över huvud taget inte av majoriteten. Anser utskottsmajoriteten och finansutskottets ordförande att de frågeställningar som tas upp i motionen och reservationen 2 är ointressanta

som samhällsproblem? I så fall kan jag bara dra slutsatsen att också på det här området får moderata samlingspartiet behärska den ekonomiska politiken. Folkpartiet och centern viker sig, tar inte upp frågor som i en intensiv allmän debatt och pressdebatt har betraktats som allvarliga samhällsproblem. Man vill inte ens belysa dem från folkpartiets och centerns sida utan viker sig tydligen för moderaterna.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna som är fogade till utskottets betänkande.

På förslag av förste vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 9 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1977/78:45 med anledning av i propositionen 1977/78:100 och förslaget 1977/78:16 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1978/79 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk jämte motioner

1977/78:46 med anledning av redogörelsen 1977/78:9 för riksdagens förvaltningsstyrelses verksamhet under år 1977

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1977/78:32 med anledning av propositionen 1977/78:109 om förskott på studiemedel m. m. jämte motioner

1977/78:33 med anledning av motioner om ersättning för vård av anhörig m. m.

1977/78:34 med anledning av motion om ersättning från sjukförsäkringen för psykoterapi

1977/78:35 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1978/79

Socialutskottets betänkanden

1977/78:37 med anledning av propositionen 1977/78:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt avser socialdepartementets verksamhetsområde

1977/78:38 med anledning av propositionen 1977/78:118 om avtal om lokaler i Linköping för statens rättskemiska laboratorium, m. m.

1977/78:39 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1978/79

Näringsutskottets betänkande

1977/78:61 med anledning av propositionen 1977/78:100 i viss del och propositionen 1977/78:131 om stöd till små vattenkraftverk, m. m. jämte motion

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Valutaregleringen,
m. m.*

Onsdagen den
10 maj 1978

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 10 maj

1977/78:454 av *Karl Hallgren* (vpk) till arbetsmarknadsministern om grunderna för statsbidrag till visst beredskapsarbete:

Västerås Stuveri AB har fått länsarbetsnämndens medgivande att anställa åtta ungdomar under 20 år för att utföra stuveriarbete som särskilt beredskapsarbete. För detta har stuveribolaget beviljats statsbidrag med 171 100 kr.

Dessa beredskapsarbetare har anställts och ersatt tidigare extra stuveriarbetare, vilka nu inte har något arbete. Detta förfarande innebär att det inte skapats några nya arbetstillfällen. Förändringen består i att stuveribolaget anlitar beredskapsarbetare och erhåller statsbidrag för täckande av lönekostnaderna. Tidigare arbetskraft ställs utan arbete och måste hänvisas till samhällsstöd av olika former för sin försörjning.

Med anledning av det inträffade vill jag ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Är arbetsmarknadsministern beredd att undersöka huruvida nämnda företag erhållit statsbidrag på felaktiga grunder och om så är fallet vidta erforderliga åtgärder?

1977/78:455 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till utrikesministern om information rörande förhållandena i Argentina:

I juni 1978 spelas fotbolls-VM i Argentina. Det är liksom Berlin-OS 1936 ett jättelikt propagandanummer, som syftar till att förbättra den styrande militärjuntans internationella anseende. Den bild man vill ge är att Argentina i dag är en stat där ordning och reda har införts efter en tid av kaos, där ekonomin förbättras för varje dag och där mänskliga rättigheter förtrycks bara i enstaka undantagsfall, t. ex. i form av övergrepp av enskilda polismän.

Den bilden skiljer sig markant från den som vi får från de människor som utsätts för juntans förtryck. Vad de berättar om är förföljelse, terror och mord. Vi kan vänta oss att sådana uppgifter systematiskt kommer att förnekas och om möjligt undanhållas de deltagande ländernas idrottsmän och pressfolk. Det är därför angeläget att kanaler för sådan information hålls öppna, eller öppnas, också genom den svenska regeringens försorg, så att den svenska allmänheten får en bild av det verkliga tillståndet.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Har regeringen vidtagit några åtgärder för att säkerställa en bred och allsidig information också från statens sida till den svenska allmänheten om förhållandena i Argentina i samband med fotbolls-VM?

1977/78:456 av *Bertil Jonasson* (c) till arbetsmarknadsministern om uppförande av ett industrihus i Filipstad:

Sysselsättningsläget i Filipstad är sedan lång tid tillbaka mycket besvärande. Till en del kan detta vara en effekt av att Filipstad ligger omedelbart utanför det inre stödområdet. Snara och kraftfulla åtgärder bör vidtas för att förbättra människornas möjligheter till arbete. Ett betydelsefullt inslag i detta vore uppförande av kommunalt industrihus i Filipstad. Detta bör kunna ske som beredskapsarbete.

Är arbetsmarknadsministern beredd medverka till att ett industrihus uppförs i Filipstad som beredskapsarbete?

1977/78:457 av *Per Westerberg* (m) till kommunikationsministern om återupptagande av spårbunden trafik mellan Vagnhärad och Södertälje:

Under en längre period har antalet pendlare till och från Stockholmsområdet ökat. Inom Stockholms län har en stor del av pendeltrafiken kunnat slussas över till kollektivtrafiken.

I Trosa-Vagnhäradområdet omedelbart söder om länsgränsen har antalet pendlare till Stockholmsregionen likaså ökat kraftigt under hela 1970-talet. En stor del av befolkningsökningen i denna region utgörs av personer som har sina arbetsplatser i Stockholmsområdet. Enligt en undersökning för ett par år sedan pendlade ca 800 personer dagligen mot Stockholm medan ca 200 personer pendlade in till regionen. Dessa siffror torde i dag vara avgjort större. Ca 90 % av pendlarna använder sig av privatbilar vid resorna till och från arbetet.

Mot bakgrund av detta vill jag ställa följande fråga till statsrådet Bo Turesson:

Är statsrådet beredd att positivt pröva möjligheterna och förutsättningarna att återuppta någon form av spårbunden trafik mellan Vagnhärad och Södertälje?

1977/78:458 av *Stig Alemyr* (s) till statsrådet Britt Mogård om ökat antal platser i gymnasieskolan:

Enligt en sammanställning av skolöverstyrelsen, som offentliggjorts i vissa tidningar, söker 116 000 ungdomar till 100 000 platser i gymnasieskolan i höst. Detta är enligt uppgift ca 8 000 fler än förra året. Det ökade intresset för gymnasieskolestudier torde förklaras främst av det dåliga sysselsättningsläget för ungdomar. Många av dem som avvisas från gymnasieskolan kommer att vara hänvisade till arbetslöshet och beredskapsarbete.

Om arbetsmarknadsskäl skulle kräva en ökning av antalet elevplatser i gymnasieskolan har regeringen rätt att besluta om en sådan ökning.

Mot denna bakgrund vill jag till statsrådet Britt Mogård ställa följande frågor:

1. Är det en korrekt uppgift att 16 000 sökande till gymnasieskolan hösten 1978 inte kommer att beredas plats?

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Meddelande om
frågor*

Nr 138

Onsdagen den
10 maj 1978

*Meddelande om
frågor*

2. Är regeringen beredd att i dagens arbetsmarknadssituation för ungdom öka antalet elevplatser i gymnasieskolan, och vid vilken tidpunkt kan i så fall ett regeringsbeslut väntas?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 17.48.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert